

GU Journalen

OBEROENDE TIDNING FÖR MEDARBEJDADE VID GÖTEBORGS UNIVERSITET #2 MAJ 2021

Nyheter

Ingen
vision för digitalisering

Fokus

Hoten mot forskare
undergräver demokratin

Reportage

Flest excellenta
lärare på Sahlgrenska
akademin

Folkbildning finns överallt

JOHAN SÖDERMAN HAR FORSKAT OM HIPHOP

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Längtan efter lättnader

MED VÅREN KOMMER hoppet om att pandemin ska tryckas tillbaka, om inte med värme så åtminstone med ökad vaccinationstakt. I det sociala medieflödet börjar känslosamma kram-bilder dyka upp på vänner, barnbarn, mor- och farföräldrar som äntligen får kramas när vaccinationen klarats av.

Men än så länge råder skärpta regionala restriktioner, det är viktigt att komma ihåg. I dagarna har jag fattat ett inriktningsbeslut för hösten 2021, som ska reglera planeringsförutsättningarna för sommar och höst, när det gäller universitetets anpassningar till restriktionerna. Ett mycket svårt beslut då det i nuläget endast går att hysa förhoppningar om lättnader men inte veta vilka begränsningar vi kommer att behöva rätta oss

efter till hösten. Därför beskriver vi en hantering utifrån två olika scenarier, ett där merparten av restriktionerna kvarstår och ett där de lättar något. Det kan vara svårt att diskutera återgång eller öppningsplaner i ett skede där skärpta restriktioner råder. Men det är universitetets ambition att återgå till mer campusbaserad verksamhet när omständigheterna tillåter.

Internrevisionen har presenterat två rapporter med anledning av höstens e-posthaveri. Universitetsdirektören har nu uppdraget att inleda ett utvecklingsarbete inom den samlade IT-miljön vid Göteborgs universitet. När det gäller ansvarsutredningen kan jag konstatera att rapporten pekar på att GU och leverantören har ansvar i olika delar. Nu behöver vi noggrant analysera vår del av ansvaret och se vilka ytterligare åtgärder som kan göras.

NYLIGEN HAR OCKSÅ uppdrag getts till ekonomidirektör och universitetsdirektör för att ta vidare merparten av Karin Rödings förslag till förnyelse av Gemensamma förvaltningen. Det är ett omfattande uppdrag och därför är jag särskilt nöjd med att kunna ha en rådgivande grupp, bestående av bland andra dekaner, prefekter, kanslichefer och studentrepresentant att stötta i arbete och implementering.

Rektor EVA WIBERG

Foto: JOHAN WINGBORG

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Chefredaktör & ansvarig utgivare: Allan Eriksson, tel: 031-786 10 21, e-post: allan.eriksson@gu.se

Redaktör & stf ansvarig utgivare: Eva Lundgren tel: 031-786 10 81, e-post: eva.lundgren@gu.se

Fotograf: Johan Wingborg, tel: 070-595 38 01, e-post: johan.wingborg@gu.se

Layout: Anders Euren, tel: 031-786 43 81, e-post: anders.euren@gu.se

Adress: GU Journalen, Göteborgs universitet Box 100, 405 30 Göteborg **E-post:** gu-journalen@gu.se

Internet: gu-journalen.gu.se **Upplaga:** 7 200 ex **ISSN:** 1402-9626 **Material:** För obeställt material ansvaras ej.

För ej signerat material ansvarar redaktionen. Citera gärna, men ange källan.

Adressändring: Gör skriftlig anmälan till redaktionen. **Tryckeri:** Göteborgstryckeriet.

Innehåll

NYHETER 04–20

04. Hård kritik mot GUSPP.
06. HDK-Valand-medarbetare chockerade.
08. Delat ansvar för kraschen.
09. Så kan utsläppen minskas.
10. Förslag på stora förändringar av Gemensamma förvaltningen.
13. Lokalvårdare jobbar halvtid.
14. Ny läkemedelsteknik får 100 miljoner.
15. GU-forskare publicerar mer.

FOKUS 16–20

16. Hot och hat ökar.
18. Kostråd ledde till hot.
19. Påhopp på genusvetare.
20. Så ska hoten undersökas.

PROFILER 22–24

22. Johan Söderman är hiphop-forskaren som gillar bildning.
25. Så blev pandemin i medierna.

FOKUS 26–33

26. Flest excellenta lärare inom vårdvetenskap.
28. Möt tre engagerade pedagoger.
30. Stor uppgift att påverka samhället.
31. Konstnärerna satsar digitalt.
32. Akademin som inte blev av.
33. Osäkerhet kring satsningen.

REPORTAGE 34–42

34. Tacka virus för att du finns till!
37. Ekonomiskt att förebygga epidemier.
38. Wallebergstiftelsen storsatsar.
40. Siktar mot stjärnorna.
41. Uppskattar att bli coachad.
42. Anders Rosengren forskar om diabetes 2.

FOLK 44–58

44. Matematisk snäckforskning.
46. Tio kvinnors kamp.
48. Riddarens historia.
50. Så nyttiggör du din forskning.
52. Din röst är din.
54. Rösten som verktyg.
55. Musikalisk herrgård.
56. Debatt om klimatväxling.
57. Podd om huden.
58. Nytt om folk.

44

Matematisk
forskning om
snäckor

Foto: SUSANNE LILJENSTRÖM

Redaktionen

Värna yttrandefriheten

SJÄLVA SÄTTET att formulera sig har blivit väsentligare än det man vill ha sagt.” Så säger Johan Söderman angående den debatt som pågår i Malmö om en lärare som uttalat ord och visat bilder som fått ett antal studenter att reagera. Det finns flera exempel från senare tid då lärare anmälts för ord eller uttryck som upplevts som kränkande.

ATT VI LEVER I EN TID då odemokratiska krafter blir allt starkare, råder det ingen tvekan om. Våra egna forskare vid V-Dem-institutet kan berätta mer om det. Men att lärosätenas lärare, forskare och studenter själva sätter munkavle på varandra är något helt annat. Det kanske låter tjatigt, men om universiteten inte kan stå upp för yttrandefrihet och

förutsättningslöst kunskapssökande, vem ska då göra det?

Under april pågår ett arbete på att starta ett nätverk för yttrandefrihet vid Göteborgs universitet. Initiativtagare är vicerektor Fredrika Lagergren Wahlin och Lena Ulrika Rudeke, verksamhetsansvarig på Jonsereds herrgård. Det är ett angeläget initiativ som engagerar forskare inom många discipliner.

Men det vi skulle vilja lyfta här är en annan aspekt av ordmärkeriet: breddad rekrytering. Vill vi att personer med andra bakgrunder än svensk medelklass ska våga söka till våra lärosäten får vi inte ha en alltför snäv uppfattning om hur man ska uttrycka sig. De flesta vet var gränserna för god ton går, gör inte de öppna samtalen krångligare än så.

Allan Eriksson & Eva Lundgren

Foto: MARTIN FÄLTISTRÖM, BLACK HOUNDS PRODUCTION

Johan Magnusson menar att GU har en modell som gör digitalisering svårare.

GUSPP sågas

GUSPP motverkar förändring och uppfyller inte verksamhetens behov. Det är några slutsatser i den utredning som Johan Magnusson och Tomas Lindroth gjort av GU:s styrmodell för universitetsgemensamma system, projekt och processer.
– Vår dom är hård. Men vi anser också att universitetsdirektören varit modig som låtit ett par kritiska forskare göra utredningen, förklarar Johan Magnusson.

MODELLEN ÄR designad för att säkerställa att verksamheten har kostnadseffektiv tillgång till grundläggande IT, konstaterar utredarna i sin rapport.

– All form av digital verksamhetsutveckling motverkas dock av GUSPP. Att en myndighet har en modell som tydligt strider mot regeringens mål att Sverige ska bli

världsledande inom digitalisering, är ganska anmärkningsvärt, menar Johan Magnusson, docent vid institutionen för tillämpad IT.

Ett grundläggande problem är själva organisationen. Ledningen för GUSPP består av sex högre chefer inom Gemensamma förvaltningen samt en representant för PIL-enheten. Varken någon vice- eller prorektor ingår, inte heller någon representant för verksamheten.

– **OCH DET ÄR JU** märkligt med tanke på att ett av målen med GUSPP just är att vara nära verksamheten. Eftersom kärnverksamheten inte är med och påverkar så utvecklar lärare och forskare i somliga fall egna lösningar, fristående från de centrala projekten.

GU saknar också centralt fastställda målbilder och strategisk riktning när det gäller digitalisering. Det gör det svårt för GUSPP:s portföljledning att prioritera: de

”
Eftersom kärnverksamheten inte är med och påverkar så utvecklar lärare och forskare i somliga fall egna lösningar ...

JOHAN MAGNUSSON

satsningar som görs handlar om att få med så många projekt som möjligt inom ramen för budgeten.

DET FINNS HELLER ingen finansieringsmodell, vilket innebär ytterligare en svårighet att planera, både för IT-avdelningen och för kärnverksamheten, förklarar Johan Magnusson.

– Avsaknaden av strategier och finansieringsmodell signalerar att målet snarare är att ta kontroll över IT-kostnaderna än att driva verksamhetsutveckling. Det visas också av att resursallokering för utveckling minskat från 20 till 15 procent sedan 2018. När kärnverksamheten inte upplever att de får något centralt stöd finns risk för så kallad skugg-IT, alltså inköp, utveckling och användning av IT som inte är centralt sanktionerad.

I och med en allt högre standardisering av IT-lösningarna ökar distansen mellan IT-enheten och verksamheten.

- Användarna vänjer sig av vid att vara involverade i den digitala verksamhetsutvecklingen och prioriteringar handlar om att hålla nere kostnaderna. Det är en tråkig utveckling, digitalisering ska ju inte första hand stödja Gemensamma förvaltningen utan utveckla universitetets forskning och utbildning, menar Johan Magnusson.

2018-2020 gick de centrala kostnaderna för IT ner med 22 procent per användare.

- **EFTERSOM IT-TJÄNSTERNA** blir allt billigare skulle man kunna uppfatta det som en naturlig utveckling. Men användningen ökar i högre takt än prisnedgången, därför borde kostnaderna istället gå upp. Det vi ser är alltså snarare att en hel del IT finansieras ute i organisationen istället för centralt. Man rundar alltså portföljledningen, vilket förstås ytterligare minskar möjligheterna att styra.

Ser man digitalisering enbart som en IT-fråga kommer man att misslyckas. För att bli lyckosam måste istället ledningen vara tydligt involverad, kunnig och beredd att satsa resurser, påpekar Johan Magnusson.

- Precis som chefer fortbildas om lagstiftning, personalfrågor och ekonomi borde det vara självklart att också utbildas om digitalisering. Ledningen borde också vara mer engagerad när det gäller att ta fram olika styrmodeller som beaktar lärosätets unika förutsättningar.

Johan Magnusson menar att de resultat han och Tomas Lindroth kommit fram till knappast är några överraskningar för de personer som jobbar inom GUSPP.

- GU har extremt kompetenta medarbetare som verkligen vill göra ett bra jobb, det gör det desto sorgligare att vi har en modell som inte tar vara på deras kunskaper och engagemang.

UTREDNINGEN INNEHÅLLER också tre scenarier för framtida hantering av IT och digitalisering. Det första går ut på att fortsätta ungefär som nu, medan det andra scenariot innebär en begränsad satsning på digitalisering som verksamhetsutveckling.

- Ett exempel på en lösning som

scenario två skulle kunna stödja är Apademin, en app som Alexandra Weilenmann utvecklat för att hjälpa forskare bygga appar för datainsamling. Eftersom den inte är centralt sanktionerad används den inte fullt ut, men den hade på ett enkelt sätt kunnat ingå i verksamhetsutvecklingen.

DET TREDJE SCENARIOT handlar om att skapa en digitaliseringsavdelning med 15-20 forskningsingenjörer. I scenariot arbetar dessa med beställningar men också med uppsökande verksamhet, som syftar till att fånga in behov och möjligheter, förklarar Johan Magnusson.

- Den nya teknik som på så sätt tas fram kan göras öppet tillgänglig, inte bara för GU-medarbetare, utan för alla med liknande behov i hela landet, kanske till och med utanför Sverige. Våra forskare får på så sätt tillgång till de bästa lösningarna samtidigt som vi också gör nytta för hela vårt land. Därmed hjälper vi till att uppfylla det mål om digital utveckling som regeringen satt.

Eva Lundgren

FAKTA

Portföljstyrning som mångsidigt tänkande är en utredning om ändamålsenlighet och effektivitet hos styrmodellen GUSPP (Styrning av GU-gemensamma system, processer och projekt), gjord av Johan Magnusson och Tomas Lindroth, forskare vid institutionen för tillämpad IT, forskningskonsortiet Digital förvaltning och Swedish center for Digital Innovation.

Rapporten visar bland annat att portföljstyrningen saknar strategi och lider av bristande representation och på så sätt står i direkt motsats till de mål styrmodellen strävar emot. Portföljstyrningen lider också av en betydande kontrollkostnad, vilket bidrar till låg utvecklingseffektivitet samt skapar otydlighet kring IT-kostnader.

Värdefull analys för diskussion

Foto: JOHAN WINGBORG

- Utredningen är spännande och utmanande och det är särskilt roligt att det är universitetets egna forskare som gjort den. Det mesta rörande befintlig styrmodell kände vi till men det är

mycket viktigt att få det analyserat och strukturerat i rapporten. Den större diskussionen kring digitalisering var lite oväntad, men mycket värdefull.

Det förklarar universitetsdirektör Anna Lindholm.

ANNA LINDHOLM MENAR att GUSPP-projekten kan delas in i en tregradig skala: IT-drivna projekt, projekt som kan vara IT-drivna men som också har möjlighet till verksamhetsutveckling samt projekt som innehåller det som utredarna kallar digitalisering och som inte är IT-drivna.

- GUSPP befinner sig till stora delar i steg ett men även i steg två, vilket innebär stora möjligheter att utveckla verksamheten. Vi behöver dock bli bättre på bland annat behovsinventering, involvering, förankring, konsekvensanalyser och beslutsfattande. De ekonomiska utmaningarna har, precis som utredarna identifierat, inneburit att vi har varit alltför fokuserade på kostnadskontroll. Det utredarna fokuserar på är digitalisering av verksamheten. Frågan ligger formellt utanför GUSPP men är av yttersta vikt för universitetet och hur vi bör ta hand om den är något vi inom universitetsledningen börjat diskutera.

ANNA LINDHOLM PÅPEKAR att digitaliseringsfrågor finns med i GU:s strategier och i den universitetsövergripande verksamhetsplanen men att det ännu är oklart hur dessa kommer att ta form.

- Att vi ännu inte fattat några beslut angående GUSPP beror på att vi avvakat Karin Rödings utredning. I dagsläget arbetar Gemensamma förvaltningen och PIL-enheten utifrån de uppdrag som finns när det gäller att utveckla och förvalta universitetsgemensamma IT-stödsystem, samt inom ramen för fastlagd budget. Vi har inom portföljledningen dock inlett en diskussion kring förslagen som syftar till att se hur vi kan förbättra styrmodellen. Förändras uppdraget så behöver universitetet sannolikt titta på vilken modell och vilket arbetssätt som bäst gagnar det. Det kommer Gemensamma förvaltningen att vara beredd att medverka till och här har utredningen intressanta förslag.

Chockbesked - indragen forskningstid

Budgeten underkändes och prefekten slutade. Istället fick en tillförordnad dela ut den beska medicinen till personalen på HDK-Valand: för att klara budgeten måste deras tid för forskning och konstnärlig utveckling, som de just påbörjat, återkallas. Chockbeskedet drabbade 41 medarbetare.

DET ÄR DAGARNA runt jul 2020 som HDK-Valands proprefekt Klara Björk får beskedet. Institutionens prefekt Troels Degn Johansson har plötsligt sagt upp sig. Från 1 januari blir hon istället tillförordnad prefekt med ett tydligt uppdrag: få budgeten i balans.

- Jag var mentalt förberedd, men det är klart att det är en tuff start att arbeta med åtgärder som drabbar personalen.

Att det kommer att bli så är oundvikligt. Strax före jul har den föreslagna budgeten, som överskrider intäkterna med 14 miljoner kronor, underkänts av fakultetsstyrelsen. För ett godkännande krävs att den bantas med 7,5 miljoner kronor. Den 4 januari börjar Klara Björk, enhetschef och ekonomiansvariga att analysera situationen. Bakom de 14 miljonerna ligger kostnader för nyrekryteringar, utökningar av anställningar samt, inte minst, institutionens satsning på tid för forskning och konstnärlig utveckling under 2021 och 2022. Totalt har 41 medarbetare blivit beviljade detta - antingen inom sin tjänst eller genom att få den utökad. Den 19 januari informeras de om att beslutet från juni återkallas. Många har då redan börjat engagera sig i konst- och forskningsprojekt på de 10-30 procent av sin tjänst som de blivit utlovade.

- **DET ÄR OTROLIGT** smärtsamt att ge beskedet, men vi var tvungna att stoppa satsningen innan mer pengar spenderades. Många hade beviljats extra tid inom

FAKTA

Så ska 7,5 miljoner sparas i budgeten

Åtgärder inom utbildning ska spara 5,4 miljoner kronor:

- 3,1 miljoner i minskade lönekostnader, varav 1,2 miljoner sparas genom att dra tillbaka tid för forskning och konstnärlig utveckling, och 1,9 miljoner genom att planera arbetsuppgifter inom befintliga kontrakt.

- 2,3 miljoner sparas genom minskade driftskostnader.

Åtgärder inom forskning ska spara 2,1 miljoner kronor:

- Minskade lönekostnader, där 2 miljoner sparas genom tillbakadragen forskningstid och 0,1 miljoner genom ändrad tjänstplanering.

41 anställda påverkas

Den sammanlagda tiden motsvarar 4,1 fulltider inom forskning och 2,1 fulltider inom utbildning.

För viss personal innebär detta att de får andra arbetsuppgifter men med samma arbetsbelastning. För andra innebär den återkallade tiden för forskning och konstnärlig utveckling en övntad minskning av både arbetsbelastning och inkomst.

sin tjänst. Nu kan vi fördela om arbetet och använda den tiden för att klara utbildningsuppdraget utan att behöva utöka antalet tjänster.

En del av de medarbetare som skulle fått sina tjänster utökade genom satsningen blir nu av med arbetstid och får med bara några dagars varsel veta att nästa lönekuvert blir tunnare än väntat. Hur kunde det gå så långt? Varför rea-

Jag var mentalt förberedd men det är klart att det är en tuff start ...

KLARA BJÖRK

gerade ingen på institutionsnivå? Klara Björk tror det hänger ihop med sammanläggningen förra året, då HDK och Valand blev en institution.

- För få personer hade fokus på helheten. Vi består av flera olika enheter med olika uppdrag och budget. Det vi måste stärka är enheternas relation till helheten, att arbeta tillsammans som en institution. Det måste vi jobba med kontinuerligt under året. Inget har gömts undan eller varit dolt, men vi borde ha motat Olle i grind tidigare.

DEN 17 DECEMBER, dagen efter att fakultetsstyrelsen underkänt budgeten, sade dåvarande prefekt Troels Degn Johansson upp sig med motiveringen att han måste prioritera sin familj. Bakslaget med

Foto: NATALIE GREPPI

ekonomin verkar dock ha kommit som en överraskning också för honom. I ett mejl till GU Journalen skriver han att det redan tidigt i sammanslagningsprocessen upptäckts att delar av utbildningsverksamheten underproducerade och inte var kostnadseffektiv, men att man arbetat för att komma tillrätta med det under 2020.

- När vi i slutet av november gjorde budgeten för 2021 visade sig situationen med bristande kostnadseffektivitet tyvärr vara sämre än väntat. I början av december presenterade jag en långsiktig plan för hur underskottet skulle minskas med fokus på att skapa balans, särskilt inom utbildningsverksamheten. Jag har ingen kommentar om hur de valde att fortsätta detta arbete, som jag tyvärr inte hade möjlighet att slutföra.

PERSONALORGANISATIONERNA informerades om det indragna beslutet om tilldelning av forskningstid och konstnärlig utveckling på ett MBL-möte den 14 januari.

- Vi förstår att detta var det "minst smärtsamma" man kunde göra för att påverka budgetunderskottet. Vi anser däremot att man borde ha låtit medlemmarna behålla den tilldelade tiden, i alla fall under vårterminen 2021, säger Maja Pelling, ordförande för Saco-S.

- Berörda medarbetare fick ingen tid att ställa om, fick i stort sett avsluta alla projekt på stående fot som de planerat för i ett halvår. De har inte fått någon forskningstid i tjänsten ens för de veckor som redan hade passerat - trots att beslutet gällde från den 1 januari. Även om arbetsgivarens rätt att leda och fördela är långtgående bör man i detta fall ha tagit större hänsyn till de individuella konsekvenser beslutet att återta tiden skulle få.

HON BESKRIVER KÄNSLORNA hos personalen som upprörda. Framför allt är man orolig för vad som händer på lång sikt.

- Att få begränsad eller obefintlig tid till forskning eller konstnärlig utveckling påverkar medlemmarnas fortsatta yrkesliv: deras möjligheter att utvecklas, bygga nätverk och göra karriär. Det är problematiskt för karriären att ha två år helt utan konstnärliga aktiviteter, publikationer och liknande.

Så hur kommer facket att agera nu?

- Vi är nu mitt uppe i en tvisteförhandling gällande MBL-brott och kan därför inte uttala oss om hur vi kommer att agera, säger Maja Pelling.

Lars Nicklason

Foto: JOHAN WINBORG

FAKTA

Troels Degn Johansson

HDK-Valands tidigare prefekt, Troels Degn Johansson, sade upp sig på egen begäran den 17 december 2020. Hans anställning vid Göteborgs universitet upphör den 31 maj 2021. Under perioden 201222-210531 är han arbetsbefriad med bibehållna anställningsförmåner. All sparad semester och innevarande års semester tas ut under arbetsbefrielsen.

Troels Degn Johansson rekryterades från Den Kongelige Danske Kunstkademi för Arkitektur, Design og Konservering (KADK) och tillträdde först som prefekt för Akademien Valand i februari 2019 innan han blev den nya institutionens prefekt i januari 2020.

→ Uppgifven stämning bland personalen

Besvikelse, uppgivenhet och tappad motivation. Bland personalen är vissa tvingade, eller beredda, att vända institutionen ryggen för att se om sitt eget hus, medan andra har haft tur.

– DET ÄR INTE så lätt att bara hoppa av en utställning med extremt kort varsel. Jag måste ju tänka på mig själv som konstnär också.

Jesper Norda, universitetsadjunkt på Enheten för design, minns hur han tänkte igenom saken och kom fram till att det får bli som det brukar.

– Jag får ta mitt eget ansvar för min konstnärliga utveckling. Dagen efter skickade jag in min ansökan om att gå ner i tjänst med 10 procent, säger han.

Tiden för konstnärlig utveckling inom tjänsten blev till slut alltså något han fick bekosta själv. Alternativet, att med kort varsel planera in ytterligare 10 procent undervis-

ning i tjänsten samtidigt som en utställning var på gång, skulle bara skapa en ohållbar stressituation.

– Det skulle inte komma ut något gott av det. Kanske för skolan, men inte för mig.

Samantha Hookway, universitetsadjunkt på Enheten för design, beskriver hur en

morot togs ifrån henne. Det brutna löftet om 15 procents konstnärligt utvecklingsarbete i tjänst har gjort henne både ledsen och arg.

– Jag är såpass besviken att jag funderar på om detta är rätt organisation för mig. Jag förstår inte hur man kan hantera det här som man gjort, säger hon.

– Jag har ett ganska intensivt undervisningsschema och hade verkligen behövt tiden för utveckling. Det här drabbar förstås i slutändan också studenterna.

Hon är övertygad att det som hänt påverkat medarbetarkollektivets förtroende för ledningen, speciellt som vissa på enheten, utan

”
Man tänker att det är forskningsrådet som ska besluta, men mandatet har istället gått ner till de enskilda enhetscheferna.

THEO ÅGREN

förklaring, faktiskt fått behålla den utlovade tiden för konstnärlig utveckling medan andra inte fått det.

Theo Ågren, universitetsadjunkt, är en av dem som haft tur.

– Jag var beviljad 15 procent utöver min tjänst, men upptäckte att det inte fanns med i lönebeskedet. Sedan fick vi veta att allt var indraget och jag och flera andra tog kontakt med facket.

– Då kom plötsligt beskedet att de kunde göra vissa undantag. Jag var en bland några få som fick tiden beviljad. Varför vet jag inte. Vad de sade var att våra projekt redan var påbörjade och att externa parter var inblandade, men många är upprörda över att det inte fanns någon tydlighet i besluten. Man tänker att det är forskningsrådet som ska besluta, men mandatet har istället gått ner till de enskilda enhetscheferna.

Lars Nicklason

Delat ansvar för e-posthaveriet

Ansvar för e-posthaveriet ligger både på IT-enheten och på Atea, den leverantör som hade hand om driften av e-posten. Det är internrevisionens övergripande slutsats efter att ha granskat ansvarsfrågan.

– VI DELAR SLUTSATSEN att ansvaret är delat, säger områdeschef Marie Smedbro.

I höstas kraschade flera av GU:s servrar vilket ledde till att cirka hälften av medarbetarna blev av med e-post och kalender under ett flertal veckor. Orsaken har tidigare granskats av internrevisionen i en teknisk rapport. På uppdrag av universitetsstyrelsen har nu internrevisionen även tittat närmare på vem eller vilka som bär ansvaret för e-posthaveriet. Fem områden lyfts fram som särskilt kritiska i ansvarsfrågan:

- Avsaknad av traditionell säkerhetskopiering. GU:s lösning byggde på Microsofts ”best practice”, så ingen kan klandras för det.

- Avsaknad av supportavtal. Det fanns inget supportavtal tecknat för de diskar som användes för lagring av e-post. Internrevisionen menar att parterna har ett gemensamt ansvar för det saknade supportavtalet.
- Bristande åtgärder i samband med haveriet. Enligt Atea var diskarna ”utom fara”, trots att det i augusti framgick att problemen var stora och allvarliga. IT-enheten borde ha ifrågasatt dessa uppgifter men även Atea bedöms ha ett ansvar.
- Ingen information uppåt. Internrevisionen bedömer att ”IT-enheten borde ha förmedlat informationen om riskerna i e-postdriften uppåt i organisationen när omständigheterna blev kända”.
- Internrevisionen anser att Atea hade ett ”betydande och långtgående ansvar” inte minst med tanke på vetskapen om den så kallade 40k-buggen. Denna information nådde inte IT-enheten.

MARIE SMEDBRO är områdeschef för infrastrukturstöd och har tillsammans med IT-enhetens ledningsgrupp noga gått igenom rapporten.

– Vi delar den ganska detaljerade beskrivningen av händelseförloppet samt slutsatsen att ansvaret är delat. Det är en genomarbetad rapport som kastar ljus över en serie samverkande faktorer som tyvärr fick stora negativa konsekvenser. Vi ska noga analysera vad vi kan förbättra och justera.

EN LÄRDOM ÄR ATT ha ett större fokus på IT-säkerhet.

– Gemensamma förvaltningen har ett uppdrag att se över IT-miljön som helhet, med särskilt fokus på säkerhetsfrågor, för att få en så säker miljö som möjligt och undvika liknande händelser i framtiden, säger Marie Smedbro.

Allan Eriksson

Fler ska välja klimatvänliga resor

– **GU:s koldioxidutsläpp ska halveras till 2030 för att nå klimatmålen. Det kräver en omställning, där minskade flygresor står för en del.**

Det menar ordförande för arbetsgruppen inom Klimatramverket, prorektor Mattias Goksör. Han ser förslaget som en konsekvens av regeringens klimatmål för statliga myndigheter.

TILLSAMMANS MED 37 andra svenska lärosäten har GU skrivit under Klimatramverket, något som också alla fakulteter ställer sig bakom.

– Nu är vi inom arbetsgruppen äntligen klara och redo att köra igång. Vi föreslår två styrverktyg: dels ett verktyg som gör det tydligt vad som belastar klimatet, dels en koldioxidbudget som följs upp på samma sätt som den ekonomiska budgeten. På så sätt hjälper vi enheterna att fatta klimatvänliga beslut, säger Mattias Goksör.

Arbetsgruppens nya förslag om klimatväxling (se faktarutan) är ett sätt att skapa incitament för att få fler att välja klimatsmartare alternativ till resande. Men att se avgifterna på tre kronor per kilo koldioxid som en straffpåлага eller skatt är helt fel, säger han.

– Det handlar om att ändra beteenden med de medel vi har. Man blir inte av med några pengar eller får mindre tilldelning. Istället vill vi att man använder pengar för klimatsmarta alternativ, exempelvis tågresor. Det är upp till varje institution att bestämma och vi ska

förstås fortsätta resa men förhoppningsvis på ett mindre belastande sätt.

Malin Broberg, dekan på Samhällsvetenskapliga fakulteten, tror också att omställningen till digitala verktyg har inneburit att vi inte längre behöver flyga lika mycket.

– **DET VI HAR LÄRT** oss under pandemin är att digitala möten sparar tid och pengar. När vi börjar prioritera bland våra resor får vi också ett mer hållbart och jämlikt arbetsliv, där vi får mer tid till familjen.

– Vi gör ju inte detta isolerat, fortsätter Malin Broberg. Det är inget fritt valt arbete utan ett krav från regeringen och vi måste alla bidra. Det är därför vi väljer att beskriva det som en avsättning, snarare än en påлага, eftersom det handlar om att skapa en pott för att kunna göra satsningar som vi annars inte hade kunnat göra.

Även studentrepresentant Elin Gunnarsson framhåller vikten av att ha ett genomtänkt klimatarbete som främjar flexibilitet och klimatvänliga resesätt.

– **OM BARA NÅGRA** år tror jag att vi kommer att se tillbaka på detta arbete och konstatera att det var tack vare dessa åtgärder som våra utsläpp kunde halveras.

Planen är att klimatväxlingen ska införas någon gång i början av nästa år men först väntar alltså workshoppar och pilotstudier.

Henrik Aronsson, prefekt på institutionen för biologi och mil-

Mattias Goksör

Malin Broberg

Henrik Aronsson

Elin Gunnarsson

jövetskap, pekar på att många inom organisationen ser fram emot att GU går i bränschen.

– Visst blir det en del frågor, irritation och barnsjukdomar i början. Men för mig är det här ett väldigt lätt projekt att sälja in. Jag ser bara fördelar med det och det är enkelt att berätta varför vi gör det här. Vi gör inte detta enbart för oss här och nu utan också för våra barnbarn.

Text: **Allan Eriksson**

Foto: **Johan Wingborg**

FAKTA

Förslaget om klimatväxling, som presenterades i förra numret av GU Journalen, innebär följande: istället för dagens klimatkompensation, där en liten avgift tas ut per flygresa, föreslås en klimatväxling som bygger på en avgift om 3 kronor per kilo koldioxid vid alla flygresor utomlands. Inrikesflyg beläggs med en schablonavgift på 3 000 kronor som incitament till att byta ut korta flygresor mot tågresor. Modellen bygger på att 20 procent av medlen går till en central pott som ska gagna hela universitetets klimatarbete. Resterande 80 procent går tillbaka till institutionerna för olika typer av insatser som ska minska utsläppen och kompensera den extra tid det tar att resa med tåg.

34 skarpa förslag på förändring

GU:s styrmodell för förvaltningen är otydlig och finansieringsmodellen har inte längre någon legitimitet, det menar utredare Karin Röding, före detta generaldirektör för Universitets- och högskolerådet, i sin rapport för en förnyelse av Gemensamma förvaltningen.

SÄRREDOVISA universitetsgemensamma kostnader, stärk ledningsstödet kring universitetsdirektören och ta fram en verksamhetsplan för Gemensamma förvaltningen (GF), där det tydligt och klart framgår vilka funktioner som gör vad. Det är tre skarpa förslag av totalt 34 som Karin Röding presenterar i sin utredning om Gemensamma förvaltningens styr- och finansieringsmodell.

- Min ambition har varit att vara väldigt tydlig i mina förslag och inte lägga ner för mycket tid på analys, vilket skulle kunna leda till för mycket tolkande av förslagen. Både Lunds och Uppsala universitet beskriver sin förvaltning på ett bra och tydligt sätt och de finansierar också universitetsförvaltningen på liknande sätt.

- Det har sina fördelar att hämta inspiration från två universitet som Göteborgs universitet redan samarbetar med. Bland annat för att de andra två universiteten visat att förslagen är genomförbara och att GU därför inte behöver uppfinna hjulet på nytt. Dessutom blir det ju enklare att göra jämförelser mellan lärosätena, konstaterar utredare Karin Röding.

Något som förvånade henne under utredningens gång var att dokumentationen på sina håll var bristfällig eller saknades.

- För att styra effektivt och transparent måste uppdraget vara tydligt formulerat.

Foto: EVA DALIN

- Ökad transparens kan öka tilliten, konstaterar utredare Karin Röding.

Det finns inte en sådan övergripande beskrivning av förvaltningen vid GU, vilket är en brist. Idag får man leta efter den informationen under respektive budgetpost och i flera olika styrdokument.

Ett huvudförslag är att GU inför en finansieringsmodell som bygger på den som finns vid universitetet i Lund och Uppsala. Ett annat förslag inom finansiering handlar om att särredovisa universitetsgemensamma kostnader som uppgår till drygt 100 miljoner årligen vid GU.

- ATT DET INTE GÖRS redan idag är obegripligt. Det handlar exempelvis om företagshälsovård och gästbostäder, tjänster som är till gagn för hela universitetet men som av förklarliga skäl ligger inom GF. Då är det inte så konstigt att det uppfattas att förvaltningen kostar för mycket. Mitt förslag är att det görs en bedömning av det underlag som togs fram till min utredning för att få med det i styrelsens inriktningsbeslut för 2022 som ska tas i juni.

Det köp- och säljsystem som infördes i samband med GU Förnyas 2013 är omdebatterat, men enligt Karin Röding bör det även i framtiden vara möjligt att köpa extratjänster inom stöd och service, men vad det kostar måste vara tydligt och klart.

- Trots kritiken att leka affär på en fiktiv marknad har systemet sina förtjänster, men vid GU upplevs prissättningen som oklar och icke transparent. Det skapar dessutom en del obalanser i Gemensamma förvaltningen eftersom vissa organisatoriska enheter företrädesvis är finansierade genom försäljning av tjänster med en otydlig prismodell.

- Den organisation som infördes 2013 var säkert nödvändig och välmotiverad då. Idag finns det färre enheter och trots det har den organisatoriska överbyggnaden med två områden med två stora områdeskanslierna behållits, för verksamhetsstöd och för infrastrukturstöd, behållits.

- Områdena har skapat en hierarkisk organisation, där inte varje enhetschef hanteras på samma sätt. Mitt förslag är att de rapporterar direkt till universitetsdirektören.

KARIN RÖDING SER en risk för suboptimering vid Göteborgs universitet.

- Det framkommer av intervjuerna att GU Förnyas har tjänat GU väl. Med det sagt är det inte säkert att det är rationellt att varje institution ska ha samma administrativa funktioner, när förutsättningarna är så olika. Vissa institutioner är stora som en mindre högskola och andra är ganska små. Dekanerna framhåller också

att fakultetskanslierna fått mer att göra.

En del av denna kritik kom fram redan 2015 när ett internt underlag togs fram till den internationella panelen som resulterade i AQUA 2016, påpekar Karin Röding.

För att skapa mer ömsesidig förståelse och samsyn kräver det ett tydliggörande av ansvar och roller på de tre nivåerna som har verksamhetsstöd, menar utredaren.

Karin Röding lyfter fram Lunds universitets tjänstekatalog, där en genomlysning gjordes av GF för tio år sedan.

- Det underlättar för de andra två nivåerna att förstå vilka tjänster GF tillhandahåller och det utgör också en gemensam utgångspunkt för att diskutera om det är rätt saker som tillhandahålls, säger hon och påpekar att Lunds universitet har utvecklat det under flera år. Det tror hon har bidragit till ökad förståelse mellan kärnverksamhet och verksamhetsstöd.

Vid Lunds universitet finns också en controllerfunktion med som metodstöd i alla verksamhetsförändringar som påverkar institutionerna. Poängen är att kontrollern är med under processen och kan fånga upp erfarenheter och förmedla dessa vidare till övriga förvaltningen när andra förändringar planeras.

- VID GU FINNS det många kunniga människor inom förvaltningen men flera har ingen eller liten tidigare erfarenhet av att jobba på ett universitet. Det är viktigt att förstå vad ett universitet är för alla som arbetar i en gemensam förvaltning - annars blir det svårt. Jag blev orolig över att det tas fram styrdokument som är dåligt förankrade, vilket skapar merarbete ute på institutionerna - något som flera prefekter påpekade.

Är du förvånad över att det är så stora skillnader mellan lärosätena när uppdraget är detsamma?

- Nej, inte särskilt. Det speglar den som är chef och ansvarig för organisationen. Det finns ju ingen universallösning, men både Lund, Uppsala och Umeå universitet är bättre på att dokumentera sin verksamhet än Göteborgs universitet. Framtagandet av en verksamhetsplan kommer inte att lösa allt, men GU får en grund att stå på och kan bygga vidare baserat på tydlighet och transparens och en ökad förståelse för varandras uppdrag. Det kan i sin tur leda till ökad tillit och utvecklandet av en gemensam kultur, säger Karin Röding. →

Allan Eriksson

Det är viktigt att förstå vad ett universitet är för alla som arbetar i en gemensam förvaltning, annars blir det svårt.

KARIN RÖDING

FAKTA

Utredningen: Den gemensamma förvaltningen vid Göteborgs universitet – 34 förslag till förnyelse redovisades den 28 februari 2021. Bakgrunden är att rektor i juni 2020 fick uppdrag av styrelsen att påbörja en översyn av styr- och finansieringsmodellen för Gemensamma förvaltningen.

Enligt ett rektorsbeslut den 8 april kommer förslagen att delas in i fyra delar (totalt 12 punkter). Som en del får ekonomichefen i uppdrag att utreda förslag om förvaltningens samlade finansiering och modell samt särredovisning av universitetsgemensamma kostnader.

De mer genomgripande förslagen om förvaltningens organisation och stöd ska utredas vidare av universitetsdirektören, som bland annat ska ta fram en ny modell för försäljning och prissättning av GF:s tjänster. Det arbetet ska lägga grunden till en ny finansieringsmodell för 2023. Ett annat uppdrag är att ta fram en ny verksamhetsstrategi som tydligt och ingående beskriver GF:s uppdrag och verksamheter. Dessutom ska universitetsdirektören "utveckla Gemensamma förvaltningens interna organisation och lednings- och planeringsförmåga". Det framgår också att föreståndare ska utses för de nationella enheterna och GMV.

Rektor tillsätter även en rådgivande grupp som stöd till främst universitetsdirektören och ekonomichefen: I denna ingår Marie Demker, Åke Ingerman, Jenny Nyström, Mette Sandoff, Catharina Tillman, Mark Wennerström och en studentrepresentant.

Utredningen kommer att vara en del av den översyn som ska presenteras för universitetsstyrelsen i juni och bli en del av ett inriktningsbeslut för 2022.

Två prefekter om rapporten

Jenny Nyström, prefekt på institutionen för neurovetenskap och fysiologi, hoppas att rapporten leder till ökad transparens och förståelse.

Vad tycker du om Rödings utredning?

- Den är välvägd och noggrant genomförd samt kommer med en ett flertal råd och förslag till förbättringar, för att öka transparens och effektivisering av Gemensamma förvaltningen (GF). De viktigaste delarna tycker jag ur institutionens synvinkel handlar om förändringen av finansieringsmodellen för GF samt om ökad transparens och vikten av förståelse för kärnverksamhetens förutsättningar.

Finns det något som du saknar?

- Rapporten är väldigt konkret och bra men är något mer vag kring hur förändringar av medelsbehov vid Gemensamma förvaltningen ska hanteras. Ur vår synvinkel borde sådana förändringar i normalfallet främst finansieras via omprioriteringar, snarare än genom askande av mer medel.

Utifrån din roll som prefekt, vad hoppas du rapporten ska leda till?

- Jag tycker att Karin Röding lyfter fram en viktig aspekt när hon påtalar vikten av dialog mellan stöd och kärnverksamhet. Genom en välfungerande dialog kan GF utvecklas ändamålsenligt. Vi som institution ser också vår roll i dialogen och ser fram emot att bidra.

Monica Löfgren Nilsson, prefekt på institutionen för journalistik, medier och kommunikation, tycker det är viktigt att förändringarna genomförs.

Vad tycker du om Rödings utredning?

- Utredningen är gedigen med tydliga förslag som är grundade i analys och jämförelser med andra universitet. Förslagen om ökad transparens är rimliga och ur ett prefektperspektiv är såklart förslaget om prefektråd och en möjlighet att föra fram önskemål om prioriteringar särskilt välkommet. Det kommer att underlätta att driva frågor och önskemål om utökningar eller förändringar i verksamhetsstödet.

I dagsläget saknas denna form av direkt kommunikation mellan institutioner och verksamhetsstöd. Att universitetsdirektörens roll och mandat stärks är också positivt och det möjliggör en prioritering mellan olika verksamheter på centrala förvaltningen.

Finns det något som du saknar?

- Nej, men det kan bero på att jag inte är tillräckligt insatt.

Utifrån din roll som prefekt, vad hoppas du rapporten ska leda till?

- Jag hoppas att den leder till ökad transparens och tydlighet i centrala förvaltningens verksamhet. Vissa delar fungerar bra idag, andra mindre bra. Och jag ser fram emot en mer formaliserad kommunikation mellan förvaltningen och kärnverksamheten. Vi måste komma ifrån det stuprörstänkande som präglar dagens organisation. Det gäller att någon sätter ner foten. Ett starkt önskemål från vår sida är att man också kraftigt stärker IT-säkerheten.

Allan Eriksson

”Vi har inte råd att slarva bort det en gång till”

Den gemensamma förvaltningen vid Göteborgs universitet – 34 förslag till förnyelse är en viktig rapport med tydliga förslag som kan leda till en mer effektiv förvaltning. Det menar Catharina Tillman, kanslichef på Handels-högskolan.

CATHARINA TILLMAN ingick i referensgruppen men fick, i likhet med resten av gruppen, inte läsa rapporten i förväg utan endast en muntlig redovisning.

- Jag känner absolut igen mig i rapporten och de diskussioner som vi har haft. Som jag ser det har vi en god grund att stå på vid GU och vi måste jobba vidare med tydlighet och transparens för att landa i förankring och legitimitet av beslut. Kärnverksamhetens behov måste alltid stå i fokus, det är mycket viktigt.

Catharina Tillman hoppas att en omfattande förändringsprocess kommer igång, där högsta ledningen i samråd med andra i

verksamheten bygger vidare på de förslag som Karin Röding har presenterat.

- Dessa 34 förslag utgör ett paket av olika lösningar som alla hänger ihop. Men nu måste man noga överväga vilka av förslagen man ska gå vidare med.

En annan förhoppning är att förslagen ska minska de avstånd som finns mellan Gemensamma förvaltningen, fakulteterna och institutionerna, menar Catharina Tillman som framhåller att rapporten innehåller många kloka förslag.

Hennes största farhåga är att utredningen ska rinna ut i sanden eller fastna på vägen.

- Efter utvärderingen av förvaltningen,

AQUA16, hände inte så mycket. Vi har inte råd att slarva bort det en gång till. Verksamheten kommer inte att tillåta det. Det positiva är att vi har erfarenheter från våra systeruniversitet, i Lund och Uppsala, så vi behöver inte uppfinna hjulet på nytt.

RAPPORTEN ÄR RELEVANT för hela universitetet, påpekar Catharina Tillman.

- Jag vill ge en eloge till Karin, som med stöd av ledningssamordnare Malin Asplund, på mycket kort tid har hunnit sätta sig in i GU:s brokiga verksamhet och gett en helhetsbild av förvaltningen. För mig har det varit intressant och nyttigt att ta del av andras erfarenheter. Karin har slutfört sitt arbete så nu är det bara för oss att kavla upp ärmarna och ta det vidare.

Allan Eriksson

Helena Polly Brage Rosenqvist är en av serviceteknikerna som får jobba hemifrån.

Foto: JOHAN WINGBORG

Arbetsbefriade på deltid

Det är inte lätt att städa hemifrån. När det är folktomt eller stängt på delar av campus blir det dessutom mindre att göra. För att motverka smittspridning är många av GU:s lokalvårdare arbetsbefriade på deltid.

VISSA ARBETSGRUPPER drabbas hårdare av pandemin. Anne Leppänen, lokalvårdssamordnare på Campusservice Haga, berättar att smittan funnits i alla arbetsgrupper hon ansvarar för.

- Smittan sprids säkert inte bara på jobbet. Många i våra grupper åker buss och spårvagn vilket kanske inte är så vanligt bland andra.

Sedan i julas, när rektors hårdare direktiv infördes, har därför personalen på plats minskats med ungefär 50 procent. Ett system har införts där lokalvårdarna växlar med varandra och arbetar varannan dag.

- För att inte sprida smittan mellan olika arbetsgrupper håller vi dem också åtskilda och låter alla jobba ensamma.

Också serviceteknikerna på Campus Haga arbetar växelsvis hemma.

- De har sin dator med sig hem och är tillgängliga på vår funktionstelefon.

När serviceteknikerna arbetar hemifrån så fördjupar de sig också i de system vi arbetar i, till exempel STIG, samt bättrar på sina kunskaper i digital teknik, som Teams, Zoom med mera, säger Helena Polly Brage Rosenqvist, servicesamordnare på Campus Haga.

Hon tycker det funkar bra, även om en del saknar den sociala biten och att få arbeta med just lokalservice.

- Vi rör ju oss en del i vårt yrke. Det är på många sätt ett kroppsarbete och man har ju valt det av en anledning.

BLAND CAMPUS ROSENLUNDS lokalvårdare används också ett växlande schema: 12 av 27 lokalvårdare arbetar tre dagar ena veckan och två den andra.

- Vi har ju också ett samhällsansvar och jag försöker få tjejerna att ta en buss eller spårvagn senare när det inte är rusningstrafik om så behövs. Man behöver inte vara här prick 6.00, säger Isabell Hawelka, lokalvårdssamordnare.

Det är dock inte överallt på GU som lokalvårdarna har möjlighet att växlarbeta.

- Hos oss är många verksamheter igång. Klinisk forskning bedrivs, labb är

igång och en del studenter är också här. Det är lugnare än det brukar, men vi måste ha arbetsstyrkan på plats. Vi tar dock inte in vikarier eller extra personal som vi brukar, säger José Jara, lokalsamordnare på Sahlgrenska akademien.

Nej, ingen av lokalvårdarna tycker det är roligt att gå hemma, säger Anne Leppänen. Isabell Hawelka hör samma sak från sin personalstyrka.

- Alla vill tillbaka till jobbet och få komma in i sina rutiner igen. Tjejerna vill träffa varandra. Fika på rasterna.

Finns det någon oro för att förlora jobb eller pengar?

- Det fanns i början, men ingen förlorar pengar på det här. Tjejerna måste ju alltid vara standby och beredda att komma in och jobba. När snöslasket kom i början av mars fick flera kallas in. Det förstod tjejerna också.

Du säger "tjejerna" hela tiden. Arbetar inga killar som lokalvårdare?

- Jag hade en kille hos mig på Jonsered, men han har slutat, säger Isabell Hawelka.

Lars Nicklason

Revolutionerande läkemedel utvecklas

Nu blir Göteborgs universitet nationellt centrum för utveckling av oligonukleotid-läkemedel. Plattformen OligoNova Hub får 100 miljoner kronor i finansiering vilket ger forskare möjlighet att förutsättningslöst testa nya idéer.

DAGENS LÄKEMEDEL har ofta ett protein i cellen som måltavla. För många sjukdomar är det dock väldigt svårt att hitta molekyler som påverkar ett speciellt protein. Däremot är det lättare att hitta de oligonukleotider, korta dna- eller rna-sekvenser, som har mrna (budbärar-rna) som måltavla, berättar Claes Gustafsson.

- Det är mrna:t som transporterar genens instruktioner till cellens proteinfabriker. Om det uppstår en skada på mrna:t leder det till att cellerna får felaktig information och sjukdom uppstår. Men med hjälp av ny teknik kan oligonukleotid-läkemedel skraddarsys så att de antingen modifierar det skadliga mrna:t eller bryter ner det innan det hinners översättas till ett protein. Samtidigt kan en frisk kopia av samma gen lämnas opåverkad.

DET FINNS FLERA fördelar med oligonukleotider, bland annat är de enkla att framställa på laboratorium och går att utveckla betydligt snabbare än traditionella läkemedel, förklarar Claes Gustafsson.

- För fyra år sedan fick en sexårig amerikansk flicka, med en dödlig genetisk sjukdom, behandling med terapeutiska oligonukleotider. Genom att sekvensera hennes arvs massa kunde forskarna identifiera det fel som orsakade sjukdomen och på mindre än ett år ta fram en effektiv behandling. Detta är ett exempel på hur kraftfull den nya metoden kan vara.

Men det handlar inte om genterapi, förändringen av arvs massan är inte permanent.

- Istället är det fråga om en tillfällig påverkan. Om oligonukleotiden inte längre tillförs, försvinner den från kroppen och effekten upphör. Det gör också att utvecklingen av oligonukleotid-läkemedel styrs av ett regulatoriskt ramverk som

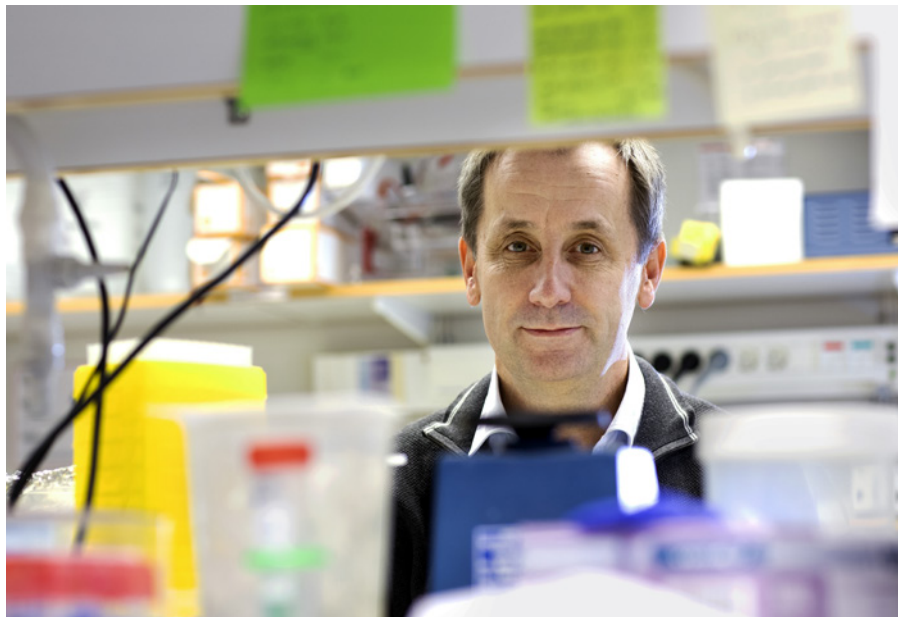

Foto: JOHAN WINDBERG

- **Terapeutiska oligonukleotider går att ta fram betydligt enklare och fortare än traditionella läkemedel och kommer att leda till en revolution inom läkemedelsproduktion, förklarar Claes Gustafsson.**

Genom att sekvensera hennes arvs massa kunde forskarna identifiera det fel som orsakade sjukdomen och på mindre än ett år ta fram en effektiv behandling. CLAES GUSTAFSSON

är mer likt det som finns för traditionell läkemedelsutveckling än för genterapi.

Än så länge används oligonukleotid-läkemedel främst för ovanliga genetiska sjukdomar, bland annat den mycket svåra sjukdomen spinal muskelatrofi och ärftlig transtyretinamyloidos, även kallad "skelleftesjukan". Men bland de tital läkemedel som hittills godkänts finns också en kolesterolsänkare.

- Det är ett exempel på att oligonukleotid-läkemedel håller på att få en allt bredare användning, bland annat inom onkologi, metabola sjukdomar och infektioner. Redan är cirka 150 nya läkemedel under klinisk utredning.

Vid OligoNova Hub ska svenska akade-

miska forskare få tillgång till avancerad teknologi för att utveckla sina idéer, berättar Claes Gustafsson.

- Vi har inga förutbestämda krav på vad forskarna ska ägna sig åt utan de får arbeta på det sätt som passar dem bäst men självklart är målet att ta fram nya behandlingar mot olika sjukdomar och komma till patientnytta. Utvecklingen går jättesnabbt just nu, oligonukleotider kommer att innebära en omvälvning för läkemedelstillverkningen i världen, och kommer att bli lika viktig som små molekyler och antikroppar är idag.

Eva Lundgren

FAKTA

OligoNova Hub är en nationell teknikplattform för utveckling av oligonukleotid-läkemedel, placerad vid Wallenbergcentrum för molekylär och translationell medicin vid Göteborgs universitet. Knut och Alice Wallenbergs Stiftelse bidrar med 54 miljoner kronor och SciLifeLab och GU med 48 miljoner. Dessutom bidrar AstraZeneca med kunskap och stöd.

GU:s forskare publicerar mest

Mellan 2010 och 2019 ökade GU:s publicering i Web of Science med hela 115 procent. Det är långt mer än Lunds och Uppsala universitet som båda ligger på cirka 70 procent. Även om det är svårt att dra för stora växlar på statistiken ser det alltså lovande ut för Göteborgs universitet, menar vicerektor Göran Landberg.

– **DET ÄR GLÄDJANDE** att Göteborgs universitet kommer väl ut i statistiken, även om det är väldigt komplexa samband och att publiceringar som ett mått på vetenskaplig produktion bör tas med viss försiktighet, fortsätter Göran Landberg.

Som GU Journalen tidigare rapporterat om har antalet publiceringar vid GU:s samtliga fakulteter ökat kraftigt, det visar statistik från UB:s digitala tjänster. Nu har Lars Kullman, bibliometriker på UB, tagit fram siffror för hur mycket GU:s publiceringar i Web of Science har ökat jämfört med andra lärosäten och satt det i relation till totala forskningsresurser.

Resultatet är positivt för Göteborgs universitets del, tycker Lars Kullman.

– **DET FINNS EN** relation - kanske inte ett orsakssamband - mellan resurser och ökningen av antal artiklar. Det är inte så konstigt. Ju mer pengar man puttar in, desto större blir utväxlingen. Även om det är svårt att dra långtgående slutsatser ser det alltså ut som att GU:s forskare är mer effektiva.

En annan förklaring kan vara att det finns en liten grupp forskare som tillsammans står för en stor produktion av artiklar. Och många publiceringar i högt rankade tidskrifter ger ännu fler citeringar.

Web of Science, som är en kommersiell aktör på marknaden,

har under många år haft en monopolställning men har på senare år fått konkurrens av till exempel Scopus. Det har också betytt att Web of Science inkluderat fler ämnen och breddat indexeringen, vilket i sin tur kan ha gynnat ett brett universitet som GU.

Göran Landberg framhåller att en ökning i indexering inte speglar verkligheten.

– Utan att bryta ner siffrorna på områden vid vårt universitet är det svårt att utesluta att en ökning beror på en administrativ förändring i Web of Science, alltså en ökad indexering inom fält där vi redan har en stor forskningsaktivitet.

LARS KULLMAN pekar på att Web of Science indexerar 65 procent av allt som produceras vid GU idag, men drygt 90 procent av den vetenskapliga produktionen.

– Även om det kan ha gynnat GU mer borde det även ha gynnat breda och stora universitet som Lund och Uppsala. Men GU sticker ändå ut med en större produktion av artiklar, säger Lars Kullman.

Frågan är om det finns ett samband mellan resurser och utväxling av fler forskningsartiklar. En del tyder på det. Men å andra sidan har Lunds och Uppsala universitet fått mer forskningsresurser jämfört med Göteborgs universitet.

– **PRODUKTIVITETEN** förefaller ha gått upp, vilket ser lovande ut. Det kan vara en effekt av satsningen på incitamentstrukturer som GU har byggt upp under åren, där till exempel anslag från regeringen delvis fördelats efter publicerings- och citeringsdata. Flera av våra fakulteter har haft liknande belöningsprinciper, vilket kan vara en pådrivande faktor.

Att mer resurser till forskning genererar mer forskning är ganska väntat, tycker Göran Landberg.

– Flera publikationer genererar oftast mer externa anslag vilka

också bidrar till ökad aktivitet. Men att räkna publikationer är förhållandevis enkelt. Det är mer svårt att dra raka slutsatser av publikations- och citeringsdata.

Allan Eriksson

FAKTA

Web of Science: Tvärvetenskaplig citeringsdatabas som indexerar innehållet från drygt 21 000 refereegranska- de vetenskapliga tidskrifter, men i ökande grad böcker och konferenser i ökande grad. Databasen har god täckning när det gäller medicin och naturvetenskap, men sämre för humaniora och samhällsvetenskap, även om fler ämnen inom dessa områden har blivit indexerade de senaste åren. Den sämre täckningen gör att databasen lämpar sig mindre bra för citeringsanalyser av humaniora och samhällsvetenskap. Även databasens fokus på engelskspråkiga publikationer gör att till exempel svenskspråkiga publikationer får sämre täckning.

Lars Kullman

Göran Landberg

Det är glädjande att Göteborgs universitet kommer väl ut i statistiken.

GÖRAN LANDBERG

Ökningen av publiceringar i Web of Science 2010–2019

Göteborgs universitet	115%
Stockholms universitet	97%
Uppsala universitet	71%
Lunds universitet	69%
Umeå universitet	54%
Genomsnittet	82%

Ökningen av resurser till forskning 2010–2019

Uppsala universitet	36%
Lunds universitet	31%
Stockholms universitet	25%
Göteborgs universitet	25%

Resurser mätt i "Forskande och undervisande personal med forskarexamen, heltidsekv. Källa: Lars Kullman, UB.

HAT & HOT ökar i omfattning

**Känner du dig utsatt för hot och trakasserier?
Kontakta din närmaste chef.**

Du kan också få hjälp av universitetets säkerhetsavdelning med att bedöma situationen och lägga upp en åtgärdsplan.

Text: **Lotta Engelbrekton** Foto: **Johan Wingborg** Collage: **Anders Eurén**

UNDER FÖRRA ÅRET rapporterades 39 ärenden in till GURIA som är Göteborgs universitets system för rapportering av risker, incidenter och avvikelser. Samtliga ärenden kunde sorteras under någon av kategorierna: Hets mot folkgrupp, Hot, hat och våld, Ofredande, Olaga hot eller Rån.

Fredrik Ahl, som är tillförordnad säkerhetschef, har arbetat på GU sedan 2015. Han upplever att antalet ärenden i GURIA blir fler för varje år.

- Men jag vill tillägga att

det, med stor sannolikhet, finns ett mörkertal med ärenden som inte rapporterats in, säger han.

Fredrik Ahl känner till verksamheter på universitet där hat och hot har blivit vardagsmat. Om de anställda på till exempel genussekretariatet skulle rapportera in varje incident, skulle de inte hinna med så mycket annat, säger han.

- Det är självfallet inte bra. Det här ska ju absolut inte vara en del av vardagen. Men

Men jag vill tillägga att det, med stor sannolikhet, finns ett mörkertal med ärenden som inte rapporterats in.

FREDRIK AHL

Han råder också utsatta medarbetare att inledningsvis vända sig till sin närmaste chef, eftersom flera enheter är involverade i det trygghets- och utbildningsarbetet på universitetet. Fredrik Ahl tar personal- och utbildningsenheten och den juridiska avdelningen som exempel.

- Om det finns ett konkret hot mot någon av universitetets medarbetare kan även vi ge stöd och hjälp.

SÄKERHETSAVDELNINGEN kan göra allt från att se över den fysiska arbetsmiljön till att ge råd och tips om hur personen tryggt ska kunna röra sig ute i samhället.

- När någon uppfattar en situation som hotfull måste vi agera. Då kan vi bidra med att analysera situationen och vidta åtgärder, säger Fredrik Ahl.

Varje ärende som kommer till säkerhetsavdelningens kännedom granskas noga utifrån vissa kriterier. Hur allvarliga är hoten, är det en enskild händelse eller har trakasserierna pågått under längre tid? Har aggressionen trappats upp?

- Vi gör en noggrann individuell bedömning. I värsta fall tvingas vi att uppmana någon att pausa sina offentliga föreläsningar. Men att personer utifrån försöker påverka forskningen och hur den ska bedrivas är helt oacceptabelt.

jag tror att många av forskarna är ganska härdade, säger han.

För den som drabbas första gången kan den hårda kritiken däremot bli en chockartad upplevelse - oavsett om den kommer från missnöjda studenter eller i form av aggressiva kommentarer på nätet.

- **DET KAN ÄNDÅ** vara viktigt att skilja på hat och hot. Hot som uttalas i syfte att skräm- ma eller skada någon är olagligt och ska alltid anmälas till polisen, fortsätter Fredrik Ahl.

- Hot som syftar till att skräm- ma eller skada ska alltid polisanmälas, säger Fredrik Ahl.

FAKTA

Om du känner dig hotad eller trakasserad:

Vid akuta händelser, larma alltid 112 för att komma till räddningstjänst, ambulans eller polis.

Vid andra akuta incidenter inom universitetets område, kontakta bevaknings- leverantören, journalnummer 031-786 1755.

Om du känner dig utsatt för hot eller våld, eller upplever att det finns risk för att du ska bli utsatt för hot eller våld, ska du i första hand kontakta din närmaste chef. Studenter tar kontakt med kursansvarig.

Gör en initial bedömning:

Är hotet riktat mot mig personligen?

Hur allvarligt och konkret är det?

Ovanstående gäller även den som blivit vittne till en incident.

Alla incidenter ska rapporteras i Göteborgs universi- tets system för rapportering av avvikelser, tillbud och incidenter.

Kontakta säkerhetsfunktio- nen vid Göteborgs universitet om du känner dig osäker.

Säkerhetsfunktionen kan hjälpa till med att skapa en helhetsbild av händel- sen, riskbedöma situationen samt ta fram en åtgärdsplan i samråd med närmaste chef eller kursansvarig.

Göteborgs universitet upp- manar till att polisanmäla alla hot. Polisanmälan kan göras i

samband med att incidenten rapporteras i Göteborgs uni- versitetets system för rappor- tering av avvikelser, tillbud och incidenter, GURIA.

Mer information: <https://medarbetarportalen.gu.se/sakerhet/>.

Källa: Sektionen för säkerhet och fysisk arbetsmiljö, Göteborgs universitet.

Vägrar vara rädd

Hon har anklagats för att vara köpt av livsmedelsindustrin. Hon har blivit förföljd på sin arbetsplats och utsatt för personliga påhopp. Under en period avstod hon helt från att hålla offentliga föreläsningar. Ändå vägrar Ingrid Larsson att vara rädd.

INGRID LARSSON är klinisk näringsfysiolog och föreläsare på GU. Hennes arbetsområde är ett av de känsligaste och mest personliga. Utifrån sin yrkesroll talar hon om för andra människor vad de helst bör äta för att må bra.

- För många är mat nära kopplat till identiteten. När vi lägger fram vetenskapliga rön som strider mot personliga övertygelser är det nästan alltid någon som blir förorättad, säger hon.

Värst blåste det runt Ingrid Larsson under LCHF-debatten för ett tiotal år sedan. När hon öppet kritiserade den fettrika dieten blev hon en tacksam måltavla. Alla som upplevde att de blivit hjälpta av kolhydratbantning tog tillfället i akt att misskreditera hennes arbete.

- **DEN LÄKARE SOM** drog igång debatten och var förespråkare för LCHF hade massor av anhängare. Hon uppmanade dem att sätta dit mig, berättar Ingrid Larsson.

När hon till exempel skulle hålla en föreläsning var aulan plötsligt smockfull av antagonister som högg ner på varje ord hon sa. Hon hängdes ut i debattartiklar och på sociala medier och kallades bland annat för "en skam för hela sin arbetsplats". Meningsmotståndarna nöjde sig inte med att kritisera Ingrid Larssons budskap. Påhoppet gick snart över till att handla om hur

hon såg ut, vilka kläder hon bar och hur mycket pengar hon tjänade.

- De här personerna vände sig till Socialstyrelsen och begärde ut min jävsdeklaration. De ville bevisa att jag var köpt av industrin, säger hon med en suck.

Trots att Ingrid Larsson visste att hon hade vetenskapen i ryggen blev situationen ohållbar. Hon vände sig till säkerhetschefen på Sahlgrenska Universitetssjukhuset. Där fick hon rådet att sluta ge offentliga föreläsningar, plus att skaffa sig allierade med samma faktakunskap. Det är alltid svårare att attackera en hel grupp med samma utgångspunkt än att ge sig på en ensam förespråkare.

- **JAG FICK OTROLIGT** proffsig hjälp. Däremot tyckte jag det var synd att dra ner på föreläsningarna eftersom jag gärna vill förmedla vetenskap på ett begripligt sätt.

Att dra sig undan helt har däremot aldrig varit något alternativ för Ingrid Larsson. Hon brinner för att förmedla kunskap om hälsosamma matvanor. Däremot vet hon redan i förväg att vissa uttalanden kommer att bli sprängstoff för dem som är frälsta på en särskild diet. Att det inte finns vetenskapligt stöd för att människor blir sockerberoende eller att ingen per automatik blir friskare av glutenfri kost är bara några exempel.

- Om man drar sig tillbaka visar man ju att hot är en framkomlig väg. Så kan vi inte ha det. Jag tror på vetenskap och ser det som vår plikt att förmedla vad vi vet och vad som ligger i pipeline, säger Ingrid Larsson.

Genus beskylls för allt möjligt

Det finns ämnen som tycks vara mer triggende än andra. På institutionen för genusvetenskap är forskarna vana vid påhopp från alla håll.

– Det finns krafter som vill ha bort oss helt från universitetet, säger Lena Martinsson, professor i genusvetenskap.

LENA MARTINSSON uppskattar att de hårda vindarna började blåsa i Sverige för omkring fem år sedan. Genusvetenskap har alltid varit ett debatterat ämne – ända sedan det blev ett eget universitetsämne på 1980-talet – men nu har tongångarna hårdnat.

– Genus har förvandlats till ett skällsord. Vi får höra att vi inte är vetenskapliga och inte hör hemma på universitetet, säger Lena Martinsson.

Den värsta kritiken kommer inte från några ljusskygga troll på nätet utan från andra, som forskare och politiska partier. Lena Martinsson menar att det i princip har blivit rumsrent att ifrågasätta och förlöjliga genusvetenskapen.

– VI BESKYLLS FÖR allt möjligt, från att vi stjälar resurser från coronaforskningen till att vi förespråkar feminisering. Allt är genusvetarnas fel, säger hon.

De mest högljudda belackarna anser till och med att genusvetenskap kan vara farligt. Att ämnet utgör ett hot mot viktiga värden i samhället och att forskningsområdets inflytande har gått för långt.

– Det finns en del politiker som ger uttryck för den här åsikten i intervjuer och motioner. Att politiker vill gå in och styra och ställa upplever jag som ett hot mot

den akademiska friheten. Det är väldigt otäckt, säger Lena Martinsson.

Samma retorik återfinns runt om i världen. Professorn ger exempel från Brasilien och Argentina, Polen och Ungern. Hon berättar att hennes kollegor i Ungern, till exempel, har tvingats byta universitet och numera undervisar i Wien.

– Men de auktoritära rörelserna mot genusvetenskap finns inte bara i de östra delarna av Europa. De finns i Frankrike och USA, till och med i de skandinaviska länderna, säger hon.

ÄVEN OM ATTACKERNA inte är lika hårda i Sverige som i många andra länder anser Lena Martinsson att man bör vara uppmärksam på strömningarna.

– Vi tycker naturligtvis att vårt arbete är värdefullt. Den

här typen av forskning, som undersöker rasism, kön, genus och utsatthet, är otroligt central i ett samhälle, säger hon.

Trots diskussionerna om genusvetenskapens vara eller icke vara på universitetet, ser institutionen ett stort tryck av ansökningar inför varje kursstart. Och enligt Lena Martinsson ökar studenternas intresse för varje år.

Hon har heller aldrig oroat sig för kvaliteten i vad hon och hennes kollegor gör. Det är inte bristen på kunskap som får någon att tveka inför en publicering.

– Nej, men visst kan det finnas en oro över att bli påhoppad. Det är klart att folk tänker sig för. Risken finns förstås att man begränsar sig för att slippa bli uthängd.

Forskare och undervisande personal på universitetet har en utsatt position. För en del är hot och trakasserier en del av vardagen. Men hur stort problemet är har hittills varit okänt. Nu ska David Brax, utredare vid sekretariatet för genusforskning, ta reda på hur det ser ut på GU.

GRADEN OCH ARTEN av trakasserier mot forskare och undervisande personal varierar. Det kan handla om allt från elaka påhopp i sociala medier till rena dödshot. David Brax har själv upplevt känslan av att vara utsatt för hat. För ett par år sedan hittade han en bombatrapp utanför dörren till sin arbetsplats.

- Vi inte vet vilket budskapet var, det fanns inget meddelande och utredningen lades ner, säger han.

Debatten blossar upp med jämna mellanrum, speciellt när något särskilt har inträffat. Nu senast när Örebro-professorn Johan Ludvigsson meddelade att han lämnar covidforskningen efter hot och hat på nätet.

Men frågan är om de enskilda händelserna är undantag? Eller om det finns forskare som regelbundet utsätts för trakasserier?

David Brax vill veta mer om omfattningen av problemet.

- Jag vill ha siffror på hoten. Det är viktigt att ha ett bra underlag för att veta var eventuella insatser ska sättas in, säger han.

Enkäten har satts ihop i samarbete med organisationen Sulf och har ungefär samma upplägg som politiker-nas trygghetsundersökning. Brottsförebyggande rådet tar

ärligen reda på, via den så kallade PTU-undersökningen, hur utsatta förtroendevalda politiker är.

Nu ska samma frågor ställas till Sulf's medlemmar.

- Då får vi också veta vilka grupper som är mest utsatta, om det skiljer sig mellan kvinnor och män och om det finns trakasserier som kan kopplas till etniskt ursprung, men också om hoten kommer utifrån eller inifrån universitetet, säger David Brax.

HAN MENAR ATT det kan vara lättare att få stöd om hotet är externt än om det handlar om en konfliktsituation som uppstått på universitetet. Debattklimatet mellan forskare kan tidvis vara uppskruvat och gränserna är inte alltid uppenbara. När övergår till exempel ett åsiktskrig till personliga påhopp?

- Det är olika hur man upplever en situation och hur illa man tar vid sig. Det kommer säkert att bli en diskussion om var gränserna går. Det enda vi kan göra är att särredovisa

hoten utifrån graden av råhet.

Det har länge varit känt att viss typ av forskning orsakar särskilt starka känslostormar. Frågor som rör klimat, rasism, migration och genus hamnar till exempel ofta i ett särskilt strålkastarljus. Likaså forskningsområden där djurförsök ingår är en naturlig del.

- Det kan vara alla möjliga ämnen som folk blir engagerade i. När någon har gjort känslomässiga, materiella, ideologiska eller moraliska investeringar i ett ämne kan det upplevas som ett hot när en forskare säger att hen har fel, menar David Brax.

HAN TROR ÄVEN att det finns ett stort mörkertal när det gäller trakasserier och att många känner sig väldigt ensamma när de drabbas. Därför är det viktigt att de som mår dåligt upplever att de har stöd från sina arbetsgivare, samt att de vet vart de ska vända sig när det hettar till.

- Just nu pågår en utredning om ett ökat straffrättsligt skydd för journalister, politi-

ker och konstnärer. Jag önskar att forskarna skulle inkluderas i sammanhanget, säger David Brax.

I FÖRLÄNGNINGEN riskerar utsattheten leda till att vissa röster tystnar i debatten, eftersom tanken på följderna kan kännas jobbiga. En del forskare vet redan i förväg vad som kommer att inträffa om de ställer upp på en intervju eller deltar i en offentlig diskussion.

- Och om forskare avhåller sig från att kommunicera på grund av rädsla har vi ett ännu större problem, säger David Brax.

FAKTA

Under de närmaste veckorna ska undersökningen genomgå etikprövning. Under våren 2021 ska enkäten skickas ut till Sveriges universitetslärare och forskare, Sulf's medlemmar. Rapporten beräknas vara klar i höst.

Utredning om omfattningen

585

Studenter. Så många inresande utbytesstudenter kom till Göteborgs universitet under 2020. Det är en halvering jämfört med föregående år. Studentmobiliteten har präglats starkt av pandemin. En ljuspunkt är dock att antalet avgiftsskyldiga studenter ligger på rekordhög nivå, 673 under 2020. Det är en fördubbling jämfört med 2016.

GU bäst på att erbjuda praktik

Praktik. Göteborgs universitet är den myndighet i landet som sedan 2016 gett flest nyanlända och funktionsnedsatta praktik. Tre lärosäten har inte tagit emot någon, enligt tidningen Universitetsläraren. Sedan regerings-satsningen *Praktik i staten* lanserades 2016 har Göteborgs universitet tagit emot 119 praktikanter, varav 107 nyanlända.

Satsningen var ett uppdrag till myndigheterna att erbjuda praktikplatser till arbetssökande nyanlända och personer med funktionsnedsättning. Näst flest praktikanter, 76 personer, har Lunds universitet tagit emot. En framgångsfaktor är samarbetet med Korta vägen, en arbetsmarknadsutbildning för nyanlända akademiker.

– Vi har haft rätt många praktikanter som forskningsassistenter och inom administrationen. En del fick nystartsjobb här sedan, säger Wiveca Forssén på personalenheten.

GUbox avvecklas på sikt

Utfasning: GU:s synkroniseringstjänst GUBox, där man kan spara och dela filer i molnet, är på väg att fhasas ut. Men det kan dra ut på tiden.

– Avvecklingen kommer att drivas i projektform och i nuläget kan vi inte säga exakt när GU-box stängs ner som tjänst. Mer information om tidsplanen kommer inom kort, säger IT-kundansvarig Robert Krogh.

Redan idag finns andra tjänster som är kopplade till GU:s samarbetsverktyg i Microsoft 365: OneDrive och Share-Point.

Digital invigning av Humanisten 27 maj

Invigning: Pandemin satte stopp för den offentliga invigningen av Humanistiska fakultetens nybyggda hus våren 2020. Istället för att vänta ännu längre på att kunna bjuda in till huset blir det nu en

digital invigningsceremoni med bland andra rektor Ewa Wiberg, dekan Marie Demker och Göta studentkårs ordförande Daniel Johansson – samt en möjlighet att följa med på en filmad rundvandring i huset. Det kommer också bland annat att arrangeras ett digitalt panelsamtal där humanioras roll i samhället och Nya Humanistens möjligheter som en ny mötesplats för göteborgarna ska diskuteras. **Invigningen sker klockan 14.00 den 27 maj** och det

går redan nu att följa nedräkningen på invigningssidan. Skanna in koden här intill.

Rättelse

Namn. I artikeln *En hyllning till det prestigelösa samarbetet* i GU Journalen 1–2021 har en del av ett namn i bildtexten fallit bort. Doktorandens namn är Daniel Morgenroth och inget annat. GU Journalen beklagar.

Konst på UB

Konstverk. Ingrid Segerstedt Wibergs gärning ska förevigas genom två konstgestaltningar i och utanför Samhällsvetenskapliga biblioteket. Det ena konstverket är en bronsstaty, skapad av konstnären Johan Malmström, där den kända journalisten och fredskämpen håller en duva i handen. Den andra konstgestaltningen är ett storskaligt foto som ska föreställa ett antal unga asylsökande, skapat av konstnären Axel A. Karlsson Rixon.

Foto: JOHAN WINGSBORG

Agnes Wold mest sökt på GU:s webb

Kändis: Inte helt oväntat toppar Agnes Wold, professor i klinisk bakteriologi, listan över vilka forskare som hade flest sidhänvisningar under 2020 på Göteborgs universitets webbplats. Det visar statistik som tagits fram av webbsamordnare Mikael Stoltz på kommunikationsenheten.

	Antal sidvisningar
Agnes Wold	4 222
Anna-Karin Wyndhamn	3 312
Henrik Zetterberg	3 110
Bo Rothstein	2 610
Kaj Blennow	2 192
Tommaso Milani	2 162
Michael Schulz	1 964
Mikael Baaz	1 940
Fredrik Bäckhed	1 708
Jan Lötvall	1 688

Vi lär ständigt av varandra

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

– Inget är så nyttigt som onyttig kunskap, säger Johan Söderman. Han är professor i barn- och ungdomsvetenskap och ansvarig för GU:s medverkan i den första forskarskolan för folkhögskollärare.

Dessutom är han hiphopforskare med ett osunt starkt intresse för musik.

– **Jag vill göra** folkhögskolan great again, säger Johan Söderman medan han rör om i köksskåpen i Gegerfelt ska villan intill Pedagogen där han har sitt kontor. Någonstans bör kaffet finnas men eftersom han, liksom hans kollegor, knappt varit i huset det senaste året vet han inte riktigt vart saker och ting tagit vägen.

Han är entusiastisk över det nya uppdrag han fått som innebär ett samarbete mellan Linköpings universitet, Högskolan i Jönköping och GU. Tolv doktorander kommer att antas till forskarskolan som startar till hösten. De kommer att bedriva praktiktäta forskning på halvtid och samtidigt arbeta halvtid på sin folkhögskola.

– För ett år sedan skrev journalisten David Brooks en artikel i New York Times om hur man kan förstå den nordiska modellen. Längre trodde man att den handlade om välfärdsstaten eller om den framgångsrika exportindustrin. Men Brooks hade en annan förklaring: bildningstraditionen.

Den nordiska folkhögskolan är unik i världen, påpekar Johan Söderman.

– Den ger den som misslyckats på gymnasiet en andra eller tredje chans, invandrare kan lära sig svenska och konstintresserade får möjlighet att studera måleri. Man kan utbilda sig till journalist eller jazzmusiker, men framför allt lära känna sig själv. Folkhögskolan har en holistisk frigörande människosyn och är en form av vuxenpedagogik som också universiteten kan inspireras

av. Inte minst lärarutbildningen är full av politiskt käbbel med alla möjliga mål som ska prickas av. Låt istället läraren vara människa.

Att just GU är engagerat i en forskarskola för folkhögskollärare är extra passande, menar Johan Söderman.

– Göteborgs högskola startade ju som en fri akademi med öppna populärvetenskapliga föreläsningar och var tänkt som en motvikt till universiteten i Uppsala och Lund. Men folkhögskolan står också nära andra civila engagemang, som idrottsrörelsen, bildningsförbunden och olika musikgrupper, inte minst inom hiphop.

Musikens betydelse för en människas bildningsresa har Johan Söderman upplevt själv. Han är uppvuxen i Eksjö och ägnade sin tonårstid åt att repa med sitt band, gå på konserter och rota runt bland skivorna i musikaffären.

– **Jag kunde sitta** på en fysiklektion och tycka att de där 40 minuterna aldrig ville ta slut. Sedan rusade jag iväg till replokalen – och plötsligt var klockan 23! Jag fick mina kompisar genom musiken, men också mina framtidsdrömmar som naturligtvis handlade om att bli rockstjärna. Men det var också musikens krav på disciplin som fick mig att skärpa till mig. Efter gymnasiet började jag på Lunds universitet och utbildade mig till lärare i svenska och musik.

Det var Johan Södermans högstadielärover vid slutet av 1990-talet som fick honom intresserad av hiphop.

– Det handlade om själva musiken men också om att även de mest omotiverade elever läste de texter som hiphopartisterna skrev. Jag började använda elevernas musikintresse som ett sätt att engagera dem i skolan.

Att just hiphop också handlar om bildning blev Johan Söderman ännu mer uppmärksam på när har

Johan Söderman skrev sin avhandling om hiphop.

några år senare, under sin doktorandtid, tillbringade sex månader i hiphopens huvudstad, New York.

- Alla som bott en längre tid utomlands känner till det där speciella exiltillståndet, då man anstränger sig för att förstå ett annat land, men egentligen bara blir alltmer medveten om den egna kulturen. Jag kände mig ensam och vilse. En dag blev jag bjuden till en fest som skulle fira hiphopens 30-årsjubileum. Där var i huvudsak svarta amerikaner och jag kände mig lite utanför i sammanhanget. Men så steg Afrika Bambaataa fram, en av de stora hiphop-grundarna. Och han började prata om något helt annat än om musik, om att afroamerikaner måste ta tag i sina liv, utbilda sig, ta ansvar och sluta göra destruktiva saker som att röka, ta droger, äta skräpmat och strunta i sin framtid. Och där, just då, var det som om det sade klick i mig, jag såg ljuset och blev nästan frälst. För jag insåg att just detta är vad folkbildning alltid handlat om, också när den svenska arbetarrörelsen började med sina kurser och studieförbund på 1800-talet: att ta tag i sin situation och höja sig. Och med ens började jag se folkbildning överallt. För vi människor kan helt enkelt inte låta bli att lära av varandra.

Man lär sig av sina föräldrar, sin storasyster, sin granne och sin kollega. Man lär sig genom att läsa och studera men också genom att spela fotboll eller gitarr. Och man lär sig genom att måla eller påta i jorden, påpekar Johan Söderman.

- Därför tycker jag att det är tråkigt att kunskap som går att formulera med ord uppfattas som viktigare än kunnande som uttrycks på andra sätt. Fokuseringen på ord verkar dessutom har ökat på senare tid; själva sättet att formulera sig har blivit väsentligare än det man vill ha sagt. Den debatt som pågår i Malmö är ett exempel: en lärare är anklagad för rasism på grund av de uttryck och bilder hon använt för att berätta om just fördomar. Alla förstår att läraren förstås inte är rasist men ändå är det själva orden man hänger upp sig på, inte vad läraren vill förmedla. Sådan gör det svårt att

samtala om besvärliga frågor och begränsar förstås också den intellektuella friheten.

Genom åren har Johan Söderman bland annat suttit i Folkbildningsrådets styrelse, samarbetat med Västra Götalands bildningsförbund och jobbat ihop med Riksidrottsförbundet.

- Idrottsrörelsen imponerar på mig, inte minst deras lärjungepedagogik. Där kan en fjortonåring få förtroende att leda tioåringar, det är ju ett fantastiskt sätt att få en ung person att växa.

2016 var Johan Söderman med och startade ett svenskt nätverk för hiphopstudier. Tillsammans med kollegan Ove Sernhede har han också skrivit boken *När betongen råtar sin rygg. Ortenrörelsen och folkbildningens renässans*.

- Många säger att föreningslivet håller på att dö men det stämmer inte. Unga i exempelvis miljonprogramsområden startar själva föreningar och mobiliserar sig. Ofta rinner entusiasmen dock ut i sanden. En lösning skulle kunna vara att mer erfarna föreningsmänningar ger de nya grupperingarna lite hjälp med praktiska saker, som bokföring och årsredovisning, så att de får tid att etableras på ett bra sätt.

Undervisar gör Johan Söderman främst på Pedagoggen.

- Men jag är också på Konstnärliga fakulteten, denna juvel som GU borde vara stolt över och som värnar människans stora estetiska behov.

Sitt eget konstnärliga intresse får Johan Söderman utlopp för som sångare och gitarrist i bandet Peking Punk, som han startade tillsammans med några akademikerkompisar för sju år sedan. Bland annat har de gett ut skivan *Långt ner i avgrunden*.

Mer konkret kunskap får han också på sommarstället söder om Norrköping.

- Tillsammans med min fru ägnar jag mig åt odling. Det är extremt tillfredsställande för oss, som annars lever ett urbant liv. Vi gräver och sätter frön i marken och kopplar av från vardagen genom att lära oss rent praktiska saker.

Johan Söderman

Aktuell: Ansvarig för GU:s medverkan i Sveriges första forskarskola för folkhögskollärare.

Bor: Nordostpassagen i Linnéstaden.

Familj: Hustrun Alexandra och barnen Johanna, Sigvard, Tora och Hjalmar.

Senast lästa bok: Åsa Lindeborgs *Året med tretton månader*.

Favoritmusik: Det finns bara två sorters musik; bra och dålig. Jag gillar musik som är bra!

Favoritmaträtt: Som inflyttad göteborgare imponeras jag fortfarande av de lokala delikatesserna från havet.

www.gu.se/play/johan.soderman

Ensidig mediekritik

Journalistiken var för tam och missade att kritisera den svenska strategin. Det är en slutsats av mediernas coronabevakning. Men hur kommer det sig att inga granskande frågor ställdes kring hur övriga världen agerat och vilka konsekvenser som en lockdown (nedstängning) får?

"MASSIV CORONARAPPORTERING

- men media missade att ställa de kritiska frågorna." "När svenska medier teg." "Kritisk granskning av strategin dröjde - redaktioner ångrar sig." De tre föregående meningarna är rubriker saxade ur, i tur och ordning, Göteborgs-Posten, Borås tidning och Journalisten. Samtliga är journalistiska reaktioner på studien *Coronapandemin våren 2020 - en undersökning av nyheter och opinion* som forskarna Marina Ghersetti och Tomas Odén genomfört på uppdrag av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.

Studien undersöker rapporteringen i DN, Aftonbladet och Rapport under två faser, från 24 februari till 10 mars, och från 31 mars till 14 april 2020.

- JAG ÄR INTE FÖRVÄNAD över att medierna missade att kritisera den svenska strategin, men det är också intressant att pandemin fick så mycket uppmärksamhet jämfört med tidigare pandemier. Andra nyheter trängdes bort och en del av världen försvann. En annan sak är att nyhetsrapporteringen var tydligt alarmistisk, men faktiskt inte mer alarmistisk än vid svininfluensan och ebolapandemin, säger Marina Ghersetti.

Att det förekom kritik mot den svenska strategin råder det egentligen ingen tvekan om, rapporten tar upp flera exempel, som chefredaktören Peter Wolodarskis och professorn Björn Olsens krav

Marina Ghersetti

på skarpare åtgärder. Vad som dock lyser med sin frånvaro är kritiken åt andra hållet: granskande, reflekterande och analyserande frågor kring vilka konsekvenser hårdare tag och nedstängningar av samhällen får.

Journalistikens uppgift är att vrida och vända på perspektiven för att nyansera bilden. Sveriges mildare väg hade ju faktiskt stöd i forskning. Hur kommer det sig att världen i stort reagerade annorlunda?

- Jo, det kanske man skulle ha analyserat mer, säger Marina Ghersetti. Anledningen är väl att ingen kan förneka att vi befinner oss i en pandemi.

Rapporten visar att det främst är journalister, företagare och medicinska experter som kommit till tals i medierna. Experter från andra områden hamnar långt ner på listan. Vad beteendevetare, sociologer, nationalekonomer, statsvetare och andra hade att säga förmedlades knappt. Samtidigt har Folkhälsomyndigheten hela tiden hävdats att de har haft ett bredare perspektiv på folkhälsa än det rent epidemiologiska.

Lyckades medierna förmedla det perspektivet?

- Nej, inte särskilt väl. Under

Tomas Odén

De här goda exemplen har medierna inte varit skickliga på att ta upp ...

TOMAS ODÉN

våren fokuserades det på dödstal, överbelastade sjukhus och på äldreården. Men fokus var på vad som hände i Sverige. På så sätt kan man säga att journalistiken var lite närsynt under våren, säger Marina Ghersetti.

Några djupare analyser gjordes inte ens av våra nordiska grannländers pandemihantering - något hennes kollega, Tomas Odén, vill trycka på.

- Norge, Danmark och Finland har lyckats väldigt väl och haft få dödsfall jämfört med Sverige. De här goda exemplen har medierna inte varit skickliga på att ta upp, framför allt inte opinionsjournalistiken. Det tycker vi är olyckligt.

Men kan man dra sådana slutsatser redan nu?

- Jag är ingen medicinsk expert, men det mesta tyder väl ändå på att Sverige kommer att ha ett betydligt högre dödstal än våra grannländer. Men vi har inget slutfacit och det kommer att vara beroende av vilka aspekter man tittar på. Det är möjligt att Sveriges agerande haft andra positiva effekter, det får framtiden utvisa.

Text: Lars Nicklason

Foto: Johan Wingborg

Duktiga lärare inspirerar

Text: Eva Lundgren Foto: Johan Wingborg

Pedagogisk erfarenhet, professionell utveckling men inte minst pedagogisk reflektion, det är några av de kriterier en lärare måste uppfylla för att få kalla sig "excellent". Hittills har 31 excellenta lärare utsetts vid GU och av dem kommer 16 från Sahlgrenska akademien.

Allra flest excellenta lärare har institutionen för vårdvetenskap och hälsa: hela åtta utnämningar och dessutom ytterligare två på gång. Det berättar prefekt Karin Ahlberg, som själv är excellent lärare.

- Institutionen har en lång tradition av pedagogiskt utvecklingsarbete och forskning. Tyngdpunkten ligger på att utbildningen är forskningsanknuten och tvärtom, att forskningen hänger samman med utbildningen.

Flera av institutionens lärare har mångårig pedagogisk erfarenhet och utvecklar kontinuerligt sin undervisning. Det är ett skäl till att så många relativt snabbt kunnat ställa samman en ansökan, förklarar Karin Ahlberg.

- Men att söka till excellent lärare är ändå ett digert arbete; bland kraven finns bland annat att man på djupet har reflekterat över sin undervisningsgärning. Prefekten måste godkänna ansökan som sedan skickas till Docenturkommittens bedömargrupp vid Sahlgrenska akademien. Sedan granskas ansökan av externa experter och till slut gör bedömargruppen en klargörande intervju.

Utbildningsvetenskapliga fakulteten

Anne Algers
Institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande samt PIL-enheten

Liisa Uusimäki
Institutionen för pedagogik och specialpedagogik

Annika Bergviken Rensfeldt
Institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande

Naturvetenskapliga fakulteten

Lars Bengtsson
Institutionen för fysik

Anne Farewell
Institutionen för kemi och molekylärbioologi

Karin Ahlberg vill uppmana institutionerna att satsa på excellenta lärare.

Och det är otroligt vilka berättelser och kraftfulla pedagogiska metoder som då kommer fram och som förhoppningsvis kan få spridning!

Också institutionen för neurovetenskap och fysiologi, som har tre excellenta lärare, har ett stort och brett undervisningsuppdrag, berättar prefekt Jenny Nyström.

- Vi har många duktiga och engagerade lärare. Men de som tagit ytterligare ett steg och ägnat sig extra mycket åt pedagogisk utveckling uppmanar vi att ansöka om att bli excellenta lärare. Det handlar dels om att ge en

formell erkänsla till engagerade pedagoger, dels om att ge erfarna medarbetare möjlighet att fungera som inspiration och mentorer för sina kollegor. Det är viktigt att betona att man kan vara excellent på olika sätt, exempelvis genom att hålla föreläsningar, lära ut kliniskt och vara handledare. Olika sorters pedagogik kompletterar varandra.

Att titeln "excellent lärare" inte bara är en hedersbetygelse utan att lärarnas kompetens också tas tillvara och bidrar till utveckling av undervisningen är av största vikt, betonar Karin Ahlberg.

- Man får ju titeln för det man redan har gjort men utmärkelsen skapar också positiva förväntningar vilket sporrar till fortsatt pedagogisk forskning och utveckling. Just nu handlar mycket förstås om att ta vara på erfarenheterna från pandemin; vilka digitala och tekniska verktyg behöver vi, när passar digital undervisning bäst, hur examinerar man på distans på ett säkert sätt?

Precis som att excellenta forskare är viktiga är det också betydelsefullt med excellenta lärare, menar Jenny Nyström.

- Vår utbildning ska vara forskningsanknuten och självklart behöver vi därför forskande lärare som är duktiga på att förmedla sitt ämne

Idag har Göteborgs universitet 31 excellenta lärare. Men att det finns många fler engagerade pedagoger vid GU är både Karin Ahlberg och Jenny Nyström övertygade om.

- Kanske behöver institutionsledningarna bli bättre på att upplysa om den här möjligheten och verkligen uppmana lärare att söka, exempelvis vid medar-

tarsamtal, föreslår Karin Ahlberg. Eftersom ansökan innebär en lika omständlig process som att söka en docentur måste läraren också få möjlighet att lägga tid på att sammanställa sin portfölj.

- Även om vi har kursvärderingar, som förstås är betydelsefulla, är vi ovana vid att bedöma lärarskicklighet, menar Jenny Nyström. Som forskare får man bifall eller avslag på ansökningar och därmed en tydlig signal om man är framgångsrik eller inte. Inom inte minst medicinsk forskning är vi ju också beroende av externa anslag, vilket gör pressen att söka medel väldigt stor. Det finns dock få anslag för den pedagogiska gärningen. Och eftersom lärare ofta ingår i ett lag där alla är engagerade kanske man heller inte uppfattar sig själv som mer excellent än någon annan, även om man har många års erfarenhet av pedagogiskt utvecklingsarbete och faktiskt är enormt skicklig!

Vid institutionen för vårdvetenskap och hälsa pågår nu ett arbete med att samla ihop alla excellenta lärare så att de kan bli en gemensam kraft för institutio-

nen, berättar Karin Ahlberg.

- Den excellente läraren får också en projektpeng från PIL, motsvarande två månadslöner, som vi ännu inte utnyttjat fullt ut. Med hjälp av dessa medel hoppas vi kunna göra en pedagogisk kraftsamling. Vi tar också hjälp genom en kontinuerlig dialog med våra studenter där vi får reda på vad som fungerar och hur man som student lär sig bäst.

Också institutionen för neurovetenskap och fysiologi hoppas kunna samordna de excellenta lärarna och utnyttja deras kompetens inom institutionens utvecklingsarbete inom utbildningsverksamheten, förklarar Jenny Nyström.

Fakta

Excellent lärare

Det var i juni 2014 som Göteborgs universitet införde titeln "excellent lärare". De första excellenta lärarna utsågs 2015. För att bli prövad måste läraren ha en ämnesmässig grund, högskolepedagogisk utbildning samt en anknytning till forskning eller konstnärlig utveckling.

Ansökan måste godkännas av prefekt och tas sedan emot av lärarförslagsnämnden eller motsvarande på fakulteten. Om ansökan går vidare sänds den till externa pedagogiskt sakkunniga, som granskar den pedagogiska portföljen utifrån följande kriterier: pedagogisk erfarenhet, undervisningsskicklighet, professionell utveckling, pedagogiskt ledarskap, samverkan, pedagogisk reflektion samt högskolepedagogisk kunskapsutveckling. Lärarförslagsnämnden, eller motsvarande, genomför sedan en intervju med den sökande. Utifrån sakkunnigutlåtanden och dokumentationen från intervjun fattar dekanen beslut.

Den excellente läraren kan ansöka om medel för ett pedagogiskt utvecklingsuppdrag. Maximal omfattning är två månaders lön. Det innebär att den institution där läraren har sin anställning avlastas motsvarande lönekostnad.

Humanistiska fakulteten

Pia Köhlmyr
Institutionen för språk och litteraturer

Ingrid Lindell
Institutionen för litteratur, idéhistoria och religion

Hanna Markusson Winkvist
Institutionen för historiska studier

Samhällsvetenskapliga fakulteten

Sylva Frisk
Institutionen för globala studier

Christel Backman
Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap

Peter Johansson
Institutionen för globala studier

Handelshögskolan

Mikael Baaz
Juridiska institutionen

- Vi är ovana vid att bedöma pedagogisk skicklighet, påpekar Jenny Nyström.

Satsning ger resultat

Hälften av alla GU:s excellenta lärare finns vid Sahlgrenska akademien.

Några förklaringar är ett stort utbildningsuppdrag, mångårig vana av pedagogisk utbildning samt, naturligtvis, många engagerade lärare.

Annica Lagström är lektor i vårdpedagogik vid institutionen för vårdvetenskap och hälsa. Det är den institution vid GU som har flest excellenta lärare, och hon hör till dem som fick titeln redan 2015. Hon påpekar att institutionen har en lång tradition av pedagogisk skolning.

- Förr var det krav på att alla lärare skulle ha genomgått en vårdlärarutbildning på 1,5-2 år. Nu är det inte så längre, men en nyanställd lärare ska ändå under sitt första år ges möjlighet att ta 15 högskolepedagogiska poäng. För några år sedan använde man fyra utvecklingsdagar då all institutionens personal arbetade tillsammans med GU:s Pedagogiska idéprogram; alltså för en implementering av ett studentcentrerat lärande.

Titeln excellent lärare innebär en pott medel, motsvarande ungefär två månadslöner, som ska gå till någon form av pedagogisk utveckling.

- **Jag lyckades dra ut på dessa medel så att de räckte i cirka 1,5 år.** För att lyfta fram lärande exempel arrangerade jag bland annat pedagogiska frukostar. De kunde handla om så olika saker som drama i undervisningen, digital salstentamen och flippat klassrum. Frukostarna var välbesökta och kollegor hörde av sig med förslag på innovativa medarbetare att bjuda in.

Annica Lagström arrangerade också månadsvisa halvdagar med

Jag såg det som min uppgift att skapa ett sammanhang som gav förutsättningar för reflektion och pedagogisk utveckling...

ANNICA LAGSTRÖM

Annica Lagström blev excellent lärare redan 2015.

pedagogisk handledning.

- De gjordes ofta ihop med en programansvarig och kunde handla om sjuksköterskeprogrammets upplägg, rättssäker examination eller om arbete i grupp. Mötena var främst ämnade för undervisande doktorander och nyanställda men många mer erfarna medarbetare kom också. På så sätt diskuterades en mix av olika problem och allt som sades stannade i rummet.

Enskild handledning för doktorander och nyanställda samt workshoppar för medarbetare som

ville skriva en pedagogisk portfölj, var ytterligare saker som Annica Lagström satte igång.

- **Jag såg det** som min uppgift att skapa ett sammanhang som gav förutsättningar för reflektion och pedagogisk utveckling men som också tog vara på det som är roligt i jobbet.

Engagerade lärare är nämligen det bästa sättet att skapa engagerade studenter, påpekar Annica Lagström.

- Många tror att det krävs en

massa resurser för att utveckla pedagogiken, men jag menar att det snarare handlar om prioritering. PIL-enheten har ett stort utbud av kurser och seminarieverksamhet på alla nivåer och man kan också komma med egna önskemål. Så mitt råd är att verkligen ta vara de många möjligheter som finns!

Lena Hartelius är professor i logopedi vid institutionen för neurovetenskap och fysiologi. Hon blev excellent lärare 2019 och menar att hennes forskning och kliniska verksamhet hade varit mindre meningsfulla om hon inte också varit lärare.

- När jag forskar tänker jag på vad kunskapen betyder för studenterna och när jag jobbar kliniskt funderar jag på hur patientens problem kan tas med i undervisningen. Man kan säga att undervisningen förenar mina olika verksamheter.

Att hälften av alla excellenta lärare kommer från Sahlgrenska akademien beror bland annat på fakultetens stora utbildningsuppdrag och på att många lärare har ett stort pedagogiskt intresse, menar Lena Hartelius.

- Men kanske är vi på Sahlgrenska akademien också mer inriktade på att skaffa meriter och se det som en del av jobbet. Jag hoppas förstås kunna ta vara på de möjligheter som det medför att vara excellent lärare. Men både före och efter utnämningen har jag fått ut mycket av PIL-enheten, inte minst kontakter och uppslag. Överhuvudtaget har PIL väldigt mycket värdefullt att erbjuda; om en grupp lärare vill göra något kan man vända sig till dem så kan man få stöd som innebär stora möjligheter till utveckling.

Lena Hartelius hoppas att hon som excellent lärare kommer att kunna bli en resurs, inte bara inom det hälsovetenskapliga området, utan också fakultetsövergripande.

- Jag tror att vi har mycket att lära av varandra, exempelvis när det gäller handledning. Vi som arbetar kliniskt kan bli inspirerade av den konstnärliga praktiken, och tvärtom, och jag skulle också gärna samarbeta med humanister och samhällsvetare. Att få möjlighet till

Angela Bång vill öka samverkan mellan olika utbildningar.

Lena Hartelius hoppas bli en fakultetsövergripande resurs.

pedagogisk forskning i ett fakultetsövergripande sammanhang vore också väldigt värdefullt.

Angela Bång, docent i omvårdnad, är en av årets nya excellenta lärare. Hon hoppas på olika sätt kunna medverka till förbättringar av vårdutbildningarna.

- Exempelvis så är längden på specialistutbildningarna fortfarande bara ett år, vilket de varit sedan 1968! Det är förstås inte alls bra eftersom forskningsevidensen inom de olika specialiteterna har ökat mångfaldigt sedan dess. Denna evidens har vi svårt att inrymma i utbildningarna, då ett extremt viktigt mål är att också lära sig yrket rent praktiskt, till exempel, för en narkossjuksköterska, att söva en

Andreas Moberg
Juridiska institutionen

Claes Martinson
Juridiska institutionen

Konstlärliga fakulteten

Tarja Karlsson Häikiö
HDK-Valand –
Högskolan för konst och design

Sahlgrenska akademien

Mona Ringdal
Institutionen för
vårdvetenskap och
hälsa

Angela Bång
Institutionen för
vårdvetenskap
och hälsa

Lena Hartelius
Institutionen för
neurovetenskap
och fysiologi

Inger Jansson
Institutionen för
vårdvetenskap
och hälsa

patient eller, för en intensivvårdsjuksköterska, att lära sig intensivvårda en IVA-patient.

Också grundutbildningen behöver bli mer träffsäker, menar Angela Bång.

- **En dröm är att** skapa samverkan mellan utbildningarna i vård och medicin. Idag ingår medicinämnet i sjuksköterskeutbildningen men omvårdnad är inte en del av läkarutbildningen. Men det borde ju vara självklart att läkare tar del av den omfattande forskning som finns kring patientens upplevelse och perspektiv. Att läkare inte får lära sig omvårdnad kan vara en orsak till att det personcentrerade förhållningssätt som våra studenter lär sig under sin utbildning fortfarande är dåligt implementerad i vården.

Inte bara lärarna utan även studenterna skulle kunna undervisa varandra, föreslår Angela Bång.

- **Medicinstudenter** skulle exempelvis kunna engageras för att träna sjuksköterskestudenter i akut klinisk bedömning; en sjuksköterska behöver ju vara väl förberedd när hen står ensam med en patient och måste fatta beslut om läkare ska tillkallas. Samtidigt skulle sjuksköterskestudenten kunna hjälpa medicinstudenten att få ett hälsofrämjande perspektiv på patienterna och se deras resurser, inte bara sjukdomen.

Förutom bättre integrering mellan olika utbildningar menar Angela Bång att det är viktigt att se till att studenterna verkligen når utbildningens mål.

- En student som blivit underkänd bör göra en omtenta, inte bara lämna in en komplettering, där läraren talat om vilka delar som behöver ändras för att tentan ska bli godkänd. En omtenta kräver mer tid och ansträngning men är ett utmärkt sätt att verkligen lära sig ämnet och svaren på omtentor brukar bli väldigt bra. Studenten blir dessutom stolt över sin prestation, känner att hen tagit ansvar och växer på så sätt i sin nya professionella roll.

Studenterna är mina medforskare

Mikael Baaz vill uppmana alla studenter att se sig som forskare.

– Jag undervisar cirka 200 studenter på juristprogrammet varje år. Om jag är lärare i kanske 30 år innebär det sammanlagt 6 000 jurister som jag varit med att forma. För mig är det en stor sak. Ingen av mina artiklar kommer sannolikt att citeras 6 000 gånger eller påverka samhället på ett lika avgörande sätt. Det säger Mikael Baaz, professor i internationell rätt och excellent lärare.

Redan från första dagen bör alla studenter ses som ”forskarstuderande”, menar Mikael Baaz.

– Låt dem kritisera kurslitteraturen och uppmuntra till ett vetenskapligt förhållningssätt! Juristprogrammet är på 4,5 år, det är en ganska lång tid att bygga en relation och skapa ett förtroende. Idealet är att vi lärare och studenter uppfattar utbildningen som något vi gemensamt tar ansvar för och engagerar oss i.

Att se studenterna som ”medforskare” är ett sätt att riva den barriär mellan forskning och utbildning som annars riskerar bli allt starkare, menar Mikael Baaz.

– Vi är primärt anställda som lärare med ganska litet utrymme för forskning. Den som vill forska måste söka medel i oerhört hård konkurrens; beviljandegraden för exempelvis VR-projekt är bara 12-14 procent. Att forskningsmöjligheter är något man måste tävla om gör att det kan uppfattas som finare. Allteftersom konkurrensen ökar blir det också viktigare att specialisera sig. Den som vill bli en framgångsrik forskare får allt mindre tid att ägna åt annat medan den som vill vara en riktigt bra lärare förväntas lägga all sin kraft där. Ändå vet vi att synergieffekterna är stora om forskning och undervisning integreras. Därför tror jag att det är viktigt med professorer redan i grundutbildningen och undervisande lärare måste ha egen forskning också, och inte bara förmedla sådant som andra gjort.

Just nu diskuteras en revidering och översyn av juristprogrammet på institutionen.

Helena Wigert
Institutionen för
vårdvetenskap
och hälsa

**Kerstin Landin-
Wilhelmsen**
Institutionen
för medicin

Ralph Peeker
Institutionen
för kliniska
vetenskaper

Joakim Öhlén
Institutionen för
vårdvetenskap och
hälsa

– Vi är tre excellenta lärare vid institutionen, varav två är professorer, och jag hoppas att vi kan få spela en central roll i det arbetet; titeln excellent ger en viss legitimitet och en plattform att bygga vidare på.

Att just professorer blir excellenta lärare, menar Mikael Baaz är viktigt.

– **Jag tycker absolut** inte att en professorstitel ska vara ett krav för att bli excellent lärare, tvärtom kan man gärna utse odisputerade adjunkter. Men som professor har man ett stort ansvar att visa kollegor, professorer liksom andra, att undervisning är något fint och viktigt. Vi utbildar framtidens jurister, beslutsfattare och makthavare. Vi kanske inte kan ändra deras världsbild men vi kan ändå påverka dem och därmed ha betydelse för samhällets utveckling; för mig är det en oerhört angelägen uppgift.

– Fakultetsledningen har länge, långt före pandemin, diskuterat möjligheterna att utveckla distansundervisningen. Diskussionerna hänger samman med planeringen av Nya Konst, alltså vår nya byggnad. Vi passar helt enkelt på att se över lärmiljöerna och pedagogiken så att vi inte bygger in ett föråldrat sätt att jobba i de nya lokalerna, förklarar Tarja Karlsson Häikiö. Hon är Konstnärliga fakultetens första excellenta lärare.

Tarja Karlsson Häikiö är professor i visuell och materiell kultur samt vice dekan för utbildning vid Konstnärliga fakulteten. Hon påpekar att fakultetens dekan, Sanne Kofod Olsen, betonar vikten av pedagogik, vilket bland annat lett till forskningsplattformen Educational Research in the Arts (ERA).

– Plattformen är ny men bygger på ett arbete sedan 15 år. Det handlar om att samla och utveckla pedagogisk utbildning och forskning i relation till konstarterna, stödja lärarutbildningen och kulturpedagogutbildningen, samt förstås fortsätta samverka med det omgivande samhället.

Tillsammans med kollegan Arne Kjell Vikhagen är Tarja Karlsson Häikiö också engagerad i ett projekt om hur campusundervisning kan kombineras med digitala moment i förhållande till konstnärlig utbildning och konstbaserat lärande. Medlen kommer från PIL-enhetens satsning Digital kompetens i undervisning och examination vid Göteborgs universitet (DigiKomp).

– **Vid Konstnärliga** fakulteten är vi ju beroende av verkstäder och övningslokaler. Samtidigt vore det förstås väldigt bra om vi kunde utnyttja digital teknik på ett bättre sätt. Med i projektet har

vi fyra lärare som representerar dans, musik, bild och slöjd, och tanken är att dra nytta av deras olika erfarenheter. En viktig del är dokumentation, något vi måste bli mycket bättre på när det gäller fysiska och icke-språkliga dimensioner av lärande, som ju är avgörande för de konstnärliga och estetiska ämnena.

Tarja Karlsson Häikiö är också djupt engagerad i lärarutbildningen.

– Många tänker kanske inte på att lärarutbildningen är en av de största verksamheterna vid GU, och jag ser mig lika mycket som

en representant för dessa utbildningar som för de konstnärliga.

Att ansöka till excellent lärare är ganska omständligt, men Tarja Karlsson Häikiö hoppas att fler kollegor ändå tar sig tid att göra ansträngningen.

– Tanken är att titeln excellent lärare ska fungera som en alternativ meriteringsväg. Många som idag får titeln är professorer men jag hoppas att det framöver blir möjligt för alla engagerade pedagoger, även de som inte kommit så långt i karriären, att söka.

Tarja Karlsson Häikiö är Konstnärliga fakultetens första excellenta lärare.

Uppmuntrar fler att söka inom konst

Karin Ahlberg
Institutionen för
vårdvetenskap
och hälsa

Katharina Stibrant Sunnerhagen
Institutionen för
neurovetenskap
och fysiologi

Vad hände med den pedagogiska akademien?

Vad vill GU med sina excellenta lärare? Det frågar Peter Johansson, universitetslektor vid institutionen för globala studier.

Han fick titeln 2016 och trodde då att han skulle medverka i en pedagogisk akademi.

UNDER ETT ÅR pågick en process där de excellenta lärare som dittills utsetts diskuterade hur den pedagogiska akademien skulle se ut.

- Vi trodde att det skulle vara en fakultetsövergripande organisation som skulle stärka pedagogikens roll vid GU, förklarar Peter Johansson. Det handlade inte om att ta över uppgifter från PIL eller göra något på bekostnad av något annat, utan om att stötta lärare och pedagogiska initiativ, oavsett fakultet. Så småningom fick vi dock veta att den pedagogiska akademien skulle ses som ett nätverk för alla universitetets lärare, inte specifikt för oss excellenta. Men vilken var tanken med oss excellenta lärare då? Det fick vi inte veta.

Peter Johansson hade tidigare haft som uppdrag på PIL-enheten att jobba med samordning av de högskolepedagogiska kurserna, så att de skulle kunna läsas av alla lärare, oavsett fakultet.

- **DET VAR DE** erfarenheterna som fick mig att tro att de excellenta lärarna skulle fungera som en drivkraft för universitetsövergripande pedagogiska frågor. Istället visade det sig att det var upp till varje fakultet att bestämma vad de ville med den här nya titeln. Eftersom

Men universitetet har misslyckats med att ta vara på den kompetens vi hade kunnat bidra med ...

PETER JOHANSSON

jag fram till förra året var den ende excellenta läraren vid Samhällsvetenskapliga fakulteten fanns ingen att samverka med i kapaciteten excellent lärare på min fakultet.

PETER JOHANSSON påpekar att det finns en tydlig struktur för hur man blir excellent lärare men ingen struktur för vad som händer sedan.

- Vi är ett antal excellenta lärare som bildat ett inofficiellt nätverk och ibland diskuterar olika frågor. Men utan organisation och resurser blir det inte så mycket mer än den utveckling som vi nog hade gjort ändå.

Peter Johansson fick under en period 10 procents nedskrivning i tjänsten för pedagogisk utveckling.

- Jag satt i olika arbetsgrupper och fungerade som bollplank. Det var ganska flexibelt vad jag kunde göra inom ramen för dessa 10 procent samt hur jag kunde vara en resurs för institutionen vilket jag tycker var bra. På flera andra fakulteter får de excellenta lärarna ingen extra tid alls.

ATT VARA EXCELLENT lärare ska ingå i lönekriterierna, men också

det är osäkert, påpekar Peter Johansson.

- På min fakultet jämställs excellenta lärare med docenter, men med utbildningskompetens. Vid andra fakulteter får läraren ett mindre påslag, men inte lika mycket som en docent, och vid ytterligare någon fakultet får de excellenta lärarna ingenting extra alls.

Den som söker titeln måste bland annat reflektera över den egna pedagogiska gärningen.

- Och det är förstås viktigt för att utvecklas på ett personligt plan. Men universitetet har misslyckats med att ta vara på den kompetens som vi hade kunnat bidra med till lärosätet som helhet.

Gunnar Tobin
Institutionen för neurovetenskap och fysiologi

Mats Isaksson
Institutionen för kliniska vetenskaper, avd. för radiofysik

Thomas Kvist
Institutionen för odontologi

Annica Lagström
Institutionen för vårdvetenskap och hälsa

Karin Manhem
Institutionen för medicin, avd. för molekylär och klinisk medicin

Helle Wijk
Institutionen för vårdvetenskap och hälsa

Foto: MEDIETEKNIK

Peter Johansson är osäker på vad de excellenta lärarna förväntas göra.

Tveksamhet kring excellens

– Från PIL:s sida är vi oerhört glada över de excellenta lärarna. Bland annat sitter de med i vårt ledningsråd och de har haft stor betydelse som inspiratörer under pandemin. Men jag kan förstå att det för många är oklart vad titeln och den pedagogiska akademien egentligen innebär, säger Tomas Grysell, chef på PIL-enheten.

DEN PEDAGOGISKA akademien inrättades 2016 av dåvarande rektor. Någon egentlig verksamhet kom dock aldrig igång, vare sig då eller senare. Kanske berodde det på att både PIL och andra har varit osäkra på vad den pedagogiska akademien ska vara, tror Tomas Grysell.

– Enligt rektorsbeslutet handlar det inte om att skapa en fast struktur utan istället om ett nätverk där alla universitetets lärare är välkomna på lika villkor. De excellenta lärarnas roll är att vara drivkrafter och inspiratörer.

Att syftet med de excellenta lärarna och den pedagogiska akademien är otydligt, visar en undersökning som PIL-enheten genomförde bland lärare och studenter i höstas.

– Undersökningen visar att endast ett fåtal studenter känner till excellenssatsningen medan cirka 80 procent av lärarna åtminstone hört talas om den, även om cirka hälften av dessa inte uppfattar sig som särskilt insatta. Den pedagogiska akademien är också okänd och de som hört talas om den uppfattar den inte som ett fakultetsövergripande nätverk för pedagogiska frågor, öppet för alla lärare. Studenter och lärare har likartade synsätt på vad som utmärker en riktigt bra lärare men

många är tveksamma inför tanken att dela in lärarna i olika grupper efter skicklighet. Det finns också de som värjer sig mot själva ordet ”excellent” som en del av en titel.

Att det råder osäkerhet kring excellenta lärare är dock naturligt, menar Tomas Grysell.

Vår strategi är att skynda långsamt, vilket jag förstår kan vara väldigt frustrerande.

TOMAS GRYSSELL

– Vid Göteborgs universitet har titeln funnits sedan 2015, vilket inte är särskilt länge om man jämför med meriteringsmodellen för forskning. Vår strategi är att skynda långsamt, vilket jag förstår kan vara väldigt frustrerande. Vid andra lärosäten hanterar man excellenta lärare på andra sätt, exempelvis genom att utse mångdubbelt fler, eller ha olika nivåer av excellens; exempelvis Umeå universitet har nivåerna meriterade och excellenta lärare, vilket har sina för- och nackdelar. I december 2020 fanns där 258 utnämnda meriterade och excellenta lärare. Att det är så olika ställer till med problem när en lärare byter lärosäte; gäller titeln vid det nya universitetet eller måste man söka på nytt? Vid GU tar man med sig titeln, även om PIL-enhetens webbsida endast presenterar de som fått utmärkelsen här.

DE EXCELLENTA LÄRARNA har möjlighet att ansöka om ett utvecklingsbidrag motsvarande två månadslöner från PIL-enheten för olika former av pedagogisk utveckling. För många excellenta lärare har det dock visat sig svårt

Foto: ALLAN ERIKSSON

– På PIL-enhetens sida presenteras de excellenta lärarna med namn, institution och bild. Hemsidan är under utveckling, säger Tomas Grysell.

att få loss den här tiden, förklarar Tomas Grysell.

– Dekaner och prefekter måste alltså se över de excellenta lärarnas möjligheter att verkligen göra det de fått en titel för att förverkliga. Själva nätverksbyggandet har de excellenta lärarna själva ansvar för men PIL-enheten kan göra mer för att stötta och praktiskt ordna möten och kontakter. Men vi behöver också en fakultetsövergripande diskussion på alla nivåer om pedagogisk utveckling och om vad de excellenta lärarna och den pedagogiska akademien är till för. Vi måste inte ha ett gemensamt förhållningssätt men vi måste hålla liv i ett pågående samtal.

VIRUS

– *finns i allt levande*

Virus, är det en sorts liv?

Nej, förklarar Peter Norberg, docent vid institutionen för biomedicin.

– Virus utgör en alldeles egen och väldigt intressant grupp. De är oftast relativt harmlösa men kan ibland orsaka allvarliga sjukdomar. De är också en viktig orsak till att vi människor överhuvudtaget finns till så som vi ser ut idag.

Den som undersöker livets träd letar förgäves efter den gren som virus utvecklats från. Och det finns flera skäl till att de inte räknas till de levande organismerna, förklarar virusforskaren Peter Norberg.

- Bland annat kan de inte leva på egen hand utan kräver en värdcell för att föröka sig. Alla virus har någon form av ytstruktur som specialiserat sig på att binda till en viss celltyp. Väl inne i cellen programmerar viruset om cellen så att den börjar producera fler viruspartiklar. Virus är också väldigt små, någonstans mellan 10 och 300 nanometer, och har ett genom som består av några tusen till en miljon baser. Somliga virus har ett hölje som gör dem känsliga för sprit, vilket är skälet till att vi uppmanas sprita händerna för att hindra spridningen av covid-19. Andra saknar hölje och går därför inte att inaktivera med sprit, exempelvis det virus som orsakar vinterkräksjuka. Dessa kan dock tvättas bort mekaniskt med tvål och vatten.

Det finns tre teorier om varifrån virus kommer, berättar Peter Norberg.

- **Den progressiva hypotesen** går ut på virus är arvs-massa på vift, som sluppit ut på något sätt från olika organismer. Den regressiva hypotesen innebär istället att virus tidigare varit mer komplicerade och självständiga, men att de genomgått en förenkling. Ytterligare en hypotes går ut på att virus är mer ursprungliga än levande organismer och att de i något slags urstadium klarat sig på egen hand, utan värdceller. Andra teorier består av kombinationer av dessa tre hypoteser.

Alla undersökta sorters liv - djur, växter, svampar och bakterier - har sina egna typer av virus. Sannolikt är viruspartiklar den typ av organism som det finns absolut mest av på jorden.

Virus kan smitta på en mängd olika sätt, exempelvis genom luft- eller aerosolspridning, kontaktsmitta, via blod, sekret, organdonation, med mera. För att spridningen inom en grupp ska fungera under en längre tid krävs en ganska stor population, förklarar Peter Norberg.

- **I en liten population**, som i de förhistoriska jägar- och samlargrupperna, sprids viruset snabbt till de flesta individer vilket leder till att hela populationen utvecklar antikroppar och viruset dör ut, så kallad flockimmunitet. Det kan dock överleva någon annanstans, exempelvis hos fladdermöss, och efter ett antal år åter smitta ner de nya människor som fötts, som saknar antikroppar.

Vissa virus kan också finnas kvar latent hos en organism. Exempelvis vattkoppor ligger vilande i alla smittade personers nervknutar resten av livet. Så småningom kan viruset blossa upp igen i form av bältros, och

Däggdjur, bland annat vi människor, har alltså virus att tacka för att vi överhuvudtaget finns till.

PETER NORBERG

→ då föra smittan vidare till barn som saknar immunitet. Jordbrukets utveckling innebar en väldig ökning av antalet människor, och därmed också nya möjligheter för virus att spridas.

- Flera av de virussjukdomar som idag uteslutande drabbar människan, som många förkylningsvirus, mässling, hiv och covid-19, har zoonotiskt ursprung, smittan har alltså kommit från djur. Eftersom det idag finns cirka 7,7 miljarder människor på jorden och det dessutom är lätt att resa över hela klotet, kan mänskligheten ses som en enda population. Det gör förutsättningarna för nya pandemier väldigt goda.

Att många vilda djur, som aldrig skulle ha stött på varandra i naturen, fångas in, får leva hopträngda i dåligt skick i burar och som sedan säljs, gör förstas riskerna ännu högre. Även avverkning av skog och andra ingrepp i naturen gör att vissa djurarter tvingas flytta och därmed kan föra med sig virus till nya platser.

Två tredjedelar av de första 40 personer som rapporterades ha smittats av viruset SARS-CoV-2 hade besökt en speciell marknad i den kinesiska provinsen Wuhan, berättar Peter Norberg.

- Det har tolkats som att smittspridningen börjat på denna marknad. Å andra sidan verkar ju en tredjedel ha blivit smittade på något annat sätt, vilket skulle kunna tolkas som att sjukdomen egentligen har ett annat ursprung.

I början trodde forskarna att smittan kom från fladdermöss men de upptäckte ganska tidigt en annan trolig smittspridare: pangolinen, eller myrkotten som den kallas på svenska.

- En viktig del av SARS-CoV-2, nämligen den receptorbindande delen av själva spikproteinet, är nästan identisk med ett coronavirus hos pangoliner. En förklaring till uppkomsten av covid-19 skulle kunna vara så kallad rekombination, alltså att två närbesläktade virus infekterat samma cell i samma värd, vilket fått generna att blandas och bilda ett nytt virus. Dock är de närbesläktade coronavirus som hittats hos fladdermöss och pangoliner inte helt identiska med SARS-CoV-2, vilket betyder att vi förmodligen missat något litet steg i uppkomsten av detta virus. Man har även upptäckt att

minkar och katter lätt infekteras av SARS-CoV-2, vilket har lett till spekulationer om att flera olika djur kan ha bidragit till dess uppkomst.

Virussjukdomar har ställt till med mycket elände under mänsklighetens historia.

Men finns det något som är bra med virus?

- Javisst, ett exempel är bakteriofager, alltså virus som angriper bakterier. I Sovjetunionen användes länge bakteriofager istället för penicillin och med tanke på resistensutveckling vi ser hos bakterier idag kan det kanske bli aktuellt igen. Det finns fall beskrivna där man med hjälp av bakteriofager lyckats häva mycket allvarliga och livshotande infektioner orsakade av multiresistenta bakterier, där antibiotika inte fungerat.

Virusets förmåga att tränga in i levande celler används också i genterapi.

- Vid viral genterapi klipper man in en fungerande gen i ett specialdesignat virus. Detta virus producerar sedan det protein som genen kodar för i respektive målcell.

Men virus verkar också vara orsaken till en av de stora förändringarna av livet på vår jord, förklarar Peter Norberg.

- **Retrovirus är en speciell** sorts virus som gör om sitt rna till dna. Dna-kopian infogas sedan i värdcellens eget genom. Om viruset råkar inkorporeras i ägg- eller spermieceller, så kallade endogena retrovirus, kommer viruset att ärvas till värdcellernas barn och barnbarns barn. Under livets utveckling har detta skett flera gånger; faktum är att en stor del av människans genom just kommer från endogena retrovirus.

När ett retrovirus för några hundra miljoner år sedan infekterade ett äggläggande ryggradsdjur blev konsekvenserna väldigt speciella.

- Viruset förde över de gener som ger förmåga att bygga upp den hinna i moderkakan som skiljer moder och foster åt, vilket gör det möjligt för ett embryo att utvecklas inuti kroppen. Däggdjur, bland annat vi människor, har alltså virus att tacka för att vi överhuvudtaget finns till.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

Kortsiktighet straffar sig i längden

En förändring av jordbävningssliknande storlek är vad som krävs för att hindra kommande pandemier, enligt en ny rapport.

- Förutom sjukdom och död har covid-19 också medfört enorma kostnader för världsekonomin. Förhoppningsvis för sjukdomen det goda med sig att mänskligheten lär sig arbeta förebyggande istället för att reagera först när katastrofen är ett faktum, menar Marie Stenseke.

Enligt en rapport från Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services (IPBES) finns uppemot 827 000 okända virus i naturen som skulle kunna infektera människan.

- Om vi inte gör något kommer framtida pandemier att bryta ut oftare, spridas fortare, orsaka mer skada på världsekonomin och döda fler människor, förklarar Marie Stenseke, en av ordförandena för IPBES vetenskapliga ledningsgrupp.

Att pandemier orsakas av virusöverföring från djur till människa är känt sedan länge.

- Det intressanta är att samma beteenden och aktiviteter som leder till klimatförändringar och utarmning av den biologiska mångfalden också driver på utbrotten av epidemier. Det handlar bland annat om expansion och intensifiering av jordbruket och om produktion och konsumtion som skadar naturliga livsmiljöer och ökar kontakten mellan vilda djur, boskap och människor. Till detta kommer handel med levande vilda djur.

Att reducera markexploateringen, minska djurhandeln och öka tillsynen medför kostnader i det korta perspektivet, men är ändå inte i närheten så kostsamt som den pågående pandemin, betonar Marie Stenseke.

- Enligt IPBES rapport kostar covid-19-pandemin åtminstone hundra gånger mer än vad förebyggande åtgärder hade gjort. Det handlar om handel som stannat av, människor som förlorat inkomster, försämrad utbildning samt naturligtvis kostnader för sjukvård, läkemedel och vaccin.

En risk, som IPBES framhåller, är att de akuta svårigheterna mänskligheten upplever just nu, kommer att överskugga problem där effekterna kommer först långt in i framtiden.

- Därför betonar IPBES ett helhetsperspektiv på hälsa, en så kallad one health approach. För att göra det föreslår IPBES ett

Det intressanta är att samma beteenden och aktiviteter som leder till klimatförändringar och utarmning av den biologiska mångfalden också driver på utbrotten av epidemier.

MARIE STENSEKE

internationellt forum som förser beslutsfattare med bästa möjliga fakta både vad gäller pandemier och andra viktiga frågor. Man menar också att kostnaderna för hälsa måste tas med vid olika beräkningar, till exempel när man fastställer priset för exploatering av ny mark. Andra viktiga frågor är att bekämpa handeln med vilda djur, bland annat genom att upplysa om riskerna, och att förankra beslut hos befolkningen; ett land är ju aldrig mer miljövänligt än den genomsnittlige väljaren.

Vi fattar ofta beslut utifrån alltför kortsiktiga perspektiv, både som individer, företag och som samhälle, menar Marie Stenseke.

- Men vi har också förmåga att ta ansvar, bry oss om andra och ändra ett skadligt beteende. Det positiva är att vi tagit ansvar för. Exempelvis ledde insikten att freoner förstör ozonlagret till tillverkningsförbud i ett stort antal länder. För att kunna agera måste man vara hoppfull och det finns det trots allt anledning att vara.

Text: **Eva Lundgren**

Foto: **Johan Wingborg**

Fakta

Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services (IPBES) bildades 2012, har 137 medlemsländer och huvudkontor i Bonn. I den vetenskapliga ledningen för IPBES finns en multidisciplinär expertgrupp med 25 ledamöter, fem för varje region i världen. Expertgruppens ene ordförande är Luthando Dziba från Sydafrika, den andra är Marie Stenseke, professor i kulturgeografi, och prodekan på Handelshögskolan.

IPBES rapport finns här:

<https://ipbes.net/pandemics>.

En bro mellan livsvetenskaperna

En katalysator för forskning inom livsvetenskaperna och en bro mellan experimentell och klinisk forskning, så kan man sammanfatta verksamheten vid de fyra Wallenbergcentrumen för molekylär medicin som startade 2015.

Nu får centrumen ytterligare stöd från Knut och Alice Wallenbergs Stiftelse.

För ett av dem, WCMTM, vid GU, som idag har hela 22 unga forskningsledare, innebär det att nyrekryteringarna kan fortsätta och att centrumet därmed kan växa vidare.

WCMTM, Wallenbergcentrum för molekylär och translationell medicin vid GU, är ett av fyra Wallenbergcentrum i landet som, tillsammans med SciLifeLab i Stockholm/Uppsala, arbetar med forskning inom livsvetenskaperna. Det handlar om flera intressanta forskningsfält, som metabolism, neurovetenskap, cancer, inflammation, degenerativa sjukdomar, kemi inom livsvetenskaperna, genetik och bioinformatik.

Wallenbergcentrumen är annorlunda på många sätt, förklarar föreståndaren Christina Jern.

- I vanliga fall startas centrumbildningar av forskarna själva eller av universitetsledningen, och de ägnar sig åt en övergripande forskningsfråga som hanteras på olika tvärvetenskapliga sätt. Wallenbergcentrumen är istället initierade av KAW, Knut och Alice Wallenbergs Stiftelse, med det specifika syftet att kraftfullt stärka forskning inom de molekylära livsvetenskaperna genom rekrytering av unga, nya forskargrupsledare. Att KAW angett riktningen betyder dock inte någon begränsning av själva forskningen. Tvärtom är det självklart

Men framför allt är Wallenbergcentrumen speciella på grund av den generösa satsningen på unga forskningsledare.

MARGIT MAHLAPUU

att det är forskarna själva som avgör hur de olika områdena bör beforskas. Men även om mycket forskning sker på en grundläggande nivå, är målet att den så småningom ska leda till nytta för patient och samhälle.

Också den platta organisationsstrukturen är speciell, påpekar vice föreståndare Margit Mahlapuu.

- **Christina och jag** är inte chefer utan snarare coacher. På så sätt kan vi jobba närmare våra gruppleddare och exempelvis stötta forskare som behöver söka nya vägar inom sitt område. Centrumet är också virtuellt, vi håller alltså inte till i en särskild byggnad. Istället utgår alla gruppleddare från sina egna institutioner. Träffas gör man på olika seminarier, möten, event och vid andra sammankomster. Men framför allt är Wallenbergcentrumen speciella på grund av den generösa satsningen på unga forskningsledare. Under fyra år får de finansiering för att bygga upp en egen grupp med postdoktorer och doktorander, vilket innebär en unik möjlighet att verkligen komma igång med sitt projekt.

Svensk forskning får ofta kritik för bristande internationalisering och låg mobilitet, något som Wallenbergcentru-

men strävar efter att förändra, berättar forskningskoordinator Julia Grönros. Hon är ledningsstöd åt Christina Jern och Margit Mahlapuu och sköter också mycket av det praktiska arbetet kring anställningarna.

- **Vi rekryterar från** hela världen vilket är väldigt spännande men också arbetskrävande. Tjänsterna ska förankras vid de medverkande institutionerna och rekryteringen måste förstås ske enligt de regler som finns vid GU. De forskare som söker tjänsterna ska intervjuas men även få svar på de många frågor de har när de söker jobb i ett annat land: Hur får man personnummer, lägenhet och barnomsorg? Vilka nätverk finns för den medföljande partnern? Hur fungerar svensk sjukförsäkring? Som tur är finns ett gott stöd vid GU, exempelvis Welcome Services.

Samtliga Wallenbergcentrum i landet samarbetar med respektive sjukvårdsregion. Men WCMTM vid GU har dessutom en välutvecklad samverkan med Astra Zeneca.

- Tanken är att både våra gruppleddare och deras gruppleddare på olika sätt ska ta del av varandras nätverk och på så sätt öka sina kontakter ytterligare. Men bara en sådan enkel sak som att träffas över en kopp kaffe under något av alla våra möten kan leda till nya, oväntade samarbeten.

Man samverkar också med de övriga Wallenbergcentrumen och med SciLifeLab.

- Både föreståndarna, gruppleddarna och vi forskningskoordinatorer utbyter erfarenheter och hjälper varandra om det uppstår problem. Eftersom forskningen ska leda till nytta ser vi också till att gruppleddarna får kontakt med Forsknings- och innovationskontoret på GU och med GU Ventures, berättar Julia Grönros.

Fakta

Knut och Alice Wallenbergs Stiftelse (KAW) har donerat 850 miljoner kronor för perioden 2015–2024 för uppbyggnaden av fyra Wallenbergcentrum för molekylär medicin (WCMM) i Göteborg, Lund, Linköping och Umeå. KAW har nu gjort en ny donation för 2025–2028 och Wallenbergcentrum för molekylär och translationell medicin (WCMTM) vid GU får 60 miljoner av denna satsning. För mer information om WCMTM:s forskargrupper och pågående aktiviteter: <https://www.gu.se/en/molecular-translational-medicine>.

Vid varje WCMM finns ett tiotal "fellows" och nästan lika många kliniska forskargrupsledare. WCMM fellows är experimentella heltidsforskare på biträdande universitetslektorat eller lektorat med omfattande karriärpaket för att kunna etablera en egen forskargrupp. De kliniska forskargrupsledarna har 50 procent forskningstid med karriärpaketet och är 50 procent aktiva som kliniker inom sin respektive sjukvårdsregion. I Göteborg har man också adjungerade gruppleddare från Astra Zeneca kopplade till centrumet.

De fyra WCMM-centrumen har ett formaliserat samarbete med SciLifeLab inom ramen för National Molecular Medicine Fellows Program (NMMP), som är ett nätverk för alla fellows och kliniska forskare inom WCMM och SciLifeLab. NMMP anordnar bland annat årliga möten vid de olika orterna för att stärka det nationella samarbetet. Se www.nmmp.se.

Perioden 2021–2032 gör KAW dessutom en satsning på hela 3,1 miljarder kronor på datadriven life science (DDLs). Av dessa medel får GU genom WCMTM 68 miljoner kronor som bland annat ska gå till forskartjänster inom precisionsmedicin och diagnostik samt epidemiologi och infektionsbiologi.

Föreståndare för WCMTM är Christina Jern, professor i neurologi och universitetsöverläkare, vice föreståndare är Margit Mahlapuu, professor i molekylär genetik, och forskningskoordinator är Julia Grönros, medicine doktor i fysiologi.

- Wallenbergcentrumens forskning ska gagna hela samhället, förklarar Christina Jern.

De första forskningsledarna har avverkat de fyra år de fått finansiering för, förklarar Margit Mahlapuu.

- Det har gått bra för dem och de har erhållit stora anslag i extern konkurrens. Självklart hoppas vi att våra gruppleddare fortsätter med sin forskning i Sverige, eftersom KAW:s uppgift ju är att skapa nytta här. Vi hoppas också att de fortsätter med olika former av samverkan som ju är väldigt viktigt.

Nu satsar KAW ytterligare 600 miljoner kronor på nationell infrastruktur vid SciLifeLab och på de fyra Wallenbergcentrumen, varav 60 miljoner går till WCMTM. Men den ursprungliga satsningen, som gäller perioden 2015–2024, har genom noga planering lett till att man kunnat utlysa inte en, som först var tänkt, utan två tjänster inom bioinformatik, berättar Christina Jern.

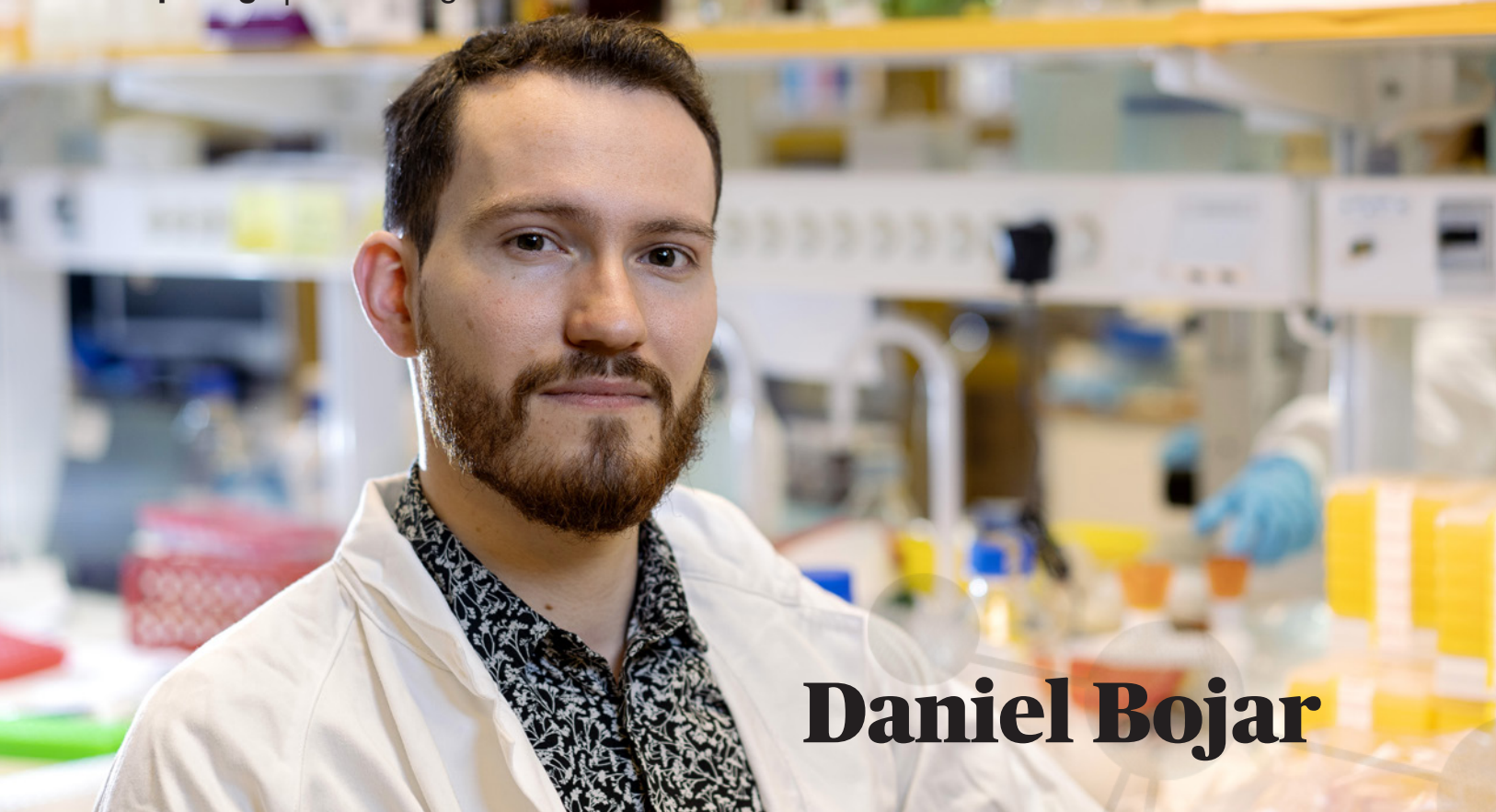
- Den ena tjänsten, vid Naturvetenskapliga fakulteten, är redan tillsatt och innehavaren har precis flyttat hit från Harvard. Den andra tjänsten, på Sahlgrenska akademien, är under tillsättning. Det känns extra roligt att vi lyckats ex-

ternrekrytera inom bioinformatik nu när KAW satsar ytterligare hela 3,1 miljarder kronor under perioden 2021–2032 på just datadriven life science. Av dessa medel får WCMTM 68 miljoner som bland annat ska gå till forskartjänster inom precisionsmedicin och diagnostik samt epidemiologi och infektionsbiologi. Också Chalmers får två tjänster vilket förstas innebär ökade möjligheter till samarbete även med dem.

Tillsammans med SciLifeLab och GU satsar KAW också på OligoNova Hub, en nationell teknikplattform inom området oligonukleotid-läkemedel och medlen för detta ligger under WCMTM. Utvecklingen av denna plattform sker i nära samarbete med Astra Zeneca.

- Det är förstas väldigt roligt med alla dessa stora investeringar i spännande forskning som ska gagna hela samhället, avslutar Christina Jern.

Text: **Eva Lundgren**
Foto: **Johan Wingborg**

Daniel Bojar

Forskaren Daniel Bojar siktar mot stjärnorna. Som nybliven forskningsledare på Wallenbergcentrum för molekylär och translationell medicin tar han några steg på vägen.

Trots att Daniel Bojar bara har varit i Sverige i två månader är han övertygad om att valet är rätt. Han gillar stadens grönska och har redan besökt Slottsskogen tillsammans med familjen.

Nytillskottet Sophia Bojar, fem månader, är en starkt bidragande orsak till att valet föll på Göteborg.

- Sverige är barnvänligt och både jag och min partner har möjlighet till föräldraledighet, säger han.

Daniel Bojar är från Tyskland, har doktorerat i Schweiz och tillbringat ett år på Harvard i USA. Nu har hans forskning på glykaner - sockermolekyler som täcker våra celler - tagit honom ända till Göteborgs universitet.

Tillsammans med sin forskargrupp ska han, med hjälp av bioinformatik och AI, hitta ett beräkningssätt som kan underlätta identifieringen av våra vanligaste sjukdomar.

Daniel Bojar ger några exempel:

- Glykaner krävs för att ett virus ska komma in i våra celler och infektera oss. Ett annat exempel är att de hjälper cancerceller att undvika vårt immunsystem. Vår forskning syftar till att svara på frågan huruvida det går att förutsäga funktionen av en glykan utifrån dess sekvens.

Om glykanerna får den uppmärksamhet de förtjänar kan de, enligt Daniel Bojar, vara en viktig ledtråd till lösningen på i princip alla mänskliga sjukdomar.

Nobelpriset nästa?

- Det går inte att planera för. Men jag tror min forskning har potential eftersom den är annorlunda, säger han med ett skratt.

Daniel Bojar har framtidstro. Han är glad över chansen han har fått och ser massor av fördelar med att vara en del av Wallenbergcentrum. Han prisar närheten till sjukhuset och labbet, plus alla människor han väntar på att interagera med. Även om det för närvarande mest sker via en datorskärm.

- Det är lite märkligt med schemalagda fikastunder, men alla jag har träffat är glada och trevliga.

Fortfarande har Daniel Bojar fullt upp med att sätta ihop sin forskargrupp. Tan-

ken är att den ska bestå av fem personer, plus honom själv. Han har inlett anställningsprocessen för två tjänster och har annonserat efter fler.

- Jag har också "tagit en kopp kaffe" med folk från Chalmers. Jag ser det som en stor möjlighet att kunna ta del av deras expertis på AI-området.

Text: **Lotta Engelbrektsson**

Foto: **Johan Wingborg**

Cristina Maglio

Finansieringen från WCMTM öppnade dörrarna för den kliniska forskaren Cristina Maglio. Hon fick inte bara ekonomiska medel att starta en egen forskargrupp, hon fick också hjälp med mycket av det praktiska.

Just nu lever Cristina Maglio i den bästa av arbetsvärldar. Hon arbetar 50 procent som ST-läkare på reumatologen på Sahlgrenska Universitetssjukhuset, resten av tiden ägnar hon åt forskningen. Cristina Maglio och hennes grupp undersöker hur metabolism hänger ihop med inflammationer och ledgångsreumatism.

- Det här är en drömsituation för mig. Mötet med patienterna gör mig extra motiverad att undersöka hur det ligger till och forskningen ger mig mer energi till arbetet på kliniken, säger hon.

När Cristina Maglio sökte tjänsten 2017 var hon i slutfasen av sin postdok. Några år tidigare hade hon doktorerat vid Sahlgrenska akademien och därefter jobbat på som läkare på SU.

Tack vare WCMTM fick hon möjligheten att kombinera det kliniska arbetet inom reumatologi med forskning inom metabolism.

- För mig har kombinationen gett mig nya vinklar som bidragit till att föra min forskning framåt, säger hon.

Cristina Maglios doktorsavhandling från 2014 handlar bland annat om effekten av fetmakirurgi och hur en kraftig viktnedgång kan minska risken för att utveckla olika sjukdomar. När hon fick jobbet som ST-läkare var däremot reumatologi ett relativt nytt område för henne.

Men med hjälp av anslaget från WCMTM såg hon chansen att pussla ihop sitt tidigare forskningsfält, bariatrisk kirurgi, med det nya arbetsområdet inom reumatologi.

- Tillsammans med min forskningsgrupp har jag undersökt hur viktnedgång efter fetmakirurgi påverkar utvecklingen av reumatiska ledsjukdomar. Alla våra studier har haft en stor kohort av patienter som genomgått fetmakirurgi, samt en kontrollgrupp att jämföra med, berättar hon.

Att Cristina Maglio tillbringar halva sin arbetstid ute i den kliniska verksamheten har bara gett henne fördelar, tycker hon. Framför allt får hon alltid med sig ett patientperspektiv i sitt forskningsarbete - vilket hon personligen anser vara betydelsefullt.

- Dessutom har det varit praktiskt, eftersom jag får en naturlig tillgång till patienterna, säger hon.

2021 blir Cristina Maglios sista år inom ramen för projektet. Då är de fyra överenskomna åren på Wallenbergcentrum över. Forskningen om metabolism och reumatism är däremot långt ifrån avslutad. Nu fortsätter gruppen studierna med hjälp av andra, stora, anslag.

- Genom WCMTM fick jag chansen att bygga upp min egen forskargrupp. Det har i sin tur ökat möjligheten till finansiering från andra håll, säger Cristina Maglio.

När hon ser tillbaka på tiden under Wallenbergcentrums vingar tycker hon att hjälpen har varit ovärderlig. Inte bara ekonomiskt. De regelbundna kontakterna med andra forskare har varit inspirerande och peppande. Cristina Maglio upplever att hon har haft sällskap hela vägen.

- Coachningen har varit fantastisk, jag hade inte kunnat vara mer nöjd. Jag har aldrig känt mig ensam utan har hela tiden fått stöd och feedback från dem som är mer erfarna, säger hon.

Text: **Lotta Engelbrektsson**

Foto: **Johan Wingborg**

Anders Rosengren

För Anders Rosengren har Wallenbergcentrum varit helt avgörande.

– För mig har satsningen varit en fantastisk brygga till vidare anslag och nya forskningssamarbeten, säger han.

Anders Rosengren, som forskar på skraddarsydda behandlingar för diabetes 2-patienter, fick 2019 ett stort bidrag från Europeiska forskningsrådet. Det betyder att han nu kan fortsätta på den inslagna vägen.

– Tanken är att vi som varit med i fyra år ändå ska vara aktiva i gruppen. Jag vill även fortsättningsvis försöka bidra med kunskap och erfarenhet.

När Anders Rosengren kom från Lund för fyra år sedan ledde han redan en forskargrupp i Skåne. Några av deltagarna följde med honom till Göteborg medan några andra rekryterades på plats.

– Nu blir vi en del av fakulteten, med ordinarie tjänster. Forskningen löper vidare, fast med en annan finansiering.

Tillsammans med gruppen undersöker Anders Rosengren nya sätt att behandla diabetes 2. Målet med forskningen är att ta fram personanpassade läkemedel, som bygger på patientens genuttryck, och därmed förbättra diabetesbehandlingen.

– För mig har tiden på Wallenbergcentrum varit helt avgörande. Framför allt på grund av välviljan och flexibiliteten hos ledningen som har gett mig unika möjligheter till olika samarbeten och projekt.

Särskilt betydelsefull har tillgången till de olika nätverken varit. Anders Rosengren har stimulerats av den regelbundna interaktionen med andra forskare, internationella rådgivare och representanter utifrån.

– Det har varit en fruktsam miljö med klustret av grundforskning och närheten till den kliniska miljön.

När den första gruppen av forskningsledare nu avslutar sina tjänster på WC-MTM står andra sökande på tur. Anders Rosengren råder dem att ta vara på tiden.

– Faran med ett stort anslag är att man slår sig till ro. Men fyra år går väldigt snabbt. Det är viktigt att tänka långsiktigt och planera för vad som ska hända efteråt.

Samtidigt uppmanar han de nya forskarna att se tjänsten som ett tillfälle att vara innovativ.

– Ta chansen och ta ut svängarna, var mer experimentell. Det här är en fantastisk möjlighet att våga lite mer.

Det har varit en fruktsam miljö med klustret av grundforskning och närheten till den kliniska miljön.

ANDERS ROSENGREN

Text: **Lotta Engelbrektsson**

Foto: **Johan Wingborg**

Hög placering i hållbarhetsrankning

Ranking. Göteborgs universitet hamnar på 49:e plats när Times Higher Education rankar världens lärosäten utifrån de globala målen för hållbar utveckling. Det är fyra platser sämre än förra året, men å andra sidan var det rekordmånga lärosäten som deltog: 1115 jämfört med 766 förra året. Här är GU:s placering inom områdena:

Quality Education: 4.

Climate Action: 15. (På plats 30 2019 och plats 37 2020).

Responsible Consumption and Production: 18 (44 förra året).

Life below Water: 16. (Upp från plats 45 förra året).

Rankingen, THE University Impact Rankings, ska ge en bild av lärosätens samhällspåverkan genom att mäta hur de lever upp till de globala målen för hållbar utveckling.

MÅNADENS LÄTTRIMMADE AFORISM

Rödlistat

Fala skökor får ibland torskar gå på torra land.

Oskuldsfullt

I riksdagsbänk är lur okej, ty den, som sover, syndar ej.

Guido Satir

Alias Guy Heyden, professor emeritus.
Foto: privat

NÄTVERK FÖR LITTERATUR

Bokentusiasm. I samband med att Göteborgs Stad i år ansöker om att bli Unescos nästa litteraturstad, en ansökan som Göteborgs universitet samverkar kring, har ett litteraturnätverk bildats vid GU.

– Arbetet med såväl kartläggning av litteraturverksamhet som ansökan har varit en stor satsning som engagerat många krafter. Inget arbete ska vara förgäves. Oavsett om ansökan blir beviljad eller inte, har vi velat ta vara på tillfället att ytterligare stärka de fantastiska verksamheter vi har här vid universitetet. Därför ville vi skapa något bestående, oavsett vad som händer, förklarar **Lena Ulrika Rudeke**, verksamhets- och programansvarig på Jonsereds herrgård och initiativtagare till nätverket.

– **Skönlitteraturen** är en självklarhet vid våra litteratur-, språk- och kulturvetenskapliga institutioner, överlag är litteraturen viktig för många av Humanistiska fakultetens institutioner. På konstnärliga fakulteten har vi författarutbildningen *Litterär gestaltning*, banbrytande som Sveriges första författarutbildning på högskolenivå. Och våra lärarutbildningar är en kraft på området. Samtidigt dyker litteraturen upp lite här och var, alltifrån sociologi och psykologi till JMG. Jonsereds herrgård har under alla år återkommit till litteraturen i olika Jonseredsseminarier, i yttrandefrihetsarbete, i *Banbrytande berättelser* och andra programserier. Just nu har vi pågående satsningar på demokrati och läsning tillsammans med institutionen för didaktik och pedagogisk profession, och på gestaltning av stad/landsbygd tillsammans med *Litterär gestaltning* och *Borås Tidning*.

GU är också värd för Litteraturbanken och medverkar sedan många år i Bokmässan, påpekar **Fredrika Lagergren Wahlin**, vicerektor för samverkan.

– Det görs oerhört mycket inom litteraturområdet vid GU och det är viktigt att synliggöra det. Tanken är att öka samarbetet mellan olika verksamheter, både inom och utom GU, exempelvis samverkan med skolan och andra aktörer i samhället.

CITATET

”Jag har svårt för det dunkelt sagda, om det inte handlar om poesi, och kämpar med att förstå och konkretisera abstrakta resonemang. Det kan vara svårt när man är marinerad i sitt specialområde. Jag tvingas ofta skriva om mina texter många gånger tills jag själv förstår.”

säger **Mikael Landén**, professor i psykiatri vid GU, till tidningen *Forskning & Framsteg*. Han är nu aktuell med boken *Galenskap - en bok om vetenskap*.

GU värd för Eutopiamöte

Europa. Den 12–16 april var Göteborgs universitet värd för digitala EUTOPIA Week. Veckan bjöd på sessioner och workshoppar riktade till forskare, lärare, administrativ personal och studenter. Bland de frågor som diskuterades fanns ”blended learning”, studenternas Eutopia-vision, nätverkande, digital journalistik, hållbarhet samt frågan om hur europeiska universitetsallianser bättre kan bidra till integration av utbildning, forskning och innovation.

WEBBFRÅGAN: DET NYA GRÄNSLÖSA ARBETSLIVET

I ett alltmer digitalt, gränslöst arbetsliv, är det naturligt att privatlivet och arbetslivet alltmer flyter ihop. Är du orolig över att det kan leda till en ökad arbetsbörda?

JA 51% NEJ 49%

Antal svarande: 49. Urvalet består av 100 anställda utifrån ett delvis slumpmässigt urval på 500 medarbetare.

Räknar på snäckor

Snäckors spiralformer har fascinerat Jenny Larsson ända sedan uppväxten på Orust. Nu kan hon kalla sig snäckskalsmatematiker efter att ha disputerat på en avhandling om hur spiralerna kan beräknas logaritmiskt.

Den snäcka Jenny Larsson forskat om kallas vivipar strandsnäcka, eller *Littorina saxatilis*, och finns lite överallt i Atlanten men också utmed hela västkusten. Snäckan är intressant för evolutionsbiologer eftersom den finns i två ekotyper anpassade till olika miljöer: en lite mindre som lever på oskyddade stränder och gömmer sig i klippskrevor när vågor sköljer in, och en lite större med tjockt skal som lever på klapperstenstränder bland tång och krabbor. Men i områden där klippor möter stränder finns också flera mellanformer.

- Det biologerna intresserar sig för är om snäckorna håller på att utvecklas till olika arter, samt vilken roll

arv respektive miljö spelar i den processen, berättar Jenny Larsson.

För att undersöka hur de olika snäckorna skiljer sig åt har hon tagit fram en matematisk modell som exempelvis beskriver hur tätt skalens spiral snurrar runt och hur snäckorna växer till.

- Jag har också gjort ett program där jag utifrån 2D-foton kan konstruera 3D-former av snäckorna och sedan undersöka deras hydrodynamiska egenskaper, alltså hur stora vågkrafter som de olika formerna utsätts för i olika flödes hastigheter och vinklar. Matematiskt räcker det med variation i några få parametrar för att förklara den mångfald av skalformer som vi kan se i naturen. Metoden kan också enkelt modifieras och användas vid undersökningar av andra snäckarter.

Det var Jenny Larssons stora intresse för former och geometri som gjorde att hon började läsa matte.

- Jag har tagit både kandidat- och masterexamen vid GU. När jag sedan ville fortsätta med doktorandstudier hörde jag talas om ett samarbete kring snäckor mellan

Den större snäckan med tjockt skal och den mindre med tunnare skal, samt i mitten en mellanform.

monografier än vi är vana vid här men jag har ändå gjort en sammanläggningsavhandling. Man bjuder heller inte in släkt och vänner till disputationen, utan den är istället en sluten diskussion mellan doktoranden och examinatorerna. Brexit har inte påverkat min situation allt för mycket under själva doktorandtiden, även om det är ett ständigt diskussionsämne, och definitivt påverkar möjligheterna för framtiden. Pandemin har gjort att avhandlingen tagit längre tid än planerat, dels eftersom jag inte haft möjlighet till spontana diskussioner när jag jobbat hemifrån, dels för att startandet av ett experiment drog ut på tiden. Nu hoppas jag kunna fortsätta forska vidare, gärna i Sverige, men jag är öppen även för andra möjligheter.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Susanne Liljenström**

Fakta

Namn: Jenny Larsson.

Disputerade den 31 mars med avhandlingen *Understanding the evolution of shell shape in snails*.

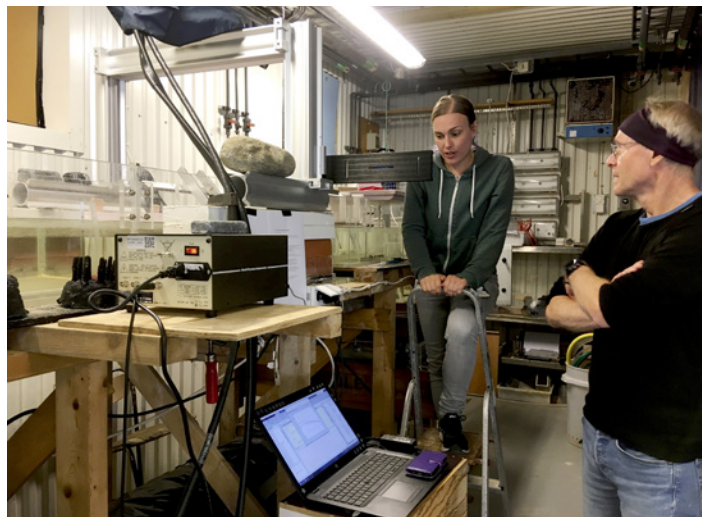
Intressen: Astronomi, träning, bakning, har tidigare åkt synkroniserad konståkning på elitnivå med flera topp-tio-placeringar på VM.

GU och universitetet i Sheffield, som verkade intressant. Rent formellt har jag varit inskriven vid det engelska universitetet, men många av mina undersökningar har gjorts i Sverige. Bland annat har jag gjort tester vid det strömakvarium som finns vid Tjärnö marina laboratorium, där jag mått både på riktiga snäckor och på förstorade 3D-modeller i plast.

Forskningen innebär inte bara ett samarbete mellan olika lärosäten utan också mellan matematik och marinbiologi. Jenny Larssons ene handledare, Torbjörn Lundh, finns vid institutionen för matematiska vetenskaper vid GU och Chalmers, medan den andre, Roger Butlin, delar sin tjänst mellan GU:s marina vetenskaper och universitetet i Sheffield.

Det finns vissa skillnader mellan att vara doktorand i Sverige och i Storbritannien, även om de inte är så stora, menar Jenny Larsson.

- I England har utbildningen något färre kurser och doktoranderna ses mer som studenter än som kollegor. Doktorsavhandlingar inom mitt ämne är oftare

Jenny Larsson diskuterar sina försök på Tjärnö marina laboratorium.

Kvinnors kamp för rättvisa

Tio kvinnor har samlats i ett sammanträdesrum. På bordet ligger deras handväskor och tre av dessa är speciella. Så ser ramberättelsen ut till Jörgen Lundälvs bok *Efterlivets politiska berättelse*. Där har han undersökt ett antal kvinnors kamp för fred och rättvisa samt hur minnet av deras gärningar levt vidare.

Om nu minnet alls finns kvar. För under de cirka 20 år som Jörgen Lundälv undervisat om socialpolitik och välfärdsfrågor vid GU har både han och hans studenter ständigt återkommit till frågan om var kvinnorna finns.

- Kvinnor är helt enkelt väldigt osynliga i historieskrivningen men även bland läroboksförfattarna i mina ämnen. Därför blev jag glatt överraskad när jag för två år sedan upptäckte SKBL, Svenskt kvinnobiografiskt lexikon. När jag sökte på "socialt arbete" och "socialpolitik" hittade jag inte mindre än 132 kvinnor, varav de flesta var helt okända för mig. För att lära mig mer om dessa pionjärer har jag studerat texter både av och om tio av dessa kvinnor, men särskilt intresserat mig för dödsrunor och minnesord. För hur en människas gärning sammanfattas påverkar förstås hur man senare tänker på dem.

De kvinnor som tas upp i boken var engagerade i rättigheter för både kvinnor och barn. Men också fredsrörelsen samt senare kampen mot nazismen var viktig. Att kvinnorna ofta var väldigt utsatta och ibland också gjorde val som vi idag kan ha svårt att förstå, hör till de saker som sällan uppmärksammas, menar Jörgen Lundälv.

- **För strukturens skull** har jag skrivit en fiktiv ramberättelse om hur de tio kvinnor, som utgör bokens huvudfokus, möts för ett sammanträde. De har lagt sina handväskor på ett bord och tre av dessa låter jag läsaren kika in i.

Den första handväskan tillhör Amelie Posse, initiativtagare till Tisdagsklubben, en hemlig antinazistisk sammanslutning som råkade ha sitt första möte den 9 april 1940, samma dag som Tyskland ockuperade Danmark och Norge.

- Klubben var ständigt övervakad, därför skriver jag att väskan är tom, eftersom där inte får finnas några

anteckningar på personer som kan råka illa ut.

Den andra väskan tillhör journalisten och författaren Else Kleen, engagerad i frågor om psykisk hälsovård och fångvård. Bland annat avslöjade hon misshandel av barn och ungdomar på olika skyddshem, berättar Jörgen Lundälv.

- Jag tänker mig att hennes handväska innehåller det brev som gör henne ansvarig för den bok som hon gav ut 1940, och som handlar om brutala bestraffningar på Långholmen. Boken bygger på berättelser av en livstidsdömd fånge och Else Kleen dömdes till två månaders fängelse för förtal av fängelsepersonalen.

Ändå kan deras kamp, ofta i motvind, inspirera oss alla att spränga olika gränser för att skapa ett bättre och mer solidariskt samhälle.

JÖRGEN LUNDÄLV

Den tredje väskan är mer problematisk. Den innehåller dokument från Rasbiologiska institutet i Uppsala och tillhör Emilia Broomé. Hon var kvinnosakskvinnna, en av grundarna av Sveriges Kvinnliga Fredsförening samt engagerad i Centralförbundet för Socialt Arbete. Hon verkade för drägligare villkor för barnfamiljer och medverkade vid grundandet av flera barnkrubbor, skolkök och skollovskolonier. Men från 1921 var hon också ledamot av Rasbiologiska institutets styrelse, förklarar Jörgen Lundälv.

- **Som styrelseledamot var** hon exempelvis med och fattade beslut om anställningen av Hans Günther, en person som senare skulle bli tongivande inom den nazistiska rasforskningen. Och även om hon inte själv författade några rasbiologiska texter, förmedlade hon kontakten mellan institutets chef, Herman Lundborg, och den socialdemokratiska tidningen *Morgonbris*, som ledde till publiceringen av en artikel. Vid hennes död 1925 skrev Herman Lundborg att Broomé haft ett livligt intresse för institutets frågor, något jag dock inte hittat

– Man kan dra två viktiga lärdomar av mitt arbete: dels hur betydelsefullt det är med nätverk, dels att ord har en väldig kraft att förändra, förklarar Jörgen Lundälv.

några dokument som bekräftar. Men självklart undrar jag hur en så socialt engagerad person kunde hamna i ett sådant sällskap.

Bland de tio kvinnor som särskilt uppmärksammas i boken finns också Elsa Brändström, "Sibiriens ängel", som under första världskriget arbetade för att förbättra förhållandena för krigsfångar i Ryssland. En annan kvinna är Emilia Fogelklou, Sveriges första kvinnliga teologie kandidat, som också arbetade för fred och hjälp till flyktingar.

– **En lärdom man** kan dra av boken är hur viktigt det är med nätverk; dessa kvinnor hade förstås inte tillgång till dagens teknik eller sociala medier men var ändå oerhört skickliga på att ta vara på varandras erfarenheter och utvecklas vidare. En annan lärdom gäller ordets makt; som författare, socialarbetare eller journalister kunde de påverka, bland annat genom att påpeka orättvisor, förtryck och övergrepp.

Deras engagemang kan ha betydelse även idag, menar Jörgen Lundälv.

- I exempelvis debattartiklar och opinionsbildande material refererar våra samtida politiker och journalister nästan aldrig till socialpolitikens kvinnor. Ändå kan deras kamp, ofta i motvind, inspirera oss alla att spränga olika gränser för att skapa ett bättre och mer solidariskt samhälle.

Boken *Efterlivets politiska berättelse* är den tredje

i en socialpolitisk trilogi av Jörgen Lundälv. Men han funderar redan på en fortsättning.

- Jag skulle vilja skriva om pionjärkvinnornas vingar och om vad som händer när vingarna skadas. Kanske måste det inte bli en bok utan istället ett manus till en pjäs som går att gestalta på scen. Men hur det skulle gå till vet jag förstås ännu inte.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Eva Lundälv**

Fakta

Efterlivets politiska berättelse är skriven av Jörgen Lundälv, docent i socialt arbete. De kvinnor som ingår i bokens ramberättelse är: Emilia Broomé, Elsa Brändström, Emilia Fogelklou, Anna Lindhagen, Gerda Meyerson, Agda Montelius, Ebba Pauli, Amelie Posse, Frida Stéenhoff samt Elin Wägner.

Boken bygger på material från Svenskt kvinnobiografiskt lexikon (SKBL), Kungliga bibliotekets tidningsdatabas, Mediearkivet samt Tidningshistoriska databasen DIGI (Finland).

Boken är den tredje i en socialpolitisk trilogi, som också består av *Debattlustans röster* (2018) och *Pennskaften inifrån* (2019).

Charlotte Borgerud är historiker och arkivarie samt författare till en bok om riddare.

Riddaren som krigare och gentleman

Kan man vara en rå krigare som hugger sina motståndare i bitar, samtidigt som man är en from kristen och en galant räddare av damer i nöd?

Medeltidens riddare var allt detta, åtminstone enligt samtida legender och berättelser.

En mer realistisk bild av riddarnas värld ger Charlotte Borgerud, historiker och arkivarie, i en nyutkommen bok.

Inte bara vår tids syn på riddare utan också uppfattningen om medeltiden är full av motsägelser: Levde människorna då eländiga liv, drabbade av feodalismens ok, religiöst förtryck och förödande pestepidemier? Eller var medeltiden snarare en romantisk sagotid, med riddare i rustning, skönsjungande trubadurer och fagra jungfrur?

- När man läser den tidens berättelser, som *Tristan och Isolde*, *Arturlegenden* eller *Romanen om rosen*, får

man uppfattningen att riddarna var ädla hjältar och höviska gentleman, förklarar Charlotte Borgerud. Texterna innehåller också väldigt mycket våld, men det verkar vi idag inte riktigt vilja se. Legenderna har sedan inspirerat till nya berättelser, alltifrån Shakespeares *Romeo och Julia* till George R.R. Martins *Game of Thrones*. Men de medeltida texterna skildrar knappast verkligheten. Istället fungerade de som en sorts propaganda för hur en riddare borde vara, med syftet att skapa lojala undersåtar men också att stävja det väldiga våld som riddarväsendet förde med sig.

Det var på 900-talet som riddaryrket började växa fram. Stormännen behövde beridna stridsmän, antingen för att erövra grannområden eller för att ta upp skatter från bondebefolkningen. De började därför anlita män ur lågadeln som befriades från skatt mot att de höll sig med hästar, rustning samt ett antal väpnare och andra medhjälpare. Först under 1100- och 1200-talen steg riddarnas anseende då de bland annat genom giftermål alltmer blev en del av högadeln. I sam-

band med den nya statusen började riddarnas höviska ideal utformas.

- Den höviska kärleken har två förklaringar, berättar Charlotte Borgerud. Den ena bygger på det faktum att riddaren ofta började sin karriär som mycket ung väpnare hos en äldre länsherre. Husbondens ofta betydligt yngre hustru kunde få i uppgift att lära den unge mannen hovkultur och ett chevalereskt uppträdande. Denna relation, som ibland kunde leda till omöjlig kärlek, har gett upphov till flera riddarberättelser. Den andra förklaringen handlar om att det kunde vara svårt att hitta en lämplig adelsdam att gifta sig med. Riddaren tvingades helt enkelt söka sitt hjärtas dam någon annanstans och därmed hamna i olika äventyr som det kunde vara spännande att berätta om.

El Cid, Spaniens nationalhjälte som anses ha befriat landet från morerna, är ett exempel: om muslimska härförare betalade bättre slogs han på deras sida istället.

CHARLOTTE BORGERUD

Den 27 november 1095 är ett viktigt datum för alla som intresserar sig för medeltida riddare. Det var då påven Urban II höll sitt berömda tal vid kyrkomötet i Clermont där han förklarade att alla kristna som stred för att befria Jerusalem från de otrogna skulle hamna i paradiset efter döden.

- Talet var inledningen till de korståg som skulle pågå i över 300 år, berättar Charlotte Borgerud. Men talet innebar också ett nytt sätt att se på krig. Från att ha varit något nödvändigt ont, som de stridande måste bikta sig och göra bot för, blev krig mot hedningar ett botgörande i sig.

Alla riddare slogs dock inte för sin tro, sin herre eller sin dam och de kämpade heller inte alltid mot fientliga krigare.

- El Cid, Spaniens nationalhjälte som anses ha befriat landet från morerna, är ett exempel: om muslimska härförare betalade bättre slogs han på deras sida istället.

Bland de verkliga motståndarna fanns också mer fantasifulle väsen, som drakar exempelvis, dåtidens symbol för ondska.

- Sankt Göran, som ska ha levt i slutet av 200-talet, framställdes först som den store martyren innan blev känd som drakdödare, först i Mindre Asien och så småningom, i samband med korstågen, också i Västeuropa.

Riddarväsendet utvecklades på kontinenten men

kom så småningom också till Norden. För Sveriges del anses det ha börjat med Alsnö stadga från cirka 1280, som innebar skattebefrielse för alla som kunde ställa upp med stridshäst och rustning i kungens tjänst.

- De nordiska kungarna gjorde vad de kunde för att efterlikna det praktfulla hovlivet längre söderut men riktigt samma ståt gick aldrig att uppnå i vår fattigare del av Europa.

Charlotte Borgerud har varit intresserad av riddare ända sedan hon var liten. Det beror bland annat på att hon själv älskar att rida. Men riddarväsendet innehåller också mycket som är spännande för den som intresserar sig för historia, som hur borgar intogs eller försvarades, hur tornerspel fungerade och hur livet överhuvudtaget kunde vara för människor i en helt annan tid.

- Bara en sådan sak som riddarens rustning är ett otroligt imponerande exempel på hantverksskicklighet. Från att från början mest ha handlat om ringbrynjor kom rustningen på 1300-talet att bli det heltäckande pansar vi tänker på idag. Självklart måste de ha varit väldigt besvärliga att ha på sig, men det är ändå märkligt hur fint de är konstruerade; det gick faktiskt att böja på knäna och till och med att röra fingrarna i metallhandskarna på de medeltida rustningarna.

Charlotte Borgeruds bok kom ut i början av mars. Men till vardags arbetar hon som en av GU:s arkivarier.

- Mitt arbete handlar bland annat om att bevara handlingar för eftervärlden samt att tillgängliggöra dokument för samtiden, ofta i digital form. Arkivarier kan ha olika bakgrund men historisk kunskap är alltid bra att ha, inte minst när det gäller att avgöra vad som bör sparas och vad som kan gallras bort; vi kan ju tyvärr inte ta vara på allt.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

Fakta

Namn: Charlotte Borgerud

Aktuell med boken: *Riddarna och deras värld* av Charlotte Borgerud är utgiven på Förlaget Natur & Kultur.

Jobbar som: Arkivarie.

Bor: Majorna, Göteborg.

Familj: Liten men kär!

Intressen: Ridning – allt från dressyr till terränghoppning.

Första steget mot nyttiggörande

Text: Eva Lundgren Foto: Johan Wingborg

En diagnosmetod för sjukvården och ett verktyg som hjälper elitidrottare att också ägna sig åt studier eller arbete, det är två projekt som forskare vid GU just nu håller på med.

Projekten är väldigt olika men har ändå något gemensamt: de har båda fått stöd och finansiering inom ramen för VFT-programmet.

VFT (Verifiering för tillämpning) är ett program finansierat av Vinnova, som funnits sedan 2012, berättar Tina Verolin, innovationsrådgivare på Forsknings- och innovationskontoret vid GU (FIK).

- VFT-programmet hanteras av FIK tillsammans med GU Ventures och sedan 2015 är det GU som ansvarar för att dela ut cirka 4 miljoner kronor per år. Syftet är att ge det allra första stödet till de medarbetare, oftast forskare, eller studenter som har en idé som de vill nyttiggöra.

Det är idégivaren själv som, i samråd med en innovationsrådgivare, tar fram ett bedömningsunderlag som utvärderas av en grupp innovationsrådgivare på GU samt affärsutvecklare på GU Ventures.

- Idén ska bygga på ett forskningsresultat eller kunskapsstillgångar som kommit ur forskning eller studier

Astrid Schubring har startat ett verktyg för idrottare.

vid GU. En av de viktigaste frågorna i VFT-processen är om det verkligen finns ett behov i samhället av idén och om det finns några intressenter som är villiga att satsa pengar, tid eller andra resurser på att utveckla projektet.

Första steget är att forskaren erbjuds ett förutsettingslöst samtal med en innovationsrådgivare, berättar Tina Verolin.

- De personer som vänder sig till oss kan ha väldigt olika behov. Någon vill kommersialisera en produkt, en annan vill nyttiggöra sin forskning på ett icke-vinstdrivande sätt, någon behöver stöd att utveckla själva idén, en annan står i begrepp att söka patent. Därför finns ingen fastställd exakt process, utan vi diskuterar gemensamt fram en verifieringsplan och skriver ett beslutsunderlag tillsammans.

VFT-medlen kan användas för att bekosta externa konsulter som kan hjälpa till med exempelvis patentfrågor, vilka regler som gäller för tillämpning av idén eller med marknads-, behovs- eller hållbarhetsanalyser. Pengarna kan även användas till exempelvis workshoppar med externa intressenter.

- Projekten kan få upp till 300 000 kronor i stöd men allt betalas inte ut samtidigt, utan finansieringen sker stegvis.

Alesia Tietze är forskare vid Wallenberg centrum för molekylär och translationell medicin. Hennes projekt, Biosense, har fått både VFT-medel och påbyggnads-VFT (VFT+) om ytterligare 400 000 kronor.

- Biosense bygger på en metod att mäta kopparut-söndring i blodserum och urin, vilket kan vara ett sätt att påvisa Alzheimers sjukdom men också den ovanliga Wilsons sjukdom. Jag har fått ett fantastiskt stöd av både min innovationsrådgivare och senare av GU Ventures. Bland annat har jag fått hjälp att ställa de grundläggande frågorna om vad jag egentligen vill med mitt projekt, vilka steg jag måste ta för att nå dit och var jag vill vara om tre år. Jag fick också kontakt med läkare vid Sahlgrenska Universitetssjukhuset som bekräftade att det idag inte finns någon bra metod att mäta koppar i kroppsvätskor, samt en marknadsanalytiker som undersökte behovet av min produkt. Allra viktigast har dock min innovationsrådgivare varit som jag ständigt kunnat diskutera med och som jag har fullständigt förtroende för. Allt arbete har lett till att jag sökt patent för Biosense.

Astrid Schubring är docent i idrottsvetenskap. Hennes projekt handlar om att utveckla digitala verktyg som kan underlätta för elitidrottare att kombinera en

idrottskarriär med utbildning eller arbete. Verktygen bygger på tidigare forskning och väntas ha direkt användning på elitidrottsskolor samt på arbetsplatser med idrottsutövande medarbetare.

Också hon menar att det bästa med VFT-stödet är att få diskutera med en innovationsrådgivare.

- **Min rådgivare hjälpte mig** att ställa kritiska frågor vilket bland annat lett till att jag konkretiserat och begränsat idén. Vi har också tittat på vad som redan finns på marknaden, både i Sverige och i andra länder, och undersökt hur andra projekt utvecklats från idé till produkt. Dessutom har jag fått kontakt med möjliga samverkanspartner och potentiella användare.

Också en nederländsk masterstudent i interaktionsdesign har involverats, berättar Astrid Schubring.

- Den kreativa processen har varit extra rolig. Men det har också varit viktigt att inse att det tar tid att utveckla ett projekt, mycket mer än man i början tror.

Alesia Tietze menar att många forskare i Sverige nog inte är medvetna om hur speciellt det är med stöd för nyttiggörande.

- Jag har tidigare forskat vid det tekniska universitetet i Darmstadt. I Tyskland finns ingenting som liknar de satsningar som görs i Sverige. Nu har jag dessutom fått ytterligare stöd för ännu ett projekt, denna gång om hur man kan upptäcka och behandla cancer i bukspottskörteln.

Forsknings- och innovationskontoret förmedlar också kontakt med GU Ventures, som hjälper forskare och studenter som vill kommersialisera sina idéer, berättar Tina Verolin.

- Forsknings- och innovationskontoret och GU Ventures stöttar och lär av varandra på olika sätt. Syftet är att universitetets forskning ska leda till så stor nytta som möjligt i samhället.

Fakta

Programmet Verifiering för tillämpning (VFT) är ett finansieringsstöd från Vinnova som administreras av Forsknings- och innovationskontoret. Stödet ger möjlighet att söka finansiering för att undersöka hur ett projekt kan nyttiggöras utanför akademien. Projektet kan få upp till 300 000 kronor som ska användas främst för att bekosta externa konsulter som exempelvis hjälper till med patentfrågor, marknads- och behovsanalyser, framtagande av prototyper, avtalskrivningar och liknande.

Livet formar vår röst

Din röst är bara din. Den är lika unik som ditt fingeravtryck. Ibland är rösten len som en smekning, vid andra tillfällen skraller den i öronen på lyssnaren.

För många är rösten också ett viktigt arbetsredskap.

Logopeden Marja Öller Darelids röst är både mjuk och tydlig när hon svarar i telefon. Hon pratar i lagom tempo, varken för långsamt eller för snabbt, och inga av hennes ord går förlorade. Men så är Marja Öller Darelid också proffs på röst.

Under 20 år har hon hållit i kursen Röst som arbetsredskap på GU.

- Från början var kursen ämnad för

lärare och forskare, men numera är den tillgänglig för hela universitetet. Jag träffar en blandad kompott ur alla yrkesgrupper, berättar hon.

Behoven hos de sökande är lika skiftande som deras bakgrund. Någon tycker att det är jobbigt att prata inför grupp, en annan vill bli bättre på att kontrollera sin röst i svåra situationer. Gemensamt för kursdeltagarna är att de vill lära sig mer om sin röst och hur de kan använda den på ett bättre sätt.

- Röstén bär vi alltid med oss, den bara finns inom oss. Den kan upplevas som nära eller främmande för oss, men vi kan aldrig ta på den, säger Marja Öller Darelid filosofiskt.

Röstén följer med oss genom livet. Precis som resten av vår fysik har den

Röstén bär vi alltid med oss, den bara finns inom oss.

MARJA ÖLLER DARELID

påverkats av såväl vårt psyke som vår miljö. Från det första babyjollret, genom barndom och målbrott och vidare ut i vuxenlivet, har rösten anpassat sig efter omkringliggande faktorer.

Kursen i röstarbete inleds vanligtvis med en föreläsning där deltagarna får lära sig hur rösten fungerar rent teoretiskt. Hur rösten bildas och vilken betydelse luftflödet genom kroppen har. Men också vad som påverkar röstkvaliteten utifrån, som stress, luftfuktighet och rummets akustik.

– Men i huvudsak arbetar vi med praktisk träning med andnings- och röstövningar. Många som söker kursen pratar mycket i sin undervisning och upplever sig trötta och ansträngda i rösten, säger Marja Öller Darelid.

Lärare och förskollärare är extra utsatta. De har stora krav på sina röster, behöver ofta överrösta en bullrig miljö. Marja Öller Darelid berättar att lärares stämband vibrerar 20 till 40 procent av arbetstiden. Kvinnor belastar sina röster mer än män, som har längre och kraftigare stämband.

– Hos kvinnor vibrerar vanligtvis stämbanden omkring 250 gånger per sekund. Under en arbetsdag blir det totala antalet stämbandsvibrationer över två miljoner. Motsvarande värde för en manlig lärare är ungefär en miljon, säger hon.

Även om rösten kan behöva vila en stund efter en lång dag med föreläsningar, är just vila annars ingen framgångsmelodi. I halsen finns stämbandsmuskler som mår bra av att röra på sig.

När vi blir äldre uppstår förändringar i brosk, leder och i stämbandets inre struktur. Elasticiteten minskar och stämbanden sluter inte lika tätt. Då kan rösten förlora en del av sin klang och bli skrovlig och läckande. Röstförändringen kan märkas hos en del av dem som lämnat arbetslivet bakom sig och kanske inte pratar lika mycket som förr.

– Fast det är aldrig för sent att träna sin röst. Håller du igång, sjunger och tränar din röst kan den låta ung, även när du är gammal, försäkrar Marja Öller Darelid.

Hur en röst låter har större betydelse än man kan tro, åtminstone om man vill att andra ska förstå och ta till sig vad man säger. Forskning har visat att skolbarn presterar sämre på prov om den som undervisar har en hes röst, jämfört med om lärarens röst är frisk och normal.

– Förklaringen är nog att det krävs mer resurser till perpetuella processer hos lyssnaren för att fånga upp vad som sägs om rösten är hes. Därför blir budskapet inte lika tydligt.

Marja Öller Darelid tycker att man ska se sin röst som ytterligare ett visitkort, ett uttrycksmedel man faktiskt har tillgång till. För en del kan det handla om mod, att helt enkelt våga tala och ta plats. För andra är det självklart att ta ordet, men de når ändå inte riktigt fram.

– Men för alla som har friska röster och stämband, krävs det inte så mycket. Med rätt träning håller rösten bättre även under långa föreläsningssessioner. →

Text: **Lotta Engelbrekton**

Foto: **Johan Wingborg**

Fakta

Tips inför ett framförande

Värm upp rösten. Säg god morgon till dig själv, humma och småsjung.

Försök att slappna av, mjuka upp axlar och nacke med några stretchövningar.

Ha ett glas vatten till hands ifall du blir torr i halsen. Ät inte halstabletter i onödan, de torkar ut slemhinnorna.

Stå gärna upp, då har du lättare att få till en god andningsfunktion.

Försök inte överrösta buller och använd mikrofon om du talar inför en större grupp.

Vila rösten en stund mellan varven.

Om du undervisar via Zoom eller Teams tänk på att rikta dig utåt i rummet, som om det var en föreläsningssal. Använder du hörlurar som stänger ute mycket ljud kan du ta ut eller flytta den ena av lurarna, så att du bättre hör din egen röst.

Förebyggande

Gör avslappningsövningar. Stress medför ofta onödiga muskelspänningar och yttligare andning, som kan göra att vi anstränger rösten.

Träna högläsning, då kan du öva på tempo, satsmelodi, betoning och pausering. Läs gärna långsamt, undersökande och nyfiket. Kanske finns det ord och vissa språkljud som lockar fram mer klang i din röst?

Spela in dig själv på telefon så att du kan lära känna din egen röst. Var befinnen du dig när det är som mest bekvämt att prata? Vid vilka tillfällen låter du mest avslappnad?

Källa: Marja Öller Darelid

– Du kan jämföra det med kroppshållning. Rösten är en blandning av ditt biologiska arv och vad du har varit med om genom åren, säger Marja Öller Darelid.

Kanske har någon blivit tystad som barn och tvingats anpassa röstläget till en dämpad omgivning. Andra har varit storrökare eller drabbats av upprepade halsinfektioner. Logopeden säger att hon kan höra på en röst om den är i ett läge där den egentligen inte borde vara. Då är rösten ofta spänd och lite gällare än den har förutsättningarna att vara.

– När jag börjar jobba med personen, med avslappning och guidning i röstövningar, märks det ofta att rösten blir mer avspänd och hamnar i ett djupare läge, säger hon.

Blev nyfiken på sin röst

Ibland har Måns Henningson funderat på om han är tydlig nog. När han fram ordentligt i föreläsningar och möten?

– Eftersom jag använder rösten mycket i mitt jobb, blev jag nyfiken på om den gick att påverka, säger han.

Måns Henningson, som är prefekt på institutionen för fysik på Naturvetenskapliga fakulteten, tycker om att fortbilda sig. När universitetet presenterar sina kurser för medarbetare brukar han därför titta runt lite grann. Om han hittar något som låter trevligt eller användbart brukar han anmäla sitt intresse.

Kursen *Rösten som arbetsverktyg* fångade hans uppmärksamhet direkt.

– Jag är även intresserad av körsång, så ämnet kändes extra angeläget, säger han.

Som sångare är han van vid att för-

hålla sig till sin röst. I Masthuggskyrkans kammarkör är hans röst i samklang med de övriga deltagarnas. Men hur funkar rösten i hans vardag?

Mycket av Måns Henningsons arbete består av undervisning i föreläsningssalar, olika möten och samtal med medarbetare.

– Ibland upplever jag att jag har en svag röst och har varit osäker på om jag blivit lyssnad på. Särskilt när jag har suttit i enskilda samtal eller har velat avvärja konfliktyllda situationer, säger han.

Måns Henningson minns att han tyckte kursen var nyttig, att han upptäckte hur rösten kunde kopplas till kroppsmotvetenhet och hållning. Bland annat fick han lära sig hur rösten tar sats ända från fotsulorna och upp.

– Men framför allt tror jag logopederna stärkte vårt självförtroende. Det var väldigt positiv stämning och vi fick höra att våra röster duger, säger han.

Trots att Måns Henningson tyckte att kursen var nyttig, erkänner han att han slarvar med övningarna han fick med sig hem. Han jämför dem med program man kan få av en sjukgymnast när något i kroppen gör ont.

Intentionerna är ofta goda men ambitionerna har en tendens att rinna ut i sanden.

Dessutom upplever prefekten, som så många andra, att han snarare har pratat för lite än för mycket under det senaste året.

– Sedan pandemin bröt ut jobbar jag hemma nästan hela tiden och de flesta samtal sker över telefon eller på Zoom. Ibland känns det lite ansträngt. Det hade varit bra med tips om hur man ska använda sin röst i alla dessa digitala möten, säger han.

Text: **Lotta Engelbrektson**

Foto: **Johan Wingborg**

Klingande toner i skön herrgårdsmiljö

Kan Göteborgsregionen bli ännu mer musikaliskt klingande? Det är i varje fall en av förhoppningarna bakom *Rum för kammarmusik*, ett fördjupat samarbete mellan Jonsereds herrgård och HSM, Högskolan för scen och musik.

Kammarmusik har varit ett viktigt inslag i Jonseredsverksamheten ända sedan 2004 då herrgården blev GU:s centrum för tvärande och förutsättningslösa samtal. Bland annat medverkar studenterna på HSM sedan många år i herrgårdens årliga vår- och höstpromenader och även en sommarkurs i kammarmusikaliskt ensemblespel är delvis förlagd till Jonsered.

- Herrgårdsbyggnaden är en naturlig kammarmusikalisk miljö, och studenterna vittnar om hur instrumentskicklighet och ensemblespel utvecklas i den klingande samvaro som här erbjuds, förklarar Lena Ulrika Rudeke, verksamhets- och programansvarig på Jonsereds herrgård. Vi har många år av uppskattade seminarier, konserter och sommarkurser i bagaget. Nu tar vi konceptet vidare till en mer heltäckande akademisk miljö som även inbegriper konstnärlig forskning och samverkan, från lokal till internationell, helt i linje med Jonseredsverksamhetens uppdrag.

Satsningen sker inom ramen för den ordinarie verksamheten vid Jonsereds herrgård. För studenterna handlar det bland annat om ökade tillfällen att bredda sin kompetens, menar Petra Frank, prefekt på HSM.

- Kammarmusiken ger också studenterna och lärarna möjlighet att möta och komma nära sin publik på flera nya och spännande sätt. Men kammarmusiken är även viktig för staden och regionen; Göteborg är ju redan en orgelstad,

Foto: PRIVAT

Göteborg är redan en orgelstad men kan kanske också bli ett centrum för kammarmusik?

Kammarmusik ger också studenterna och lärarna möjlighet att möta och komma nära sin publik ...

PETRA FRANK

kanske kan vi bli en kammarmusikstad också?

Universitetslektor Tobias Granmo, ansvarig för kammarmusiken vid HSM, hoppas att Jonsereds herrgård blir ett nationellt kammarmusikcentrum.

- Den fina salongen är som en dröm för kammarmusik - de flesta verk i genren är ju faktiskt skrivna för just den typen av rum. Kanske kan satsningen också locka internationella gäster, det vore en verkligt spännande utveckling!

Ett steg i den riktningen är det konstnärliga forskningsprojekt som Maria Bania, professor i musikalisk gestaltning, genomför i salongen på Jonsered under 2021. Utöver en kammarmusikkonsert genomförs en experimentell iscensättning för att återskapa det tidiga 1800-talets estetik kring musikaliska framföranden.

- Till de frågor jag ställer hör: Vilka konstnärliga möjligheter ger ett återskapande av den romantiska mentaliteten i musikaliska framföranden? Kan dessa estetiska förhållningssätt hjälpa oss att bättre förstå och realisera musikens affektiva potential?

Daniel Berg, professor i musikalisk gestaltning, menar att herrgården är bästa möjliga miljö för kammarmusikaliska seminarier och konserter.

- Det är alltid en kittlande känsla när jag svänger in med marimban genom portarna på Jonsereds fabriker och efter den mysiga och slingriga vägen anar herrgården. I dessa trakter har ju kulturpersonligheter som Ellen Key, Rainer Maria Rilke och Wilhelm Stenhammar verkat och när jag lastar in mitt instrument i foajén på herrgården känner jag tydligt att den konstnärliga skaparlusten sitter i väggarna.

Eva Lundgren

GU behöver ta en ledande roll i klimatarbetet

Göteborgs universitet har skrivit under klimatramverket, tillsammans med flera andra svenska lärosäten. Detta ramverk syftar till att minska universitetens och högskolornas klimatpåverkan i linje med Parisavtalet. GU har som universitet med grund i vetenskap och beprövad erfarenhet en viktig roll som förebild i klimatarbetet – inte bara när det gäller forskning och undervisning – utan också när det gäller det egna klimatavtrycket.

Arbetsgruppen för klimatramverket inom GU har nyligen lagt fram flera åtgärder, bland annat ett progressivt förslag för att minska

flygresor inom universitetet. Detta förslag innebär en slags ”intern skatt” på flygresor som ska gå tillbaka till institutionernas klimatarbete – ett förslag som stött på motstånd från vissa grupper vid universitetet. Vi vill med detta uppprop visa att det finns ett brett stöd för GU:s progressiva klimatarbete från dess personal. Visserligen blir det dyrare för våra institutioner att medverka vid internationella konferenser och evenemang. Men det är också själva syftet. Klimatomställningen kräver att vi ändrar våra beteenden, till exempel väljer klimatvänligare färdmedel eller arbetar fram digitala

lösningar för internationell samverkan.

Vi som står bakom detta uppprop är lärare, administratörer och forskare vid GU. Vi tycker att universitetet har en viktig roll att spela i klimatarbetet, och vi vill att GU tar den rollen på allvar. Klimatkrisen behöver bemötas kraftfullt och skyndsamt av alla aktörer i samhället. Det räcker inte med att skriva under avtal. Vi som universitet måste agera också, och göra verkliga förändringar som reducerar vårt gemensamma koldioxidutsläpp. Den föreslagna koldioxidbudgeten är ett steg i en sådan riktning.

Vi vill arbeta vid ett univer-

sitet som tar klimatarbetet på allvar och uppmanar därför GU att ta ledartröjan i klimatarbetet!

Håller du med? Skriv under vår namnsamling!
https://www.skrivunder.com/gu_behover_ta_ledande_roll_i_klimatarbetet

Initiativtagare till upppropet:
Andreas Litsegård, institutionen för globala studier
Erik Mägi, juridiska Institutionen
Maria Norbäck, företags-ekonomiska institutionen
Maria Jose Zapata Campos, företagsekonomiska institutionen
Patrik Zapata, Förvaltningshögskolan

Ta ledartröjan – utöka klimatväxlingen

Frågan om universitetets klimatutsläpp är en trovärdighetsfråga för en verksamhet som ska stå upp för vetenskapen. Förslaget om klimatväxling är därför varmt välkommet – om något är det för sent och för lite, menar vi företrädare för Göteborgs universitets studentkårer.

Universitet och högskolor är bland de statliga myndigheter som har störst klimatutsläpp och flyget står ut i statistiken. Göteborgs universitets flygresor stod år 2019 för utsläpp av 8 709 ton koldioxidkvivalenter. Göteborgs universitet har samma skyldighet att eftersträva målen i Parisavtalet som alla andra statliga myndigheter, men som lärosäte väger den förpliktelsen ännu tyngre. Lärosätena måste stå upp för vetenskapen, därmed är frågan om lärosätenas egna

utsläpp också en fråga om trovärdighet som står på spel.

Akademien måste förändra ett ohållbart system. Ordentlig prissättning på utsläpp ska inte ställas emot, utan skapar möjligheter för, exempelvis digitala lösningar. Vi tror och hoppas att även medarbetare som av privata omständigheter har svårare att resa fysiskt ska kunna ställa sig bakom en satsning för färre flygresor. Faktum är att till exempel föräldrar framstår som en grupp med ett speciellt intresse att både stödja smidigare alternativ, som digitala möten, och åtgärder för en hållbar framtid även för kommande generationer.

Det som behövs nu är konkreta strategier för att uppnå målen. Göteborgs universitets studentkårer välkomnar därför förslaget om utökad klimatväxling. Vi ser rent av

de föreslagna påläggen som åtgärder i det lägsta laget. För att få ordentlig effekt och nå Parisavtalets mål tror vi att klimatväxlingen måste vara betydligt kraftigare, inte minst för inrikesflyg där klimatvänliga transportalternativ redan idag är välfungerande.

Fördelen med de mål som baseras på Parisavtalet är att de är gemensamma – det handlar alltså inte om att Göteborgs universitet genom förslaget går före övriga aktörer. Att prefekterna vid Sahlgrenska akademien motsätter sig det i nuläget mest konkreta förslaget för omställning och därefter föreslår att ersätta det med ett mål utan några styrmedel, signalerar tomma ord. För att nå målet är det avgörande med tydliga hjälpmedel för att underlätta verksamhetens omställning.

Vi vill uppmana universitetets ledningar på alla nivåer att ta en ledande roll i omställningen till ett hållbart lärosäte. Klimatet och miljön är en ödesfråga i vår tid och högre utbildning har en unik position att påverka genom att visa vetenskapligt ledarskap och forma en vision för en mer hållbar framtid. Genom att prioritera rätt kan utbildning och forskning inom Sverige fortsätta att hålla hög kvalitet samtidigt som vi visar resten av samhället de möjligheter som ligger framför oss.

För Göteborgs universitets studentkårers hållbarhetsnätverk.

Albin Johansson
Elin Gunnarsson
Annie Kjellberg
Saga Pilblad Hjerpe
Karl Kilbo Edlund, ordförande
Göteborgs universitets studentkårer

Podd in på bara huden

Marta Laskowski och Lykke Barck har startat en podd om huden.

Att fungera som vetenskaplig motpol till självutnämnda experter och skinfluencers, det är målet med den nystartade *Hudläkarpodden*. Myter avslöjas och lyssnaren får goda råd. Bakom podden står två hudläkare: Lykke Barck och Marta Laskowski.

Idén till podden kom när Lykke Barck och Marta Laskowski förra våren skulle hålla en kurs i dermatologi och venerologi för läkarstudenterna på Sahlgrenska akademien.

- Pandemin gjorde dock att vårt kursupplägg kastades omkull nästan över en natt och vi blev tvungna att börja undervisa digitalt, berättar Lykke Barck. Det var en stor utmaning. Vi märkte en tendens till att undervisningen tappade en dimension, där den personliga kontakten mellan föreläsare och studenter blev lidande. Så vi försökte göra kursen mer personlig, bland annat genom att prata med studenterna under rasten mellan föreläsningarna. De uppskattade våra samtal så mycket att de föreslog att vi skulle starta en podd om alla de frågor man kan ha om hud, naglar och hår som inte riktigt tas upp i universitetskurserna.

Hudproblem är något de flesta

människor har under olika perioder och sociala medier är överfulla av råd och tips men också av myter, missuppfattningar och reklam för dyra produkter.

- Därför är det viktigt att vår podd verkligen bygger på vetenskapliga fakta, förklarar Marta Laskowski. Inför varje program läser vi de senast publicerade artiklarna i våra ämnen så att lyssnarna ska få så aktuell information som möjligt, och samtidigt lär vi oss själva en massa också.

Lyssnarna består av studenter, kollegor och allmänheten. Ämnena som tas upp är breda för att intressera så många som möjligt.

- Vi försöker också knyta an till något aktuellt, exempelvis hudproblem i samband med pandemin eller torr vinterhud, förklarar Lykke Barck. Vi vill också hitta en balans mellan att informera och samtidigt vara lite roliga och personliga. Det är viktigt att det inte känns som att vi föreläser, lyssnarna ska istället uppleva ett avslappnat och naturligt samtal.

Programmen bygger på programledarnas egna idéer men också på frågor från lyssnarna. Målet är att släppa ett avsnitt i månaden och däremellan något bonusavsnitt.

- Vi berättar dels hur man själv kan behandla en hudåkomma men påtalar även när man faktiskt bör söka läkarvård, som

vid svår akne, berättar Marta Laskowski. Vi vill också gärna förklara varför vissa produkter fungerar och varför andra inte gör det, samt lyfta saker som till exempel att en dyr lyxkräm inte behöver vara bättre än en billig produkt från Ica.

Huden är vårt största organ men också ett organ vi ständigt visar upp för andra, påpekar Lykke Barck.

- Stora hudproblem kan få människor att må dåligt också psykiskt. Därför hoppas vi att vår podd kan vara till verklig hjälp, förutom att vara rolig att lyssna på.

Text: **Eva Lundgren**

Foto: **Johan Wingborg**

Fakta

Hudläkarpodden är skapad av Lykke Barck, specialistläkare på hudkliniken vid SU och kursledare för hudkursen på läkarprogrammet, av Marta Laskowski, doktorand i dermatologi vid GU och ST-läkare vid SU samt av Anders Dahlberg, producent. Podden finns här: <https://www.instagram.com/hudlakarpodden/> och här: <https://www.facebook.com/hudlakarpodden>. Den finns också på plats 27 i Poddtoppens kategori hälsa och motion.

NY PÅ JOBBET

Erika Alm är ny vicedekan på Humanistiska fakulteten. Hon efterträder **Pauli Kortteinen** som nu blir ny prefekt på institutionen för filosofi, lingvistik och vetenskapsteori där **Ana María Mora Márquez** är ny prorektor.

Jenny Bergenmar är ny professor i litteraturvetenskap.

Christina Björnberg är ny vikarierande ekonomistyrningsledare på institutionen för filosofi, lingvistik och vetenskapsteori.

Karl Börjesson är ny professor i fysikalisk kemi.

Marija Cvijovic är ny professor i biomatematik.

Linnea Dalstrand vikarierar som tekniker i textilverkstaden på HDK-Valand Steneby fram till och med 31 december 2021.

Jan Eckert är ny enhetschef i design på HDK-Valand. Han kommer senast från Hochschule Luzern, där han ansvarade för masterprogrammen inom design, Service Design och Digital Ideation.

Gustavo Fernandez Walker är ny postdoktor i antik och medeltida filosofi och klassisk filologi.

Markus Godhe vikarierar som ekonom på HDK-Valand fram till årsskiftet.

Ola Helenius är ny professor i ämnesdidaktik med inriktning mot matematik.

Matteo Iammarone är ny doktorand i teoretisk filosofi.

Hans Landqvist är ny professor i svenska språket.

Tadhg Ó Laoghaire är ny postdoktor i praktisk filosofi och ingår i forskargruppen *Finansiell etik*. I samma grupp är **Georg Schmerzeck** ny doktorand.

Johannes Lindvall är ny professor i statsvetenskap.

Anna Lyngfelt är ny professor i ämnesdidaktik med inriktning mot svenska.

David Kleist är ny professor i skatterätt.

Angelika Kullberg är ny professor i ämnesdidaktik med inriktning matematik.

Maureen McKelvey, professor i industriell ekonomi, har utsetts till en av 17 kommissionärer vid *Tillväxtkommissionen för ett inkluderande och hållbart Malmö*. Kommissionen ska arbeta med att stärka företagen och gynna arbetsmarknaden i Malmö.

Christian Munthe, professor i praktisk filosofi, och **Pia Nykänen**, universitetslektor i praktisk filosofi, har utsetts till ledamöter i *Socialstyrelsens råd för etiska frågor*. Deras uppdrag är att bistå Socialstyrelsens medarbetare med etisk reflektion i deras uppdrag inom hälso- och sjukvård, tandvård och socialtjänst.

Elin Naurin är ny professor i statsvetenskap.

Jenny Nilsson är vikarierande administratör på Centrum för språk teori och sannolikhetsstudier.

Lars Palmqvist är ny professor i klinisk kemi. Anställningen är förenad med befattning som specialistläkare i klinisk kemi vid Sahlgrenska Universitetssjukhuset.

Diana Swolin Eide är ny professor i pediatrik.

Joachim Åhman är ny professor i internationell rätt.

Ida Östenberg är ny professor i antikens kultur och samhällsliv. Hon har dessutom nyligen utsetts till hedersmedlem i The Roman Society. Sällskapet grundades 1910 och har drygt 2 000 ledamöter från hela världen.

UTMÄRKELSER

Kristina Snuttan Sundell, föreståndare för SWEMARC, får pris för "utomordentliga insatser som forskare, föreläsare och opinionsbildare kring blå mat och hållbar marin miljö" av Västra Gastronomiska Akademin.

Niclas Hval, lärare på magisterprogrammet i litterär översättning, har tilldelats Stiftelsen Natur och Kulturs översättarpris av Svenska Akademien. Priset, som instiftades 1985, avser att belöna personer som gjort förtjänstfulla översättningar till eller från svenska språket.

Ingmar Skoog, professor i psykiatri, är utsedd till Arets senior av tidningen *Senioren*. Ingmar Skoog har varit starkt kritisk mot samhällets agerande gentemot äldre under pandemin.

Forskargruppen Zorro vid Göteborgs universitet tilldelas 2020 års Kapriolpris av Naturskyddsförbundet i Göteborg. Forskargruppen får priset för förtjänstfullt miljöarbete med att förvalta och restaurera ålgräsängar i svenska vatten. Menstruationscykelns påverkan på prestation, aerodynamiken hos pappersplan och havstemperaturen i Östersjön – ämnesbredden var stor när en av sju regionala semifinaler i Forsknings-SM, utställningen *Unga Forskare*, avgjordes den 25 februari. Totalt kvalificerade sig 18 elever från Göteborgsområdet till finalen.

ANSLAG

Följande nydisputerade forskare vid Handelshögskolan får Wallanderstipender för sina framstående avhandlingar, och därmed möjlighet att forska på heltid under tre år: **Hanna Borgblad** med *Exchangification of art into market products*, **Sanna Ericsson** med *Reaching For Equality: Essays in Education and Gender Economics*, **Erik Gustafsson** med *Fashioning a Knowledge Intensive Entrepreneur?* samt **Daniel Tyskbo** *A Hybrid Operating Room in the Making – Coordinating the Introduction and Use of New Technology*.

BÖCKER

Lärarprofession – från VFU till eget klassrum

Boken riktar sig främst till lärarstudenter och nyblivna yrkesverksamma lärare och ger en grundläggande introduktion till läraryrket. Boken täcker flertalet av läraryrkets dimensioner, till exempel lärares nyckelkompetenser och inkludering, och varvar teori och praktik genom att de teoretiska perspektiven kopplas till det vardagliga arbetet i klassrummet.

Boken inspirerar till att variera arbetsmetoder och strategier för att fånga in och utveckla alla elever. I boken finns flera formativa inslag samt en bred repertoar av lärares planerings- och inkluderingsarbete.

Författare är Emma Leifler, adjunkt vid institutionen för didaktik och pedagogisk profession.

Organisationer och kommunikation

Hur organisationer och kommunikation påverkas av det omgivande samhället är utgångspunkten för en ny bok med Magnus Fredriksson, forskare vid JMG, som redaktör. Den riktar sig till såväl studenter som andra som vill förstå förutsättningarna för sina organisationers kommunikation, som kan skilja sig åt beroende på olikheter när det gäller villkor, motivation, när, vad och med vem organisationen kommunicerar.

Galenskap - en bok om vetenskap

Psykiatri ger allt bättre vård. Men finns psykiatriska diagnoser överhuvudtaget och hur kan vi veta om akupunktur fungerar lika bra som psykoterapi? Författare är Mikael Landén, professor i psykiatri, överläkare på Sahlgrenska Universitetssjukhuset samt forskare på Karolinska Institutet.

Natur & Kulturs litteraturhistoria

Hela världens litteraturhistoria, från de första skriftsystemen till den senaste medieutvecklingen, är ämnet för ett nytt standardverk för alla som älskar litteratur. Verk, författare, genrer, publiceringsformer, kritik och läsare hör till de aspekter som tas upp. Huvudredaktörer är Carin Franzén och Håkan Möller, professorer i litteraturvetenskap vid universiteten i Stockholm respektive Göteborg. Övriga medverkande från GU är Åsa Arping, Mats Jansson, Ingela Nilsson, Tetz Rooke samt Martin Svensson Ekström.

Svenska trender

Nu släpps den nya upplagan av Svenska trender, SOM-institutets mest lättillgängliga resurs för att följa samhällsutvecklingen från 1980-talet och fram till idag. Bland annat kan man få veta hur ofta svenskarna gått på bio, restaurang och teater under pandemiåret, och jämföra med andra år.

Foto: JOHANN WINGBORG

Själv mord bland män

Projekt. Maria Åberg, avdelningen för samhällsmedicin och folkhälsa, tilldelas 3 554 000 kronor för en kartläggning av kopplingar mellan yrkesgrupp, psykosocial och fysisk arbetsmiljö och suicidalt beteende, med särskilt fokus på att identifiera arbetsrelaterade faktorer kopplade till risk för självmord hos byggarbetare. I projektet ingår att studera yrkesgruppens egna upplevelser av psykisk ohälsa och suicidalt beteende samt tänkbara förebyggande åtgärder.

Projektet pågår till och med april 2024 och förväntas ge ökad kunskap om samband mellan självmord och yrke hos män i yrkesverksam ålder. I yrken med förhöjd risk väntas resultaten kunna användas för att förebygga självmord och minimera arbetsrelaterade riskfaktorer. Ett mål med projektet är att lägga grunden för en insats avsedd att förebygga självmord i byggbranschen.

Vill du nå makthavare med din forskning? Stärka centrumbildningens samverkan? Diskutera kriserna i pandemins fotspår?

Vi utvecklar tillsammans

på jonseredsherrgard@gu.se

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Vinn biobiljetter!

Läs tidningen och var med och tävla. Bland alla som svarar rätt drar vi vinnare som får ett presentkort på två biobiljetter vardera. Lycka till!

1. Vilken är titeln på Karin Rödings rapport om Gemensamma förvaltningen?
2. Vad heter forskarna som gjort en undersökning av mediernas coronabevakning?
3. Hur många procent av personalen på GU jobbade hemma under februari 2021?
4. På vilket sätt har vi människor virus att tacka för att vi finns till?
5. Vem höll år 1095 det tal som anses ha inlett korstågen i Europa?

Mejla ditt svar till gu-journalen@gu.se, senast 31 maj. Ange var du arbetar och din postadress så att vi kan skicka biobiljetterna om du vinner. Vi publicerar vinnarna i nästa nummer.

Förra numrets vinnare av biobiljetter är:

Anneli Ambring, forskningsrådgivare,
Svensk Nationell Datatjänst
Erika Jönsson, tentamensadministratör,
Utbildningsenheten
Frida Stahre, producent, Medieteknik

GU Journalen gratulerar vinnarna!

Förra numrets rätta svar:

1. Enligt förslag från arbetsgruppen inom Klimatramverket bör 3 000 kronor i koldioxidavgift läggas på inrikes flygresor.
2. GU hade 6 540 anställda under 2020.
3. "Hindsight bias" är detsamma som efterklokhet.
4. Richard Bergh påbörjade sin målning Nordisk sommarkväll i Italien.
5. De främsta orsakerna till e-postkraschen var brist på traditionell säkerhetskopiering och en bugg som inte åtgärdades i tid.

B Posttidning

AVSÄNDARE:
GU JOURNALEN
GÖTEBORGS UNIVERSITET
BOX 100
405 30 GÖTEBORG

Ögonblicket

Foto: JOHAN WINGBORG

Var? Vem? När?

- Henric Snygg, utvecklingsledare och tf chef på Mötesservice.
- Lyktan, GU-lagret.
- 15 april 2021.

Kort beskrivning

Henric Snygg framför det omfattande profilproduktslagret som i år kommer att läggas ner. Istället ska försäljningen av produkter skötas av ett företag genom en webbshop. Planen är att den ska vara på plats i början av 2022. Fram till dess går det, precis som vanligt, att köpa profilprodukter via GU:s webbshop.

– Allt bakom mig ska bort. Visionen är att få ett tydligare och mer attraktivt profilproduktsortiment som även lockar studenter. Det är bättre att vi tar hjälp av en professionell leverantör än att vi själva hittar på vad folk kan tänkas köpa.